

Факультет	гуманітарно-педагогічний
Кафедра	слов'янської філології
Освітній рівень	магістр
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	035 Філологія
Спеціалізація	035.033 Слов'янські мови і літератури (переклад включно), перша – польська
Освітня програма	освітньо-професійна

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри слов'янської філології

_____ (Неля ПОДЛЕВСЬКА)

15 вересня 2022 року

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу

1. Тема роботи «Особливості польського мовлення представників духовенства у Вінницькій області» затверджена на засіданні кафедри слов'янської філології 11 червня 2021 року, протокол № 11.

2. Термін подачі здобувачем вищої освіти завершеної роботи – грудень 2022 року.

3. Вихідні дані роботи

Детальний аналіз вивчення лексики духовенства Вінницької області у теоретичних та практичних аспектах дозволяє ґрунтовно дослідити мовлення священників, які мають польське походження, що зумовлює **актуальність теми** кваліфікаційної роботи. Цінність роботи полягає в тому, що в ній комплексно розглянуто види мовленнєвих відхилень від унормованої літературної мови; зроблено спробу представити дослідження, що сприятиме розширенню розуміння польсько – українських інтерференцій, яка є характерною для польського мовлення представників духовенства; здійснити системний аналіз текстів та погрупувати виявлені інтерференції; охарактеризувати та описати типи відхилень у дослідженні.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік підлеглих розробці питань)

– проаналізувати дослідження комунікативної компетенції в українській та зарубіжній науковій літературі;

– дослідити білінгвізм як результат міжмовних контактів, які простежуються у мовленні духовенства;

- виявити вплив релігійної сфери життя та латинської мови на формування польської мови;
- здійснити класифікацію та аналіз відхилень від унормованої мови у польському мовленні представників духовенства у Вінницькій області;
- дослідити способи номінації специфічних реалій різних регіонів;
- виокремити семантичні й етимологічні групи лексики представників духовенства у Вінницькій області.

5. Графічного матеріалу немає.

6. Консультанти по роботі із вказівкою розділів, які їх стосуються

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання отримав
	НЕМАЄ		

7.Дата видачі завдання – 19 жовтня 2021 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН			
<i>№ п. п</i>	<i>Найменування етапів кваліфікаційної роботи</i>	<i>Строк виконання етапів роботи</i>	<i>Примітка</i>
1.	Обрання теми кваліфікаційної роботи	Вересень 2021 р.	
2.	Опрацювання наукової літератури з теми дослідження	Жовтень-листопад 2021 р.	
3.	Збирання матеріалу, його первинна наукова інтерпретація	Жовтень-листопад 2021 р.	
4.	Написання першого розділу кваліфікаційної роботи	Грудень 2021 р.- березень 2022 р.	
5.	Апробування результатів дослідження шляхом здійснення публікації у збірнику наукових праць та участі у конференціях	Жовтень 2021 р. – листопад 2022 р.	
6.	Написання другого розділу кваліфікаційної роботи	Квітень - червень 2022 р.	
7.	Написання третього розділу кваліфікаційної роботи	Серпень - жовтень 2022 р.	
8.	Написання «чорнового варіанту» кваліфікаційної роботи	До листопада 2022 р.	
9.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	Грудень 2022 р.	
10.	Остаточне завершення кваліфікаційної роботи	Грудень 2022 р.	
11.	Подача кваліфікаційної роботи на кафедру	Грудень 2022 р.	

Магістрант _____

Олена РЯБОШАПКА

Керівник роботи _____

Неля ПОДЛЕВСЬКА

Анотація

Тема роботи: «Особливості польського мовлення представників духовенства у Вінницькій області»

Автор – Олена РЯБОШАПКА

Науковий керівник – Неля ПОДЛЕВСЬКА

Обсяг кваліфікаційної роботи – 116 сторінок, із них 87 сторінок основного тексту.

Робота містить 1 таблицю, подану на сторінці 56, 140 джерел посилання.

Ключові слова: мовно-комунікативні особливості, комунікативна компетенція, білінгвізм, лексичні одиниці, синтаксичні структури, словозміна.

Дослідження мовно-комунікативних особливостей духовенства у Вінницькій області дає можливість побачити скільки інтерференцій виступає в усному мовленні, ділимо на види та аналізуємо їх, на прикладі речень. Вичленуємо лексичні одиниці, синтаксичні структури, відхилення у словозміні. Визначаємо як білінгвізм впливає на комунікацію, коли є володіння двома або й трьома мовами. Це дає можливість створити такі завдання, які допоможуть уникнути комунікативних невдач студентам-філологам.

Мета – виявити і проаналізувати відхилення від загальнопольської норми у мовленні представників духовенства Вінницької області з урахуванням соціолінгвістичних чинників, які позначаються на їхній комунікативній компетенції. Предмет дослідження – є відмінні від загальнопольської мовної норми особливості, які зустрічаються у мовленні представників духовенства у Вінницькій області. Із-поміж виявлених відхилень переважають відхилення у словозміні серед проаналізованих текстів. Виконане дослідження дозволяє зробити висновок, що з мовно-комунікативні особливості польського мовлення є здебільшого результатом польсько-українського мовного контакту, функціонування польської мови як мови національної меншини в україномовному середовищі. Відхилення від нормативної польської мови виявляються в усіх різновидах компетенцій, розмежування яких умовне, оскільки в кожному сформульованому мовцем висловлюванні виділені компетенції „перетинаються”.

Автор

підпис автора і дата подання роботи до захисту

ЗМІСТ

Вступ.....	6
1. Теоретичні дослідження комунікації у науковій літературі.....	11
1.1. Дослідження комунікативної компетенції в українській та зарубіжній науковій літературі.....	11
1.2. Білінгвізм як результат міжмовних контактів.....	17
1.3. Вплив релігійної сфери життя та латинської мови на формування польської мови.....	21
2. Соціолінгвістичне дослідження мовно-комунікативних особливостей представників духовенства у Вінницькій області.....	27
2.1. Класифікація та аналіз відхилень у польському мовленні представників духовенства у Вінницькій області.....	27
2.2. Способи номінації специфічних реалій.....	53
2.3. Семантичні й етимологічні групи лексики представників духовенства у Вінницькій області.....	57
3. Розвиток іншомовної комунікативної компетенції студента-філолога на матеріалах кваліфікаційного дослідження.....	62
Висновки.....	70
Перелік джерел посилання.....	74
Додаток А, Б.....	87

ВСТУП

«Мова – це наша національна ознака, в мові – наша культура, сутність нашої свідомості» – говорив відомий український учений та мовознавець Іван Огієнко [49, с.7]. У ній народ звеличує і стверджує себе в історії, росте, розвивається, змінюється і помирає разом зі своєю мовою. Вона допомагає проявити, ідентифікувати себе перед світом, передати ті глибинні почуття, якими наповнена кожна людина. Особливо цікавими в соціолінгвістичному, прагмалінгвістичному і мовному аспекті є дослідження мовлення осіб, які володіють і розмовляють щодня декількома мовами. Такими є представники духовенства у Вінницькій області.

Багато науковців досліджували та аналізували соціолінгвістичні чинники та структурно-семантичні особливості мовлення носіїв польської мови, зокрема Львівської, Тернопільської, Хмельницької та Житомирської областей. Результати цих досліджень були опубліковані у наукових виданнях Польщі та України. Аналізували та досліджували мовлення носіїв різних груп та вікових категорій. Наприклад, Я. Рігер досліджував польську мову у східному регіоні всіх мовних рівнів, а також проаналізував особливості мовлення носіїв, що проживають у Хмельницькій, Житомирській, Львівській та Тернопільській області [96].

З. Курцова, П. Паріляк досліджували південний варіант польського мовлення мешканців різних вікових категорій східного пограниччя [113].

Е. Смулкова досліджувала у своїй праці «Uwagi o języku starszego pokolenia inteligencji lwowskiej» польське мовлення старшого покоління львівської інтелігенції [120].

Н. Ананьєва проаналізувала мовлення мешканців двох сіл Хмельницької області Хмельницького району [65]. Е. Дзенгель у праці «Polska gwara wsi Zielonej na Podolu na tle innych gwar południowokresowych. Fleksja imienna i werbalna» досліджувала польське мовлення сільської місцевості на Поділлі [86]. Особливості функціонування польської мови на Житомирщині

представили С. Рудницький у своїй праці «Polacy i język polski w obwodzie iżytomierskim»[119], Г. Тимбровська у праці «Teksty z Susłów koło Nowogrodu Wołyńskiego z komentarzem językowym» робила дослідження на текстах, де досліджувала впливи мови[122]. Вінницький регіон мало досліджений, але однією з дослідників є Оксана Остапчук, яка описувала польську мову у Вінницькій області на Поділлі. А. Швець у своїй праці описав фонетико-фонологічний рівень польської мови мешканців міста Дніпродзержинська[63].

Г. Красовська описала мовлення старшого покоління на Буковині, що стало одним з наукових доробків сучасності[110]. Мовленнєвий етикет носіїв польської мови різних вікових категорій в Україні описаний у наукових працях А. Кравчук та М. Зелінської[33,17]. Мовлення учнів, а зокрема орфографічні і граматичні відхилення від загальнопольської норми в мовленні учнів львівських шкіл на поч. ХХ ст., досліджувала Л. Король у своїх наукових статтях[27,29].

Актуальність дослідження полягає в дослідженні відхилень від унормованої літературної мови у мовленні представників духовенства Вінницької області. Дослідження проведено з урахуванням польсько-української інтерференції, яка є характерною для польського мовлення представників духовенства.

Мета дослідження – виявити і проаналізувати відхилення від загальнопольської норми у мовленні представників духовенства Вінницької області з урахуванням соціолінгвістичних чинників, які позначаються на їхній комунікативній компетенції. Дослідження ґрунтується на аналізі польськомовних висловлювань, для яких характерні певні мовні особливості на тлі нормативної польської мови з урахуванням причин їх виникнення.

Досягнення цієї мети передбачає виконання таких **завдань**:

1. Розглянути дослідження комунікативної компетенції в українській та зарубіжній науковій літературі.
2. Проаналізувати білінгвізм як результат міжмовних контактів.

3. Вплив релігійної сфери життя та латинської мови на формування польської мови.

4. Здійснити класифікацію та аналіз відхилень від унормованої мови у польському мовленні представників духовенства у Вінницькій області.

5. Дослідити способи номінації специфічних реалій різних регіонів.

6. Виокремити семантичні й етимологічні групи лексики представників духовенства у Вінницькій області.

Об'єктом дослідження є польське мовлення представників духовенства у Вінницькій області, які народилися і виросли в Україні, але освіту здобували в Польщі.

Предметом дослідження є відмінні від загальнопольської мовної норми особливості, які зустрічаються у мовленні представників духовенства у Вінницькій області.

Матеріал дослідження - 157 прикладів відхилень від загальнопольської норми, які походять з усних висловлювань римо-католицьких священнослужителів Вінницької області. Матеріал отримано методом анкетування та спостереження. У дослідженні взяло участь (анкетовано) шестеро респондентів-католицьких священників, які декларують польське походження і народилися та проживають в Україні.

Методи дослідження. У дослідженні нами застосовано метод анкетування. Цей метод дає змогу швидко отримати потрібну інформацію від священників. Кожен з анкетованих осіб відповідав на питання польською мовою, що дало змогу використати зібраний матеріал у нашому дослідженні. Всі учасники опитування перебували у рівних умовах. Перед тим, як відповісти на питання, всі учасники ознайомилися з анкетною. Аналізували анкети лише священників, які мали польське походження і декларували приналежність до нього. Були анкетовані особиті, які не мали польського походження, що було виявлено під час розмови зі священниками, але результати до уваги не бралися. Перед проведенням анкетування потрібно

було отримати дозвіл від священників-парохів, тобто настоятелів парафій, а також помічників священників, що працювали на цих парафіях. Не всі священнослужителі погоджувалися пройти анкетування, це було зумовлено карантинними обмеженнями, зайнятістю, щорічною ротацією, віддаленістю, війною на сході України. За допомогою диктофону було зроблено записи, що дало змогу потім опрацювати та систематизувати матеріал.

Треба зазначити, що володіння мовою залежало від навчання кліриків в різний час, а саме, коли викладацький склад був з Польщі та пізніше, коли викладачами були українці. Тому виділяємо різні типи відхилень у мовленні представників духовенства Вінницької області, а саме, словозмінні, синтаксичні, лексичні, словотвірні та фонетичні групи.

Нормативною джерельною базою слугували сучасні польські лексикографічні праці: «Великий словник правильної польської мови» за ред. А. Марковського[5], «Інший словник польської мови» за ред. М. Банька[22], «Універсальний словник польської мови» за ред. С. Дубіша[61] та інші лексикографічні й наукові джерела. У дослідженні використано кодифікаційні джерела української, російської, польської, латинської мов, підручники і словники різних типів.

Наукова новизна полягає у тому, що вперше досліджується польське мовлення представників римо-католицького духовенства у Вінницькій області.

Теоретичне значення полягає у можливості в подальшому використанні результатів роботи для більш глибоких наукових розвідок.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути використані під час написання наукових досліджень та стеттей, що відносяться до даної тематики, а також матеріал дослідження можна використати у завданнях різної складності для студентів-філологів.

Апробація дослідження. Результати кваліфікаційної роботи дослідження представлено на II Всеукраїнській науково-практичній

конференції «Філологічні горизонти: науковий, лінгводидактичний, філософський, соціальний, національно-патріотичний вектори » (Вінницький гуманітарно – педагогічний коледж, Вінниця, 29-30 жовтня 2020р.), а також на III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Філологічні горизонти: науковий, лінгводидактичний, філософський, соціальний, національно-патріотичний вектори» (Вінницький гуманітарно – педагогічний коледж, Вінниця, 15-16 лютого 2022 р.).

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМУНІКАЦІЇ У НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

1.1. Дослідження комунікативної компетенції в українській та зарубіжній науковій літературі

Польська мова стала надзвичайно популярною для наукових досліджень у різних її проявах. Дослідженням польської мови в Україні активно займаються як польські, так і українські мовознавці. Вивчення мови серед духовенства передбачає формування та розвиток певних умінь в іншомовному спілкуванні не лише у буденних, реальних ситуаціях, але й у філософських та теологічних, що є відображенням їхньої комунікативної компетенції. Сутність комунікативної компетенції у представників духовенства Вінницької області проявляється у вмінні розв'язувати комунікативні завдання з метою освоєння високого рівня спілкування польською мовою, а саме формування вмінь і навичок вільного вираження думок та почуттів у всіх видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні, читанні, говорінні, письмі та в різних сферах спілкування: особистісній, публічній, освітній, іншими словами виробити комунікативну компетенцію особистості: оволодіти культурою мовлення [52 с. 8].

Термін «компетенція» у мовознавчій та педагогічній науці досі є предметом наукових зацікавлень і досліджень. Загалом компетенцію розуміють як добру обізнаність із чим-небудь, відання, знання [40].

Якщо ж говорити про поняття «компетентність», то воно трактується як набута характеристика особистості, зокрема, як здатність останньої приймати рішення користуючись своїми знаннями, досягненнями та досвідом.

Цікавою є думка А.В. Хуторського, який у своїх працях не ототожнював поняття «компетентність» і «компетенція», а розмежовував та розглядав «компетентність», як здатність індивідуума приймати не лише рішення, а й діяти, опираючись на знання та отриманий досвід. У наукових статтях

С.В. Лейко і В.В. Краєвського є суттєва різниця між термінами. Необхідність розмежування полягає на основі того, що компетенція визначається певною організацією, установою, державою, як наперед задана вимога до знань, умінь, навичок, якими повинна володіти особистість для успішної діяльності в межах тієї сфери, де ця діяльність буде здійснюватися [39].

Багато науковців проте ототожнюють ці два поняття, терміни «компетенція» та «компетентність» вважають синонімами. Наприклад, В.Д. Шадріков зазначає, що відмінності спостерігаються у розумінні компетентності як актуальної якості особистості або предметної наповнюваності компетенцій як системних новоутворень, тобто, компетенція – це набір певних знань, умінь та нових навичок, оцінних суджень та ставлення особистості, включаючи вже набутий досвід [64, с.183-184].

Проте поняття «компетентність» є значно ширшим, яке вказує на рівень володіння, а саме високий, середній, низький компетенцією чи компетенціями.

У польському мовленні представників духовенства Вінницької області вже сформовані певні компетенції, які вони використовують у своїй подальшій діяльності, та які свідчитимуть про рівень їхньої комунікативної компетенції.

Використання такого поняття, як комунікативна компетенція і широкого його застосування у науці розпочалося у 1972 році, завдяки американському науковцю, лінгвісту, антропологу та фольклористу Деллу Хаймсу. Пояснення за Д. Хаймсом «комунікативної компетентності» виявляється у свідомому розумінні мовної ситуації. Н. Хомський теорію мовної компетенції пояснював так, що це комунікація між активними та пасивними співрозмовниками в одному мовному середовищі та на однаковому рівні, на яких не впливають різноманітні психологічні чинники, такі як обмеження пам'яті чи помилки у використанні їхніх мовних знань та навиків реального спілкування.

Н. Хомський найважливішу увагу приділяє характеристиці можливостей абстрактних мовців послуговуватися певною іноземною мовою та граматично правильно будувати речення. Комунікативна компетенція розглядається як

осмислення соціальної функції мови і комунікативного спрямування мовленнєвої діяльності людини [62, с. 34].

Аналіз літературних джерел підтверджує, що це здатність людини відтворювати, розуміти, осмислювати мову не тільки на рівні філологічних, лексико-граматичних, культурознавчих знань, а й мовленнєвих умінь у відповідності до різних цілей, мовленнєвих ситуацій. Тому недостатньо знати систему мови на всіх її рівнях, але й впливати на співрозмовника, вживаючи мовленнєві конструкції.

Отже, комунікативну компетенцію треба розглядати як індивідуальну динамічну категорію в поєднанні мовлення, мови та мислення. Інший вчений С. Омельчук під терміном «комунікативна компетенція» розуміє сукупність знань про спілкування, умінь і навички, потрібних для сприймання чужих та побудови власної мовленнєвої поведінки, адекватних цілям, сферам та ситуаціям спілкування [51, с.20].

Важливий аспект комунікативного підходу до вивчення мови полягає у тому, що це своєрідна модель у спілкуванні. Тому модель потрібно розглядати як методологічний принцип, що підпорядковує всі сторони навчання, а саме, співвідношення знань, умінь та навичок. А найголовніше у комунікативному навчанні, на нашу думку, є поєднання спрямованості навчального процесу на розвиток практичних умінь володіння мовою як засобом спілкування у найрізноманітніших життєвих ситуаціях у залежності від мети спілкування. Організація навчальної діяльності має відтворювати процес моделювання важливих параметрів спілкування у тій чи іншій мовленнєвій ситуації. Звідси і виникають важливі параметри спілкування, такі як:

- особистісний характер комунікативної діяльності суб'єктів спілкування;
- стосунки та взаємодія мовленнєвих партнерів;
- ситуація як форма функціонування спілкування, змістова основа процесу спілкування;

- система мовленнєвих засобів, які забезпечують комунікативну діяльність;
- функціональний характер засвоєння та використання мовленнєвих засобів;
- евристичний.

З формуванням комунікативної, мовної та мовленнєвої компетенцій тісно пов'язаний процес вироблення соціокультурної, лінгвокраїнознавчої та стратегічної компетенцій.

Суть соціокультурної компетенції полягає у здатності особистості сприймати, аналізувати, оцінювати прочитані чи почуті тексти, висловлювання про країну, родину, історію, звичаї і традиції, мистецтво, національні свята, рослинний і тваринний світ, загальнолюдські цінності тощо і добирати та використовувати ті з них, які необхідні для досягнення певної комунікативної мети [24, с.24].

Досліджуючи проблему формування соціокультурних компетенцій польського мовлення представників духовенства у Вінницькій області на основі системного підходу розглядаємо її як своєрідну цілісну систему взаємопов'язаних компонентів-компетенцій:

- країнознавчої;
- лінгвокраїнознавчої;
- соціолінгвістичної.

Т. Колодько в структурі соціокультурної компетенції виділяє: країнознавчу компетенцію – це здатність особистості усвідомлювати знання про народ, національний характер, суспільно-державний устрій, особливості побуту, традиції, звичаї здобувати знання в галузі освіти, культури; лінгвокраїнознавчу компетенцію, яка є здатністю сприймати, аналізувати, оцінювати й використовувати одержані відомості про країни світу через ознайомлення з їхніми мовами, з'ясування належності мов до певної мовної групи, сім'ї, здатність сприймати мову в її культурній функції, з національно-

культурними особливостями, включаючи знання мовних одиниць, в тому числі з культурним компонентом семантики, і вміння використовувати їх відповідно до соціально-мовленнєвих ситуацій [24, с.24].

Дещо іншу модель комунікативної компетенції подає науковець В.О. Коккота:

- фонологічна компетенція;
- лексико-граматична компетенція;
- країнознавчі знання, навички та уміння, що забезпечуються дискурсивною, ілюктивною та стратегічною компетенціями [74, с.19-20].

До країнознавчої компетенції відносить і лінгвокраїнознавчу компетенцію – знання та правила використання іншомовних слів і висловів, що називають предмети, явища, факти, ідеї, яких або немає у своїй країні, або називаються вони інакше – безеквівалентні слова та вирази .

У «Загальноєвропейських рекомендація з мовної освіти» комунікативна компетенція складається з трьох компонентів:

- лінгвістичного;
- соціолінгвістичного;
- прагматичного.

Лінгвістична компетенція має традиційне пояснення, а соціолінгвістична – пояснюється як знання маркерів соціальних відносин (привітання, прощання, форми подяки і т.д.), а також правил ввічливості, виразів народної мудрості, відмінностями між варіантами мови, під час вживання її в різних контекстах, діалектних та акцентних відмінностей і вміння доречно використовувати ці знання у процесі спілкування представниками духовенства. Вона є релевантною із соціокультурною компетенцією.

Отже, комунікативну компетенцію слід розуміти як здатність користуватися мовою залежно від ситуації, особливу якість мовленнєвої

особистості, набуту в процесі спілкування або спеціально організованого навчання. Її склад визначають:

- мовленнєва компетенція (уміння застосовувати знання мови на практиці, користуватися мовними одиницями);
- мовна компетенція (знання одиниць мови та правил їх поєднання);
- предметна компетенція (уміння на основі активного володіння загальною лексикою відтворювати в свідомості картину світу);
- прагматична компетенція (здатність до здійснення мовленнєвої діяльності зумовленої комунікативною метою до вибору необхідних форм, типів мовлення, врахування функціонально-стильових різновидів мовлення) [74, с.170].

Отже, комунікативна компетенція спрямована на вирішення завдань:

- ефективно отримувати та передавати інформацію;
- досягати мети за допомогою переконання співрозмовника й спонукання його до дій;
- отримання додаткової інформації про співрозмовника;
- здійснювати позитивну саморепрезентацію (справляти позитивне враження на співрозмовника на основі володіння культурою мовлення) [46, с.349].

На нашу думку, у дослідженні польського мовлення представників духовенства важливим є те, що при оволодінні другою чи третьою іноземною мовою увага більшою мірою зосереджується на комунікативних вміннях, ніж на знаннях граматичних структур. Мова трактується насамперед як соціальний процес.

1.2. Білінгвізм як результат міжмовних контактів

Дослідження проблеми багатомовності підтверджують водночас складність і неоднозначність цього поняття. Аналіз мовних явищ в умовах

багатомовності дозволяє прослідкувати за змінами на різних рівнях у сфері контактування.

Багатомовність є наслідком контактів між кількома мовами. Термін «мовні контакти» почали використовувати після 1957 року, коли на світ вийшла книга У. Вайнрайха «Мовні контакти», що стала своєрідним підсумком тривалих дискусій на тему взаємодії мов [6, с.262].

Поняття мовна взаємодія має багато відповідників: «мовні контакти», «взаємовплив мов», «змішування мов», «схрещення мов», «іншомовний вплив». Найбільш вживаними є «взаємодія мов» і «мовні контакти». Проте тлумачення термінів «взаємодія мов» і «мовні контакти» дещо різняться. Лінгвістичний енциклопедичний словник подає визначення мовних контактів (від лат. озн. дотик) як взаємодію двох чи більше мов, яка впливає на структуру і словник одної чи багатьох з них [58]. М. Кочерган натомість пише, що термін «мовні контакти» потрібно вживати:

- у разі загарбання території і поневолення корінного етносу;
- коли на одній території мирно співіснує різномовне населення;
- коли населення вступає в різноманітні стосунки (економічні, торгівельні, культурні) з населенням іншої країни;
- коли мова засвоюється в процесі навчання [30, с.187].

Е. Ліпінська дотримується думки, що «двомовність – це опанування двох мов на такому рівні, як суспільний еквівалент одномовних носіїв, тобто білінгвізм полягає у вмінні користуватися всіма видами мовленнєвої діяльності рідної мови і іншої, а також вживання обох мов в залежності від ситуації з різними учасниками комунікативного акту» [115, с. 37].

Види мовленнєвої діяльності поділяються на такі різновиди:

- взаємодія за усними каналами (до появи писемності);
- за письмовими каналами (як основний тип взаємодії літературних мов – немає необхідності в особистих контактах, відсутні часові і просторові бар'єри);

- між письмовою і неписьмовою мовою як перехідний тип (неписьмова мова стає письмовою, запозичивши атрибути писемності);
- змішаний тип взаємодії мов (як за усними, так і за писемними каналами) [56, с. 273-274].

Внаслідок міжмовних контактів виникає білінгвізм – досить поширене явище у багатьох країнах світу, що залежить від специфіки мовного взаємодіявання. У сучасному мовознавстві існує значна кількість визначень, понять білінгвізму. Як загальноприйняте визначення двомовності або білінгвізму (від лат. *bi* два, *lingva* мова) Л. Масенко подає трактування американського лінгвіста У. Вайнрайха. Двомовністю називає практику поперемінного використання двох мов, а тих, хто нею користується, визначає як двомовних осіб [44, с.122].

Синтезоване визначення білінгвізму подає Енциклопедія «Українська мова»: «практика індивідуального або колективного використання двох мов у рамках однієї держави чи соціальної спільності у відповідних комунікативних сферах» [140]. Існують думки, що білінгвом можна вважати лише ту особу, яка досконало володіє двома мовами і вільно переходить з однієї мови на іншу. Дослідники білінгвізму здебільшого вважають, що у переважній більшості ситуацій дві мови, якими володіє білінгв, перебувають у неоднаковому становищі. Проте, ступінь володіння другою мовою може бути різним. За класифікацією Т. Бертагаєва, білінгвізм поділяється на такі різновиди:

- нормований;
- одnobічний нормований;
- ненормований.

Нормований білінгвізм, за словами автора, це такий білінгвізм, який характеризується дотриманням норм (граматичних, лексико-семантичних, фонетичних) обох мов. До одnobічного нормованого білінгвізму належить такий, за якого мовець дотримується норм лише однієї з двох мов, насамперед рідної.

Ненормальний білінгвізм – це користування другою мовою з порушенням її норм частково, або повністю¹. За характером зв'язку між співнаявними мовами розрізняють чистий і мішаний білінгвізм [56, с. 274].

У випадку чистого білінгвізму у свідомості мовця дві мови існують ізольовано одна від одної, без будь-яких порівнянь і паралелей. Такий білінгвізм виникає у результаті оволодіння мовами так званим «натуральним» шляхом, коли другу мову вивчають ізольовано від першої. Мішаний білінгвізм натомість припускає паралельний зв'язок еквівалентних засобів двох мов з відповідними для них поняттями, а через них і між самими мовами. На думку Л. Щерби, нормальний – це мішаний білінгвізм, тому що чистий виникає лише за особливих умов [56, с. 274].

Білінгвізм – це специфічний стан суспільного життя, за якого спостерігається і визначається факт функціонування, співіснування двох мов у межах однієї держави. Державний білінгвізм – різновид білінгвізму, за якого населення певної країни спілкується двома мовами, які визнані в цій країні офіційними.

В Україні маємо декілька видів білінгвізму, а саме українсько-російський, українсько-польський, українсько-угорський, частково українсько-румунський. Ми схильні вважати, що українсько-польський білінгвізм в Україні має регіональний характер на тих теренах України, які перебували під владою Польщі і де державною мовою була польська, якою велася офіційна документація, відбувалося навчання в школі тощо. Щодо індивідуальної двомовності, то слід розрізняти білінгвізм від народження у випадку, коли дитина зростає у родині, де батьки розмовляють з нею двома мовами; як результат міжмовної інтерференції внаслідок проживання особи близько кордону з іншою державою; соціально примусову двомовність, що виникає, коли емігрантам доводиться вивчати мову країни проживання та

науковий і художній білінгвізм, що спостерігається у тих випадках, коли діячі культури під час написання своїх робіт використовують декілька мов [3, с.35-37].

З двомовністю тісно пов'язане явище інтерференції, як процес і результат мовних контактів. «Мовна інтерференція» - це відхилення від норм контактуючих мов, що відбувається у результаті володіння двома і більше мовами, внаслідок мовного контакту. Енциклопедія «Українська мова» подає узагальнене визначення інтерференції, а саме «це взаємодія мовних систем при двомовності, яка виникає у разі мовних контактів або у випадку індивідуального засвоєння нерідної мови. Є відхилення від норми й системи другої мови під впливом рідної» [140].

Отже, розвиток суспільства неможливий без активного контактування мов і культур, що зумовлює взаємовплив. Внаслідок цього процесу проблема двомовності в Україні і надалі є актуальна. Саме тому ми досліджуємо вміння та навички священників, які мають польське походження та початково вивчали мову на слух.

1.3 Вплив релігійної сфери життя та латинської мови на формування польської мови

Практично всі європейські мови відчули на собі суттєвий вплив латинської мови – у першу чергу як джерела лексичного збагачення і поповнення політичної, наукової, технічної та іншої термінології.

Польська мова (polski, język polski) – належить до лехітської групи західнослов'янських мов індоєвропейської родини мов. Польська мова споріднена з чеською, словацькою, поморською (кашубський діалект якої часто розглядається як діалект польської мови), лужицькою та полабською мовами. Польська мова є рідною мовою для близько 46 мільйонів людей, що проживають у багатьох країнах світу.

Якщо поглянути на історію польської мови, то побачимо, що вона пройшла складний час формування, у різні періоди історії на польську мову впливали мови сусідніх народів, що не могло не позначитися на сучасній польській мові.

У середньовіччі літературна польська мова розвивалась переважно у середовищі католицького духовенства, представники якого виконували переклад релігійних текстів з латини на польську мову (як приклад можна розглядати Псалтир XIV ст. – *Psalterz Florianski*). Упродовж цього періоду польська мова знаходилась під переможним впливом латини та чеської мови, проте вже починаючи від XV ст. Вплив цих мов на польську мову зменшується. Від XVI ст. літературна польська мова починає поширюватись в колах шляхти та буржуазії. Сучасна польська мова була створена в XVI ст. на базі західних діалектів, поширених на території Познанського воєводства. Період XVI - XVII ст.ст. став часом розквіту польської мови, яка стала чимось на кшталт “лінгва франка” на безкраїх просторах східної Європи. Власне в той час відбулась інтенсивна полонізація лексики західних діалектів староруської мови, що спричинило остаточне відокремлення української та білоруської мов

від великоруської. Однак з кінця XVIII ст. після розподілу Польщі поміж Російською Імперією, Австрією та Прусією, польська мова починаю поступово втрачати свою позицію у регіоні. Французька мова, яка тимчасово стала мовою еліти, у XIX ст. була витіснена німецькою. У XX ст. їй на зміну прийшла російська, яка знову стала рідною поруч з відродженою білоруською, для більшості населення Білорусії та колишньої німецької Прусії. Останнє десятиріччя відзначилось сильним впливом англійської мови на мову Поляків.

Таким чином, окрім чеської та латини, на польську мову значний вплив мали: французька, німецька, італійська, старобілоруська, російська та англійська мови. Однак вплив латини позначився більш сильно.

І до сьогоднішнього дня чітко не з'ясоване питання генезис літературної польської мови. Серед дослідників існують різні думки стосовно цього питання. Так, краківський професор К.Нігч вважає, що літературна мова виникла на ґрунті велико польського діалекту, на території якого плем'я полян заклало основи польської державності [117]. Берлінський професор А.Брюкнер доводив, що в основі польської літературної мови лежить діалект Малої Польщі, де знаходився політичний центр Польщі протягом багатьох століть.

Дослідження цього спірного питання ускладнювалося тим, що перші пам'ятки писемної мови відносяться до XIV ст. (Флоріанський Псалтир, Свентокржижські уривки та ін.). Більш ранні рунічні надписи, які у свій час наробили багато галасу, виявилися фальсифікацією. Можна погодитися з думкою професора Нігча про те, що спочатку вплив великого польського діалекту на формування норм літературної мови міг бути значним [117]. Однак про існування літературної польської мови епохи XI ст. і навіть пізніше, коли центр політичного життя був перенесений до міста Кракова, говорити не доцільно.

На той період літературною мовою Польщі була латинська мова, яка була мовою не лише церкви, але й усього адміністративного й суспільного

життя. До XV – XVI ст.ст. говорять лише про витоки формування літературної мови, до яких можна віднести вплив і великого польського діалекту, і діалекту Малої Польщі [67].

Літературною польською мовою до XVI ст. була латинь. Однак вплив її значно відчувався й пізніше і певною мірою відчувається і на сьогоднішньому етапі розвитку мови. З XV ст. у Польщі настає епоха швидкого розвитку торгівельно-грошових відносин. Розвиваються ремесла, торгівля. Польща постачає хліб навіть на внутрішній ринок Іспанії. Усі ці соціально-економічні зміни обумовили культурний підйом, що був пов'язаний із „золотим століттям” польської літератури і створенням літературної польської мови. Латинь поступово втрачає своє значення й залишається лише мовою релігії. Із середини XVI ст. усі державні акти пишуться польською мовою. Подальший розвиток літературної мови був пов'язаний з історією польської шляхетської держави. Розділ Польщі наприкінці XVIII ст. призвів до створення двох типів літературної мови – варшавського типу та краківського. Відмінності між цими двома типами літературної мови збережені й до цих пір і виявляються на лексичному та фонетичному рівнях.

Сформувавшись у граматичному плані в XVI – XVII ст.ст., літературна польська мова протягом XVII – XIX ст.ст. розвивалася в стилістичному й лексичному плані. Особливу роль у процесі формування сучасної польської мови відіграв А. Міцкевич. Після Міцкевича літературна мова набуває рис народної польської мови, втрачає багато архаїзмів.

Польська мова відчувала вплив багатьох мов протягом свого становлення та розвитку, що відобразилося на лексиці сучасної польської мови. Так, у сучасному лексичному складі зафіксована чимала кількість латинської лексики, проникнення якої до польської мови продовжувалося до XVIII ст. З XVI ст. посилюється вплив чеської мови, завдяки чому значна кількість чеських слів проникає до літературної польської мови. Особливо сильним був вплив німецької мови, що можна пояснити розвитком торгівлі та

різних ремесел. У польську мову увійшли багато німецьких слів, які сильно асимілювалися. Запозичувалися не лише слова, а й окремі афікси. З XVIII ст. відчувається значний вплив французької мови на літературну польську мову. А з початку XIX ст. на польську мову починає впливати російська. Цей процес тривав протягом усього XIX ст. Особливо сильно цей вплив відчувається у польській публіцистиці.

На сьогоднішній день мовна політика сучасної Польщі тісно пов'язана із загальною націоналістичною політикою польського імперіалізму. Найбільш актуальним залишається так зване кашубське питання, яке має багатолітню історію. Нащадки колись багаточисельних поморських слов'ян, кашуби на сучасному етапі являються собою незначні поселення. Польська офіційна наука вбачає в кашубській мові лише діалект польської мови. Для кашубів обов'язковою літературною мовою названа польська. Штучне насадження польської мови має місце й серед багаточисельного українського та білоруського населення Польщі.

Графіка польської мови була впорядкована наприкінці XVIII – XIX ст.ст. і користується латинським алфавітом.

Отже, як бачимо становлення польської літературної мови має тривалу й складну історію. Вплив різних мов позначився на сучасній польській мові, тому дослідження запозичень і їх освоєння польським населенням – актуальне питання польської лінгвістики.

Спадком тих століть, коли латинська мова відігравала першочергову роль в культурному житті, є, по-перше, наявність великої кількості латинських слів, котрі ввійшли і в сучасну польську мову. Це, міжнародні слова, або так звана інтернаціональна лексика, наприклад: література, республіка, колекція, прогрес. Однак, попри це, необхідно вказати також і на існуючі до цих пір традиції використання латинських кореневих слів для створення в усіх областях науки і техніки нових термінів, кількість яких із кожним роком прогресивно зростає, і безумовно на велику кількість латинських слів і виразів,

які вживаються в європейських мовах в їх латинській формі без перекладу і складають міжнародний фонд крилатих слів (або стійких виразів, які інакше називаються фразеологізмами).

У формуванні лексичного складу, а також ряду інших особливостей (граматика, орфографія) польської мови латинська мова відіграла надзвичайно важливу роль. В XII – XV століттях латинь була основною мовою польської церкви, держави, науки, освіти. Знання латинської мови було необхідною умовою для того, щоб мати можливість працювати на церковних, державних та муніципальних посадах.

Латинь складала основу в усіх видах розумової праці, панувала в польській поезії. Латинська мова була єдиною зброєю для висловлення складних думок освічених людей, які, якщо не спілкувались, то у будь-якому випадку писали не без труднощів своєю рідною мовою, і навіть для зрозумілості і ясності вдавалися інколи до перекладу своїх польських фраз латинською мовою.

Впливовим центром гуманістичної (латинської) освіченості став Краківський університет. На факультеті вільних мистецтв у трьох колегіумах провідна роль відводилась читанню та коментуванню античних авторів. Тексти лекцій краківських професорів, що збереглися і до наших днів, досі свідчать, що їм були відомі твори Аристотеля, Цицерона, Лукіана, Персія.

Розвивались школи з посиленням підходом до філологічної критики текстів античних авторів.

Латинь, звичайно, мала значний вплив на польську мову. У польській мові є багато прямих латинських запозичень. Однак, ніякої змішаної, гібридної мови не виникло.

На початку історії літературної польської мови латинь була не суперником народній мові, а зразком і опорою в її розвитку.

Тематична класифікація латинізмів, розкриваючи особливості їх семантики, показує головні сфери використання латинських запозичень в

сучасній польській мові і тим самим головні напрямки польсько-латинських мовних контактів. За своєю семантикою латинізми надзвичайно різноманітні, у їх складі виявляється лексика наукової і технічної термінології, соціального, економічного, політичного, культурного життя, військової справи, а також слова на позначення осіб, предметів, явищ. Відносно багато латинізмів є серед слів, що означають риси характеру людини, її почуття, здібності та погляди. Слова, які називають людей за професією, родом діяльності. На нашу думку, широко представлені в мові латинізми, що функціонують не лише у релігійній сфері, а й в інших сферах, наприклад у шкільній лексиці.

2. СОЦІОЛІНГВІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНО-КОМУНІКАТИВНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРЕДСТАВНИКІВ ДУХОВЕНСТВА У ВІННИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1 Класифікація та аналіз відхилень у польському мовленні представників духовенства у Вінницькій області

У нашому дослідженні було анкетовано семеро осіб, католицьких священників, які проживають та народилися в Україні. Народжені у різних містах, виконують свою працю на території Вінницької області. Вінницька область належить до Кам'янець – Подільської дієцезії. Відноситься до Львівської метрополії, включає в себе дві області, Хмельницьку та Вінницьку, налічує 207 парафій. У Вінницькій області 26 районів та 105 парафій. Зазвичай один священник має три-чотири-п'ять парафій. Опитані нами респонденти декларують польське походження та користуються польською мовою. Не всі священники, які працюють у Вінницькій області мають польське походження. Це пов'язано з різними подіями та етапами розвитку, які відбувалися у суспільстві. Молоді хлопці йшли до семінарії за покликанням, маючи православних батьків, закінчували семінарію за незалежності України, коли викладачами були священники-українці, мова викладання була українська, тому польську вивчали або через те, що потрібно здати філософію, яку викладав поляк і цей предмет був польською, або виїзди до Польщі на навчання. Так як не всі виїжджали на навчання, рівень мови різний. Це простежуємо у відповідях на запитання. Хоча молоді представники духовенства Вінницької області не вважають себе поляками, зате визнають польське коріння. Станом на сьогодні у Вінниці відправляються богослужіння польською мовою в одному храмі постійно, в іншому – періодично. Такі

Служби Божі відвідують переважно представники старшого покоління, які ще пам'ятають, коли богослужіння проводилося тільки польською мовою.

Вінницьку область обслуговують священники з Польщі, а також священники, які не мають польського коріння, тобто батьки православні, або ж переселенці зі сходу, які почали ходити до костелу, або ж ті, які мають польське коріння. Нашим завданням було дослідити мовлення священників Вінницької області, які мають польське коріння та погодилися відповісти на питання анкети.

Досліджуючи польське мовлення осіб, які проживають поза межами Польщі, ми зустрілися з низкою труднощів, пов'язаних як з людським фактором, так і з технічними проблемами.

В анкеті є запитання щодо походження респондентів, яке дає змогу виявити тих, які мають польське походження, дата народження, прізвище та ім'я, походження та історія родини, якою мовою розмовляли батьки, чим займалися дідуся та бабусі, дитячі роки, історія родин за часів комунізму, вивчення польської мови, де, коли, молоді роки та цікаві спогади, до кого тепер звертається польською мовою, де відбулося перше причастя, чи проводять заняття польською мовою, чи пам'ятають перше богослужіння, якою мовою відбулося, які мови знають, як часто виїжджають до Польщі, які традиції пам'ятають з дитинства, як проходила Вігілія і якою мовою, з ким ходили до костелу і якою мовою відправлялася служба, як розпізнали своє покликання, яка мова викладання була в семінарії, чи пам'ятають зустріч з Папою Римським, якою мовою проголошують проповідь, хто має право виголошувати проповідь, чи є правила до приготування проповіді, з яких частин складається проповідь, чи змінилася проповідь та служба, яку проповідь виголошену польською мовою пам'ятають.

Як виявилось, представники духовенства вивчають не лише польську мову, а латину, давньогрецьку, на вибір – англійську, німецьку або іврит.

Запитання допомогли зафіксувати запис висловлювань з реєстрацією на матеріальному носії.

Подамо інформацію про респондентів та проаналізуємо відхилення у їхньому мовленні від загальнопольської норми.

о. Василь Жинський.

Василь Жинський народився 28 грудня 1974 року у Славуті Хмельницької області. Батьки – поляки. Зі сторони батька, його батько, тобто дідусь мав польське походження, а мама була українкою, тобто бабуся. Зі сторони мами – батько і мати мали польське походження. Батьки говорили переважно українською і російською, трохи польською. Мама говорила трохи польською, бо тоді не можна було. Польською були молитви, колядки на свята. Батьки зі сторони мами були фермери, тож мешкали в селі і займалися сільським господарством. Зі сторони батька, працювали на лісопилці. Польську мову вивчав переважно в костелі. Коли на початку 90 в Славуті, від бабці отримали у подарунок будинок, то переробили під каплицю і там ксьондз відправляв службу, діти дивилися через вікно з саду з під дерев, бо будинок був дуже малий і ще бабуся жила. Служба була польською, розмовляли люди теж польською і молилися. Тоді ще малий хлопець-міністрант. Одна пані дала молитовник до першої комунії, тож звідти й почалася польська мова. Спочатку тільки відкрив і почав читати, а на першій сторінці був Отче наш і по пам'яті почав читати. Так, сам собі почав записувати алфавіт. Пізніше, будучи міністрантом, хотів читати читання та співати псалм, а тоді був пробощем Антоній Андрущишин. Він навчав, виправляв, так навчився читати та співати псалми. Вдома молилися по польськи, розмовляли українською. Такі початки польської мови були в дитинстві. У пам'яті зринають родинні історії, що їздили на службу до Полонного, сімдесят кілометрів від Славути, але не щонеділі. Їхали потягом до залізничного вокзалу, а потім йшли п'ять кілометрів пішки. Не було з'єднання, ходили через поле, через ліс. Тож було п'ять кілометрів до костелу, там була служба Божа, різні зустрічі, розмови і

потім поверталися до Славути. Так як пам'ятаю, принаймні, це було один раз у місяць, як тільки це було можливим, а передовсім на Різдво та Великдень їхали до Полонного.

У школі польської не було, все що було, лише при парафії, проводив ксьондз Антоній Андрущишин та волонтери з Польщі, які приїжджали два роки переважно літом були такі зустрічі, таке навчання польської мови. Цікавими спогадами у шкільні роки було знаходження біля каплиці при парафії на службі. Багато часу проводили з ксьондзом на парафіях, їздили на похорони, шлюби, христини. Їздили з душпастирським візитом, ксьондз забирав як міністрантів, нас двох, трьох, чотирьох в машину Нива і всі їхали. Не раз було багато роботи, бо ксьондз-пробошч мав обслуговувати велику територію в триста кілометрів. Це і область Луцька, Рівенська, Хмельницька. На похорон їхали десять-одинадцять годин, аби там відправити, помолитися і на наступний день поховати померлого. Пам'ятаю, до ночі їздили аби відслужити, допомогти тим людям, приблизити Бога та давати Ісуса в комунії. Теж пам'ятаю, це восьмий клас – дев'ятий, весь час їздили з пробошчом до дуже віддалених парафій до Сарн, це Волинська область, а тепер Луцька дієцезія. Їздили більше ніж двісті сімдесят кілометрів в один бік туди і звідти. Більше ніж п'ятсот кілометрів, щоб відправити мшу та посповідати, а ми як міністранти прислужували та допомагали в службі, це були гарні часи. Польською мовою звертаюся до тих хто до мене звертається або до осіб старших, які знають польську мову. Охоче з великою радістю слухаю колядки, або розмовляю, або молюся польською мовою. Дуже важливо пам'ятати про це. Пам'ятаю з попередніх парафій з Літина, де був сім років, що як приїхали до нас волонтери з Польщі, пожежники з Вроцлавського воєводства, з Вроцлава, Олешниці, то всі ми заспівали разом «Ми хочемо Бога», «Боже Польщу збережи». Люди в костелі плакали і говорили, що давно не чули польської мови і не співали пісень.

Перша сповідь та комунія були в каплиці у Славуті. Приготовував нас ксьондз Антоній Андрущишин, все було на польській мові. Можна сказати, що коротка катехеза два тижні, ксьондз зустрічався зі мною та сестрою і тоді нас двох прийняв до Святої комунії. То були радісні хвилини, що могли приступити до Першої Комунії Святої і вповні могли брати участь у Святій літургії велика радість, велике щастя.

На разі не навчаю польської мови, але якщо хтось прийде і попросить чи перекласти з української, то допомагаю. Катехези, зустрічі, Свята меса все українською мовою. Пам'ятаю Службу Божу приміційну, було то тридцять першого жовтня тисячу дев'ятсот дев'яносто дев'ятого року Славуті моїй рідній парафії. Служба була польською мовою, велика урочистість, великий день, незабутній. Всі разом усією парафією, парафіальною спільнотою тішилися з того, що є в цій спільноті священник. З нашої парафії вийшло вісім священників, вихідці з нашої парафії. За ці роки багато покликань з нашої парафії, дуже великої, чим і гордимось. Тішимося і дякуємо Богу за це.

Раніше, півтора роки тому їздив дуже часто до Польщі, тепер особливо в час коронавірусу, Ковід дев'ятнадцять. Границі закриті, карантин, тому нема як їхати. Щиро кажучи, скучаю за Польщею, скучаю за людьми, приятелями, колегами, ксьондзами. З великою радістю поїду як тільки буде така можливість. В семінарії мали латинську мову, грецьку, італійську. Розмовляю польською, українською, російською. Пам'ятаю, традиції, які мали в домі Різдво, Великдень, Вігілія. Всі служби були польською мовою, співання колядок. На Великдень було теж дуже урочисто, в нашій парафії було три дні адорації Великий Четвер, Велика П'ятниця, Велика Субота. Цілі ночі і цілі дні була адорація, три дні і три ночі починаючи з Великого Четверга до Великодня. Дуже гарно ми це переживали і молилися. Теж робили гробницю для Господа. Для нас це було дуже пам'ятним. Пізніше процесія резурекційна, Великдень, Воскресіння Ісуса Христа. До костелу ходили цілою родиною, служба була польською мовою. Це було при парафії, ще як був міністрантом,

або при душпастерських візитах, допомагав ксьондзу Антонію Андрущишену. Весь час в десятому одинадцятому класі був при парафії на Службу Божій. Постійно допомагав працею, бо пізніше на початку дев'яносто першого вдалося відібрати костел парафіяльний у Славуті, який був знищений. Допомагали у відбудові, при ремонтах у відновленні святині, яка була знищена. Тому що там було в завхристії по сімдесят тон солі, дуже була знищена святиня, це все виносили, прибирали, вивозили, дуже багато праці було.

У семінарії була польська мова. Священники, професори приїжджали з Польщі. Філософія, теологія, психологія – всі підручники були польською мовою, говорили польською також. Все було по польськи, що дуже тішило, бо давало можливість вичити краще мову. Пригадую зустріч з Папою, Йоанном Павлом II. Мали таку велику можливість велике щастя тисячу дев'ятсот восьмому році поїхати на прощу, на Великодню неділю до Риму. Були ми теж на тридідумі Великий Четвер, Велика П'ятниці, Велика Субота та Великдень. Всі набоженства за участі Святого Отця, ми як диякони прислужували, а пізніше у середу після Великодня, була аудієнція Святого Отця на плащі Святого Петра. Незабутні хвилини особистої зустрічі, коли Папа підійшов до нашої групи з Городка на Поділлі з України, нас було тринадцятеро осіб і з нами був професор, підійшовши, до кожного промовив слово, кожного щось апитав, щось осодливого сказав, то дуже важливе. Пам'ятаю як до сьогодні таке його слово до нас:»Там, на тих землях старайтеся відродити віру, проголошуйте Євангеліє».

Правилося колись тільки польською, потім українською, тепер переважно українською, молодь і середнє покоління, то польську мову мало хто розуміє, старші, то ще пам'ятають. Коли йдеться про хомілію, то може виголошувати диякон, ксьондз, біскуп. До хомілії треба приготуватися робити розважання над словом, яке є на сьогодні чи на неділі чи на цей день. Прочитати, роздумувати, що через це слово, хоче Бог сказати і переказати як свою волю.

Ми вчитуємося і переказуємо для вірних людей, дуже важливо приготуватися виголосити, а також спожити самому, щоб потім нагодувати вірних, які є дуже спрагли Божого Слова. В нашій дієцезії Кам'янець Подільській, де відправляється служба польською мовою, це Кам'янець Подільський, в моїй рідній парафії Слауті, Полонне, є інші парафії, де прислужують людям польського походження. Казаня і хомілія польською мовою. Як і на цій парафії, коли приїхав ксьондз з Польщі теж була польською потім навчився української, то вже відправляв українською мовою і катехеза була українською мовою.

В тексті виділяємо лексичні відхилення, зустрічаємо різні типи походження, тому наводимо приклади та подаємо правильну форму згідно номативної польської мови:

Лексика

1. *Nomer* *tszy* – (зам. numer) – формально-семантичне запозичення – слова, що запозичили форму разом зі значенням[16,с.107].
2. *Mama trochy po polsku, poniewaz wtedy nie można było, a wienc z jenzukiem polskim chowali sie i też, tylko pacież, modlitwy, kolendy.*- (зам. trochę) запозичене з українського *трохи*.
3. .. *proboszcz miał do obsluguwania* (зам. obsługiwania) (похідне з української обслуговування).
4. ...*pienćset kilometruw, aby odprawić msze swientou, też wyspowiadać, a my jako ministranci poslugowali do mszy* (зам. posługiwali)

Pirsza spowiedz i komunια swienta, to byla w Slawucie (зам. pierwsza spowiedź).

Словотворення:

1... *ksiondz Antonij Andruszczyszyn nauczył też podprawiał i tak czytałem lekcje w jenzuku polskim* (зам. poprawiał) – творення слова префіксальним способом.

2... do puźna jeździło sieu, aby obsługiwać pomagać tym ludziom przebliżyć
 Boga.(zam.przybliżyć)- префыксальний спосыб творення слова.

3.... **onowienie** swiontyni (zam. odnowienie).

Синтаксичні конструкції:

1. *Dziadkowie ze strony mamy rolnice, a wienc mieszkali na wiosce, zajmowali sie rolnictwem, ze strony ojca pracowali na tartaku –*
 пропущений присудок (zam. dziadkowie ze strony mamy są rolnikami).

2...*otszymania w daże od jednej babci takiego domu, a wienc, z domu pszerobili takou malou kapliceu* (zam. przy domu urządzili małą kaplicę/ dom przerobili na małą kaplicę).

3... *a wienc jak bardzo czensto ile tylko bylo możliwe nie co niedzieli*(zam. na ile to było możliwe)

Словозміна:

1. *Dziadkowie ze strony mamy rolnice, a wienc mieszkali na wiosce, zajmowali sie rolnictwem, ze strony ojca pracowali na tartaku* (zam. rolnicy).

2. *Z domu pszerobili takou malou kapliceu, a wienc ksiondz odprawial w tym domu prez okno, a my wszyszcy w takim sadu* (zam. sadzie).

3. *...pracowali tam na elektrowni, a wienc budowali elektrowni z Energopol, a wienc z nimi też byla taka rozmowa* (zam. elektrownię)

4. *ksiondz Antonij Andruszczyszyn nauczył też podprawial i tak czytalem lekcje w jenzyku polskim* (zam. czytałem lekcję)

5. *ile tylko bylo możliwe nie co niedzieli , ale jeździliszmy do Polonnego* (zam. niedzielę i jeździliśmy)

6. *... to latem byly takie spotkanie ,taka nauka jenzyka polskiego* (zam. spotkania).

7. *...jeździliśmy z proboszczem do najbardziej oddalonej parafii do Sarny* (zam. Sarn) відмінювання власної назви

8. ...ksiondz zabieral nas jako ministrantuw, dwuch, tszech, **czterech** do samochodu Niwa i wszyscy jechaliśmy (зам.чзтерех)
9. byla w Slawucie w kaplice(зам.каплицы)
- 10.Tradycja **wokul swionta** Boże Narodzenie. (зам.święta)
- 11.**profesorowi** przyjeżdżali. (зам.profesorowie)
- 12.W naszej **dijecezje** Kamieniecko –Podolskiej. (зам. dijecezji). czy też inne parafii (зам.парафје)
- 13....jednego razu otworzyłem i **zaczelem** czytać, na poczontku piersza strona to byla modlitwa Ojczy nasz, i z pamięci **zaczelem** czytać(зам. zacząłem).
Відмінювання дієслова минулого часу першої особи однини чоловічого роду.
- 14...*pienćset kilometruw, aby odprawić msze swientou, też wyspowiadać, a my jako ministranci **posługowali** do mszy* (зам.послужівали) – закінчення 3 ос. множини мин. часу.
- 15...*gdzie byłem siedem lat, a jak **pszyjechaly** do nas wolontariusze*(зам. przyjechali)- закінчення 3 ос. множини мин.часу
- 16...*strażacy z wojewudztwa Wroclawskiego, z Wroclawia, Olesznicy, **zaszpiewalyszmy** „My chcemy Boga”, „Boże cos Polskie”*(зам. zaśпівалиśmy) – закінчення 1 ос. Множ.мин. часу.
- 17...*wszystko w jenzyku polskim, można **powieźić*** (зам.повідзיעь)
18. *Bardzo pienknie my **to przerzywali*** (зам. przeżyвалиśmy) дієслово мин. часу 1 ос. множини має закінчення - śmy
19. *można **powieźić*** (зам.повідзיעь)
- 20.... *z czego bardzo sie **ciesz*** (зам. cieszę się)

о. Віктор Шевцов.

Віктор Шевцов – народився в 1963 році у Мурафі. Настоятель парафії в Брацлаві, Немирівського району, Вінницької області. Виховується в католицькій польській родині. Його родина походить з повстанців січневих. Після втечі від переслідування, родина переїхала на Волинь, потім знову переїзд і в останні

часи мешкала на Поділлі. Дядько бабусі ходив до початкової школи, бо тоді не було шкіл, багато дітей навчалися вдома, не мали змоги. Вдома навчали традицій, а саме, святкування Різдва, Великодня всією сім'єю. Батьки розмовляли польською мовою і діти теж. Дідусь та бабуся вислано і розстріляно, не повернулися із заслання. Шукали сліди, то лише місце знали в Сибірі. Дідусь по мамі займався господарством, мали землі. Одна і друга родина мали проблеми з репресіями. Були вислані і не повернулися. Родина батька жила в селі на Волині, а мами біля Оратова, потім проживали на Поділлі. Не було контактів з Польщею. А польську мову вчили з книжечки, з якої молилися та вчили пісні. Рідні брати та сестра мають Карту Поляка. Проживають у Вінницькій області, теж знають польську мову. При навчанні в школі твір написав польською мовою, за що батьків викликали до школи. Це було пов'язано з родиною висланою до Сибіру. В 60-70 роках було багато дітей у сім'ях. Родини ходили до костелу і виховувалися у католицьких традиціях. Був стиль життя, що відповідав католицьким законам. У школі не було польської мови, була російська. Була польська школа лише у Львові і технікум. В російській школі було все по російськи, тільки література була українською. Дитинство проводив з хлопцями з якими тікав з дому. Польською розмовляє з поляками, які приїжджають, зі священниками, людьми польського походження. Іноді відправляю службу польською мовою, залежить від людей. У бабусі готувався до першого причастя польською мовою. Вивчав на пам'ять і здати молитви. В університеті була російська мова. В семінарії навчався польською і служба приміційна була на заході. Закінчив семінарію в Ризі. В Польщі буває часто. Володіє вільно польською, литовською, російською, українською.

Особливим було святкування Різдва, збиралися у мами за святковим столом. Батько читав молитви, ділилися оплатком, закінчували святковою службою в костелі. Вігілія та колядки були польською. Спочатку вдома, потім у колег, потім в іншому селі. Після Пастерки йшли переодягалися в козу,

звіздаря. До костелу ходив з хлопцями, які збиралися по дорозі. Після 20 років шукав себе. Служив в армії, потім хотів стати моряком, не вийшло. Пішов до семінарії. В семінарії не було однієї мови. Була латина, литовська. Кожна група мала свою мову. Були латиші, поляки, мадяри, українці, росіяни.

Велике враження отримав від аудієнції з Папою. До кожного з групи підійшов, молилися разом розарій, був близький контакт. Папа не приймав всіх священників.

Тепер Служби Божі переважно відправляє українською, але іноді польською. Хомілії проголошує диякон, біскуп, Папа. При виголошенні проповіді польською мовою, теми на кожен літургію мають бути інші, бо свідомість людей перейшла на інший рівень, з'являється більше катехетичних тем. Кожна парафія має свій рівень, який священник має підняти. Тому потрібно ретельно готуватися до проповіді, яка складається зі вступу, основної частини, розширення, заохочення, щоб не грішити. Кожна проповідь є неповторною. Треба поглиблювати віру людей за допомогою слова.

Лексика:

1. *Jedna rodzina to była **trochy** bogatsza.* (зам. trochę) запозичене з українського трохи.
2. *Uczono **pierwszych tradycji** w domu rodzinnym też.* (зам. pierwszych tradycji)
3. *Dziadków nie pamientam, bo zostali wysłani, a potem rozstszelani, i nie wrucili **już z zaslania.*** (зам. zesłania) запозичене з українського заслання.
4. *Ta informacja była **tabu**, mnie ojciec powiedział, że nie wolno.* (зам. zakazana)
5. *...był wymarzony mały rowerek **tszykulowy** na kturym jeździli też starsze dzieci* (зам. rower na trzech kołach) запозичене з українського трьохколісний велосипед.
6. *Tam każdy młody chłopak pszechodził takie **wyprobowanie**(na wykładach).* (зам. wykształcenie) семантичне запозичення, яке під впливом української мови набуло нетипового значення.

Синтаксичні конструкції:

1...*ale jego możliwości pochodzi z domu rodzinnym i tam też dzieci uczono w domu rodzinnym.*(зам. ale jego potencjal pochodzi z domu rodzinnego).

2. *Urodzilem sieu tysionc dziewientset szeszdiesiont trzeciego roku, tu na Podolu, na Ukrainie.* (зам.urodziłem się tysiąc dziewięćset sześćdziesiątego trzeciego roku) синтаксична конструкція зі складеними числівниками останній компонент, якого закінчується на три в поєднанні з іменником чол.р.

3. ...*mieszkałem daleko i wychodziłem pierszy, a potem zachodziłem za kolegami od chaty do chaty i szliśmy razem.*(зам. wychodziłem pierwszy i zachodziłem za kolegami) порядковий числівник вживається, коли визначається місце зайняте предметом або коли є першим стосовно особи.

4. ... *a potem chciałem sieu uczyć na marynarza.*(зам.*otrzymać wykształcenie*). Семантичне запозичення з української мови вчитися на моряка.

5. *Było takie spotkanie z Papieżem, to takie wrażenia mocne.*(зам.mocne wrażenia) порядок слів у реченні. Марія Зелінська пише, що у загальнопольській нормі прикметник знаходиться перед іменником, якщо означає непостійну ознаку предмета, іноді визначається традицією[16, с.137]. Наприклад: zielona czarka. Такі прикметники, які можуть бути як перед іменником, так і за ним, наприклад: literatura fantastyczna (в значенні фантастики) і fantastyczna literatura (чудова)[99, с. 124].

Словотворення:

1. *.ale jego możliwości pochodzi z domu rodzinnym i tam też dzieci uczono w domu rodzinnym.*(зам. zdolność).

2. *Była taka ksionżeczka z wiekuw, i czytali modlitwy, uczyli pieśni.*.(зам. uczyli się) похідне з української вчили пісні.

3.*ktury nosił gwiazdu* (зам. gwiazdę) запозичене з української мови зірку.

Словозміна:

1. *...to wienkszość **dzieci byli** w domu, nie mieli możliwości...*(зам.дзєци быў) іменник dzieci належить до нечоловічоособових, тому дієслово być буде в 3 ос. мн. były.
2. *Dziadków nie pamientam, bo zostali wyslani, a potem **rozstszelani**, i nie wrucili juz z zaslania...*(зам.rozstrzelane)
3. **Byli takie zajencia** ... (зам.były takie zajęcia).
4. *...siostra z **dzieciami i monzem**...*(зам. siostra z dziećmi i mężem).
5. *...byli tam **latyszy, polacy, madiary, ukraincy, rosjanie**.* (зам. Łotysze, Polacy, Węgrzy, Ukraińcy, Rosjanie).
6. *Pracowala cała rodzina w gospodarce, hodowali krów, **zajmali sieu spszedarzou** produktów.*(зам. zajmowali się sprzedażą)
7. *...tszeba pszygotować sieu na kazdy dzień jakiś inny temat, żeby liudziom było ciekawie.*(зам. trzeba przygotowywać się do każdego dnia z innym tematem). У загальнопольській мові дієслова, які вживаються з частинкою się, часто виникають від українських відповідників з морфемною часточкою – ся, наприклад: треба приготуватися.

о. Владислав Халуп'як.

Владислав Халуп'як народився 18 вересня 1955. Родина мала польське походження. Мама дуже добре розмовляла українською і польською. Бабуся та дідусь були поляками. В родині розмовляли польською мовою. Мама виховувала одна. Польської навчався від мами, а також вчив у костелі. Мама перейняла польську від своєї мами. В повоєнні роки мама працювала вдома. В костелі теж було все польською мовою. В школі за комуністичних часів польської не було. Перше причастя та сповідь була польською мовою в Одесі, де проживали тітка та дядько. Знає та вільно володіє кількома мовами, а саме - литовську, польську, українську та російську. Навчався в ті роки в підземній семінарії. Висвячення отримав в Ризі. Вдома традиційно святкували Різдво та Пасху. Служба Божа була польською мовою тільки в Городку була польською. Кам'янецько-Подільська дієцезія з'явилася після дев'яностих років. Після

висвячень поїхав працювати до Ченстохови. Зараз не служить Служби польською мовою, але за радянських часів служба була лише польською. Працює в Ямполі та Дзигівці Вінницької області, що знаходиться в 156 кілометрах від Вінниці, на кордоні з Молдовою. В цих парафіях польською мовою служба Божа не відправляється з 2014 року. Отець Владислав багато пережив переслідувань за віру, не раз був заарештований та переслідуваний за часів комуністичного режиму, що теж позначилося на відправленні богослужінь польською мовою. Добре володіє кількома мовами російською, українською, польською. Польську мову ніколи не викладав, але допомагав перекладати листи, якщо зверталися парафіяни. Коли служив у Ченстохові, то постійно працював над мовою, щоб не було чути акценту. Це допомогло удосконалити вимову та навчитися розмовляти. Багато читав книжок польською, литовською та на латині. Не всі закінчували семінарію, тому навчатися треба було дуже добре. На вибір покликання вплинув біскуп Ян Ольшанський, він відіграв важливу роль у виборі майбутнього навчання.

Лексика.

1. *Tradycje w domu to Wigilia, dzielenie sieu opłatkiem, kontynuwała sieu winszuwaniami* (зам. winszowanie) формально-семантичне запозичення - це слова, що запозичили форму зі значенням[16].

Синтаксичні конструкції.

1. *W szkole języka polskiego nie było w czasy komunistyczne.* (зам. w czasach komunistycznych) в даній конструкції прийменник **w** вимагає зміну відмінка Н.в. на Місц.в., прийменник **w** у польській мові вживається з іменниками, що не вказують на особу, наприклад: w czwartek.
2. *Władzy nie pozwalali prowadzić mszy.* (зам. prowadzić B. Co? mszę) в загальнопольській мові дієслово *prowadzić* вживається зі Зн. в.

Словотворення.

1. **Dobra homilia to tszymanie sieu Ewangelii** (зам.dobra homilia oparta na Ewangelii) віддієслівний іменник, який має формант –enie, є словотвірним запозиченням.

Словозміна.

1. ...*od niego ciongnelo dobrocią* (зам. *ciągnelo*) *dobroć wychodziła z niego*. Дієслово *ciongnelo* не може додаватися до іменника *dobroć*.

о. Микола Мишовський.

Микола Мишовський – народився 22 травня 1987 року у Шаргороді. Має польське походження. Польську мову чув від бабусі. Чув слова, які дуже схожі на польські, але про це пізніше довідався, коли почав вивчати молитви польською мовою. Бабуся мала чоловіка першого поляка, який мав землю біля Вінниці та був заможний. Розстріляний у центральному парку. Дідусь вчився в польській школі, вмів писати і читати. Бабуся була неписьменна. Польською мовою не розмовляли в родині, але в молитвах таких як Отче наш, Розарій, Радуйся Марія. Після війни дідусь з братом вислали до Донбасу. Вони втекли додому. Коли були в Радянському Союзі жили, як всі. Паради, робота. Польська мова була мовою молитви. Це була особлива мова Отче наш, Радуйся Маріє, мова служби. В одинадцять років їздив до Польщі, там чув як розмовляють люди. Дивувався використанню в мові вульгаризмів. Польською сьогодні розмовляє рідко, богослужіння відправляє рідко польською. До Польщі виїжджав раз на рік. Володіє мовами українською, російською, польською з акцентом, латинську вивчив, щоб відправляти службу. Найбільшим святом у родині було Різдво, Пастерка. Святкували польське Різдво, ділилися оплатком та співали колядки польською мовою. Служба була польською мовою, проповідь теж польською. Пізніше польською були лекції в семінарії, викладачі теж були поляками. Наукові терміни, читання та розважання до Слова Божого. Вчив мову від початку, навчався як робити переклад, правильно читати, писати. Щоб відправити Службу польською

мовою, то потрібно, щоб і люди розуміли. Відправляє лише для поляків, які іноді приїжджають до Вінниці, іноді для старшого покоління.

Головний редактор католицького видання «CREDO», уже понад 10 років працює в сфері медіа. Окрім діяльності в ЗМІ, він є настоятелем у Калинівці (Вінницька область). Також католицький священик викладає студентам журналістику в Інституті Богословських Наук (м. Городок Хмельницької області). У теперішній час польською мовою не користується та не практикує. Всі Служби Божі відправляє виключно українською мовою. Свої передачі на Facebook веде українською мовою. Наприклад, ранішні, вечірні молитви, Розарій та Вечірній чай, роздумування над Святим письмом та ведення служби через засоби інформаційних технологій відбуваються виключно українською мовою.

Лексика.

1. ...*praca, ateizacja, parady* (зам. *pochody*) вплив російської мови
атеизация, парад.

2...*czyli siostra mojego dziadka nazywała sie Kasia* (зам. *nazywała się Kasia Myszkowska*) – дієслово *nazywać się* укр. називатися. Саме тому ми віднесли до лексики. Конструкція *nazywać się* вимагає ім'я та прізвище. Хоча в науковій літературі думки поділилися, Марковський вважає, що це порушення мовного етикету. Словник польської мови PWN подає чотири значення дієслова *nazywać się*:

1. *przybrać jakieś imię, miano, określenie.*
  2. «*zwrócić się nawzajem do siebie, używając swoich imion, nazwisk*»
  3. *nazywać się «nosić nazwę»*
  4. *nazywać się «mieć jakieś imię, nazwisko»*
- nazywać się zob. nazwać się.*⁴⁵

3. *Otcze nasz* (зам. *Ojciec nasz*) семантичне запозичення від українського
Отче, звертання в молитві до Бога.

4. *...dodomu z powrotem* (зам. powracać) повторне використання лексичної форми, що означає одне й теж значення, вважається відхиленням від норми.
5. *...nigdy o tym nie słuchałem* (зам. nigdy o tym nie słyszałem).
6. *które by się przydało na to, na tualet* (зам. toaletę) іменник у Зн.в.одн. жін.роду має закінчення *ę*.

Синтаксичні конструкції.

1. *Dwudzesty drugi maja tysiąc dziewięćset osiemdziesiątego siódmego roku urodzony.*(зам. dwudziestego drugiego maja tysiąc dziewięćset osiemdziesiątego siódmego roku) -поширення синтаксичних зв'язків від п'яти і вище, що є кінцевим елементом багатоконпонентної структури, що зустрічається в узусі польської мови[17,с. 107-117].
2. *Na ziemi rodzice pracowali obaj.* (зам.oboje) збірні числівники цієї форми вживаються на позначення обох статей чоловічої та жіночої.
3. *Babcia pierwszy raz zamonż wyszła*(зам. pierwszy raz wyszła zamaż)
4. *...nigdy o tym nie słuchałem* (зам. nigdy o tym nie słyszałem).
5. *...mój ojciec z jego bratem byli na sile wysłane na prace do Donbasu* (зам. mój ojciec z bratem zostali na siłę wysłani do pracy na Donbas) вживання прийменників з іменниками у назвах регіонів потрібно вживати на Donbas, згідно правил загальнопольської мови.
6. *...i takim sposobem nad młodymi bardzo chłopakami, po trzynaście lat, znęcali się.* (зам. i w taki sposób nad młodymi chłopakami trzynaście lat znęcali się) калька з укр. мови таким способомнад молодими хлопцями по тринадцять років знущалися.
7. *... praca, ateizacja, parady pierwszomajowe, październikowe, no to tak w dwóch zdaniach.*(зам. parady pierwszomajowe) порядковий числівник виступає з іменником у З.в. мн.
8. *Ja bardzo dobrze rozumiałem co jest grzech, co nie jest grzech* (зам.czym jest grzech).

9. ...*sześć dano na pierszy rok, a sześć na zerowy* (зам.sześciu chłopców) збірні числівники вживаються на позначення недорослої статі.
10. ...*że nie pociongne ja tego seminarium*, i poprosiłem sie na rok zerowy(зам. nie mogę tego znieść w tym seminarium) змінене значення слова тягнути, похідне з укр. мови, що суперечить правилам польської мови.
11. ...*co powiem na następny raz*.(зам. następnego razu) похідне з укр.

Словозміна.

1. **Był na kilka** spotkaniach na różnych .(зам. byłem na kilku)
2. *Bo prosto **gdzieś wyszedł** z cyrku i szukałem jakiegoś miejsca* (зам. wyszedłem)дієслово минулого часу 1 ос.одн.має закінчення łem.
3. *Toaleta **nie znalazłem, znalazłem** jakieś klatki*(зам. toaletę) іменник у Зн.в.одн. жін.роду має закінчення ę.
4. *łacina w seminarii wyuczona pod tym kontem, żeby można było odprawiać msze po łacinie* (зам. łacinę w seminarium uczono, żeby można było odprawiać msze) іменник жін. Роду у Зн. в. одн. має закінчення –ę. Іменники середнього роду на –um не змінюються.
5. *Polki **przyjeżdżali i uczyli** dzieci.*(зам.przyjeżdżały i uczyły)закінчення жіночого роду минулого часу множини.
6. ...*jest wielu słów, które son polskimi* . (зам. jest wiele słów) неозначений числівник вимагає іменника у множині в Р.в.

Словотворення.

1. ...*opowiem szmeszny przypadek, miałem osiem lat* (зам.wypadek) у польській мові *przypadek* означає відмінок, але подібне до укр. слова *випадок*.(калька).
2. *Jeżeli **muwić o знaniu jenzyka** w tym znaczeniu, że można tak normalnie porozmawiać* (зам.znajomości) утворення дериватів від дієслівної основи за допомогою форманти –u,-a,-e¹.
3. *te zwyczajne narodowe bardzo **mocno wpływały** tak że pszez kuchnie.*(зам. miały wpływy na) іменник у множ. у Зн.в. має закінчення – u.

4. *Ja bardzo dobrze rozumialem co jest grzech, co nie jest grzech.*

(зам. grzechem)

5. *Był na kilka spotkaniach na różnych.* (зам. byłem na kilku) неозначені числівники.

о. Шлячук Віктор. Немирів

Шлячук Віктор Станіславович – народився 28 грудня 1970 року в Мурафі. Зараз є вікарієм в м. Немирові, Вінницької області. Польську мову чув від бабусі. Батьки розмовляли лише українською. Польську вивчав у семінарії в Городку, Хмельницької області. У родині розмовляли українською мовою. Прадідусь мав польське коріння та знав мову. Пізніше був репресований, не повернувся. До кустелу ходив з бабусею і мамою. У костелі служби були польською мовою, тож вивчив на пам'ять молитви. До Польщі не виїжджав, а отже, комунікації з носіями польської мови не було, що теж позначається на рівні мови. Зараз польською не спілкується і служби не проводить. Коли вступив до семінарії, то мовою викладання була польська.

Священик неохоче розповідав про себе, на нашу думку, ров'язано це з неволодіння або неповним володінням комунікативними навичками, що призвело до небажання говорити польською мовою. Відповідав лише на запитання. Бажання спілкуватися не виявив. Аналіз відхилень здійснили на підставі записаного тексту.

Лексика.

1. *Praca w kolgospі* (зам. kolhoz) запозичення з російської мови.
2. *Jiża* (зам. jedzenie) похідне від українського їжа.
3. *Pomolytysia, komentarze, zasady, podumaty* (зам. pomodlić się, pomyśleć)

Синтаксичні конструкції.

1. *Urodził się dwudziesty ósmy grudnia tysiaczu dziewiętnaset siedemdziesiąty rok.* (зам. urodziłem się dwudziestego ósmego grudnia tysiąc dziewięćset siedemdziesiątego) синтаксичні конструкції від п'яти і вище,

якщо це є кінцевим елементом багатокomпонентної структури до якої додаються дієслова у формі однини.

2. **Rozmawiali w ukraińskomu.**(зам. rozmawiali po ukraińsku) використання прийменника w вважається відхиленням у даній конструкції.

Словозміна.

1. *Pradziad był represowanyj* (зам. represowany) закінчення –ий притаманне для української мови репресований. У польській мові прикметник чол.р. має закінчення –у.
2. *Chodził do kościoła z rodzicami.* (зам. chodziłem do kościoła) закінчення дієслова chodzić в 1ос. однини мин. часі чол. Роду –łem.
3. Nie rozmawiali na polskiej mowie.(зам.rozmawiali po polsku) словотвірні кальки утворені від укр. Не розмовляли на польській мові.

Словотворення

1. *Urodził się dwudziesty ósmy grudnia tysiączu dziewiętnastu siedemdziesiąty.*(зам. urodziłem się) дієслова з się спрямовані на початок дії.
2. *W kościele uczył* (зам.uczyłem się w kościele) дієслово uczyć się у польській мові вживається з się або і без нього.
3. *Pewnie, tszy lata uczył tak zwanej homiletyki*(зам.uczyłem się)

о. Павло Каліновський.

Павло Каліновський – народився 3 січня 1978 року. Дідусі та бабусі були поляками. Батьки були католиками. Вдома всі розмовляли українською мовою, але коли ходили до костелу, то розмовляли польською. Служба була польською мовою. Всі священники були поляками і хоча настоятель був з Мурафи, то розмовляв польською і все було польською. Діди мали землі тож вважалися куркулями. Всі зі сторони батька були поляками, а зі сторони мами бабуся була поляки, а дідуся росіяни. В родині, в школі розмовляли українською, в костелі, наука катехези польською. Колядували польською. Батько був шофером, мама – конструктором. Коли приїхала Ванда

Водяновська, перша, яка запровадила польську мову. Був факультатив. Працювала при костелі, бо сестер ще не було. В Бару ввели 1 годину польської мови, приходили діти, яких всі називали поляками, бо тільки поляки відвідували польську мову, православні не ходили. Був бешкетником.

Зараз не спілкується польською мовою, бо мало людей знають. Все тепер українською-проповіді, книги для богослужіння, катехизація. Колись катехети ходили по хатах і навчали польської мови, щоб можна було здати в священника і приступити до причастя. Польську мову приїжджали викладати польки. Дванадцять років не був в Польщі. Перша служба по-українськи. Навчався на післядипломній освіті на психології та психотерапії, в Католицькому університеті в Любліні. Два роки було навчання. Потім була перерва. Часто їздив до знайомих. Бабусі сестра була записана полькою у паспорті завжди розмовляла польською. Коли був у семінарії, то все було польською. Потім все змінилося, повернулися українські священники, які навчалися в Америці, Польщі, Італії, а поляки почали виїжджати з цих територій. Перейшло все на українську. Коли був у семінарії, то навчався польською мовою, літературу, філософію, богословські науки – все польською. Було важко, але молитви, книжки польською. Зараз у Львові до цього часу розмовляють польською, а в Кам'янці-Подільському – українською.

Коли виїжджав до Польщі, то правив службу польською і проповідь теж говорив польською. В семінарії кожен день був призначений якійсь мові. Як був молодим священником, то записував всі проповіді польською мовою.

Колись священника шанували так, що жінка не могла навіть в одній машині їхати. Зараз все по іншому, часи змінилися, люди змінилися, служба змінилася.

Лексика.

1. *Ferme mieli* (зам.mieli gospodarstwo rolne) запозичене з української мови ферма.

2. ***Kurkuli byli*** (зам. byli kułakami) запозичене з української куркуль - так називали селян, які мали землі.
3. *To był taki fakultet i my chodzili tam*(зам.to były nieobowiązkowe zajęcia i chodziliśmy na nich) похідне від українського факультативу.
4. *Dyrektor powiedział nie da mi tej matury, bo wszystkie lata tłułem okna.*(зам. dyrektor powiedział, że nie da mi świadectwa, bo przez te wszystkie lata tłułem okna)matura – вживається на позначення свідоцтва про закінчення ІІ кл.
5. ***zastalem*** tutaj parafie gdzie jest wszystko po ukraińsku.(зам. otrzymałem parafię, gdzie jest wszystko po ukraińsku) похідне від українського слова застати - захоплювати зненацька або виявляти, встигати знайти, побачити, зустріти
6. ***Pominki*** (зам.zaduszki)
7. ***nie było ni razu***(зам. nigdy nie było)
8. ***pewno*** (зам.pewnie)укр.напевно.
9. *ja pujde spytać* (зам.zapytać) укр. запитати.
10. pierszy kurs i odrazu filozofia po polsku (зам. pierwszy)

Синтаксичні конструкції.

1. ***Trzeciego stycznia tysionc dziewentset siedemdziesionc usmego roku*** (зам. Trzeciego stycznia tysiąc dziewięćset siedemdziesiątego ósmego roku) – синтаксична конструкція зі складеним числівником останній елемент
2. якої вищій від п'яти і вимагає іменника Р.в. одн.
3. ***...nauka religii to była po polsku za tych czasuw*** (зам. nauka religji była po polsku za moich czasów) вживання займенника тóј у Р.в. множини має форму moich.
4. ***To był taki fakultet i my chodzili tam*** (зам.to były nieobowiązkowe zajęcia i chodziliśmy na nich) дієслова напрямку дії 1 ос. мн. Чоловічоособового р.

5. *Kiedy konczyłem szkole mali dać mi matureu po dziewiontej klasie* (зам. kiedy skonczyłem szkołę mieli dać mi świadectwo szkolne) вживання дієслова доконаного виду минулого часу чоловічо-особового роду в першій особі одн. має закінчення -em, вимагає 3н.в. імен. Жін.роду.
6. *nie dotszymywała sie katolickości i polskości* (зам. nie dotrzymywała się katolickich tradycji)
7. *i teraz seminarja dziewieñdziesiont pienć procent ukraińcy* (зам. seminarium dziewięćdziesiąt pięć procent Ukraińców)
8. *Kiedy pszyszli to muwili jako tako po polsku* (похідне від укр. мови тако собі)
9. *Ona pierszym takim misionerem była* (зам. pierwszą taką misjonarką była) іменник ж.р. однини в О.в.має -ą.

Словозміна.

1. *Kiedy na modlitwie, kiedy czytali Pismo Świente, kiedy modlili sieu* (зам. kiedy modliłśmy, czytaliśmy Piśmo Święte) уживання закінчень дієслів чоловічо-особового роду 1ос.множ минулого часу.
2. *Matka była konstruktor* (зам. matka była z zawodu konstruktorką)..
3. *W Barze, w ósmej - siódmej klasy był* (зам. w ósmej- siódmej klasie) закінчення у М.в. одн. іменників жіночого роду на -a має -ie.
4. *Urwisem był w mlode lata.* (зам. byłem w młodych latach) вживання дієслова być в минулому часі першої особи однини та зміна закінчення іменника та прикметника у множині М.В. має закінчення -ach, -ych.
5. *jaka była wioseczka do dziewiontej klasy uczyłem sieu tam* (зам. jaka była wieś uczyłem się tam do dziewiątej klasy) суфікси зменшено-пестливі вживаються у польській мові переважно з негативним значенням до особи, наприклад, prezesik. Або позитивне відношення до предмету, рідко вживається.
6. *to kamieniem stszelał* (зам. strzelałem) дієслово 1 ос. одн. чол.роду мин. часу закінченням-em.

7. *ja **był** na **perszym** miejscu po strzelaniu w okna* (зам. byłem na pierwszym miejscu po strzelaniu w okna) дієслово мин. часу одн. чол.роду.
8. *bo do **pierszej** komunii było po polsku i potem, dzieci **psychodzili** i tam zdawali do zakrystii tet a tet z proboszczou.*(зам. pierwszej komunii było przygotowanie po polsku i potem, dzieci przychodziły i zdawały egzamin proboszczu).
9. *Dwa lata takie **byli** studia*(зам. były)дієслово *być* в мин.часі нечоловічоособовий під.
10. *A potem **był** w Oratowie* (зам. byłem)
11. *Ojcowie z Polski **poczali wyjeżdżać** do Polski* (зам. zaczęli)
12. *a nasi **wychowanki** zaczęli wracać z Polski, z Wloszech, z Ameryki* (зам. nasi absolwenci zaczęli wracać z Polski)
13. *z **Wloszech*** (зам. z Wloch) назва країни в Р.в.
14. *dzisiaj **to zatarło*** (зам. затерлося) *to zanika.*
15. *ona była katechetka, ta pani* (зам. katwchetką).
16. *Za te lata nazbierało sie* (зам. przez te lata nazbierało się dużo)

Словотворення.

1. *...prawie nazywali nas polakami, bo **polaki** chodzili na jenzyk polski, a to proste katolice* (зам. nazywano nas polakami, bo polacy chodzili na język polski, a to katolice) чергування в корені слова іменників чоловічо-особового роду множини, де -k змінюється на -c. *Наприклад: fizyk-fizycу polak-polacy.*
2. *to kamieniem **stszelał*** (зам. strzelałem) дієслово першої особи чол.роду одн. мин. час-ем.
3. *Kiedy **szedł** tutaj do parafii* (зам. szedłem) дієслово першої особи чол.роду одн. мин. час-ем.
4. *Nie **uczyłem** specjalno* (зам. uczyłem się)
5. ***Zmarli*** (зам. zmarłe)
6. *bo **ksionżeczki** byli po polsku* (зам. bo książki były)

7. *poszedłem do seminarii* (зам.seminarium)
8. *To co pujdziesz do seminarii* (зам. pójdiesz do seminarium)
9. *Jakoś Pan Bug dał i ja poszedłem do seminarii* (зам. pójdiesz do seminarium)
10. *W Kamieniec Podolskiej seminarii po ukrainsku rozmawiajo* (зам. w Kamieniecko Podolskie seminarium)
11. *Każdy dzień pszeznaczony jakis jenzyk* (зам. każdego dnia wyznaczony język)
12. „*My ot z panio Lilio, czy może ksiondz-proboszcz wzionć nas dodomu*” (зам .*my z panią Lilją, podwieżć*)

о. Петро Маковський.

Петро Маковський, народився 24 травня 1968 року. Батько і мама походили з польських родин. У батька тато і мама мали польське коріння, а в мами батько був поляком, а бабуся українкою та православною. Мама з дитинства розмовляла польською мовою з батьком, з мамою українською. Батьки між собою та в родині спілкувалися українською. У дитинстві не чув польської мови лише в костелі на Службі Божій, або на молитві. Служба відправлялася польською мовою, катехизм, який треба було вивчити, теж був польською. Вивчення польської мови розпочалося у вищій духовній семінарії. Священики приїжджали з Польщі та викладали польською мовою важкі дисципліни та термінологію. Перший рік закінчував у Литві, в Ризи. Тому треба вивчити було литовську. Пізніше продовжилося навчання в Польщі і там удосконалював польську мову в середовищі. Після повернення в Україну польською відправляв Службу Божу, проводив катехизацію, бо в ті часи не було жодних книг, які не були польською мовою. До Польщі постійно виїжджав на проголошення реколекцій. Після карантину поїздки припинилися. В Україні розмовляє дуже рідко польською, бо молоде покоління мови майже не знає, старше покоління знає молитви, але розмовна мова вже забулася. Польською практично не користується, відправляє

служіння українською мовою. Респондент визнає, що спеціально мову не вивчав. Коли приїхав на перший курс, то знав з молитов, все розумів, тільки не міг говорити. Навчання дало поштовх до вивчення мови.

Лексика.

1. **wyrosł** (зам. urosnął)виріс.
2. **Kolgospie** (зам. kolchozie) походить від рос. Колхоз.

Синтаксичні конструкції

1. *ona miała w kolgospie, w tym kolchozie, miała **pszedzielone buraki*** (зам. podzielone działki z burakami)
2. *że **myżmy** w dzieciństwie nie muwiliśmy po polsku* (gwara)
3. ***prawde muwionc** myśmy sieu **nie przykładali** do litowskiego* (зам. nie uczyli się litewskiego)
4. ***perszego roku** myśmy tak powiedzieli* (зам. pierwszego roku)
5. *on sie nazywał **Jan*** (зам. nazywał się imię i nazwisko)

Словозміна

1. *była **krawczynia*** (зам. była krawczynią) зустрічається 2 рази.
2. *byłem w kościele **na sobote przyjeżdżałem*** (зам. w sobotę)
3. *dzieci sieu **bawili** mendzy sobou*(зам. bawiły się)
4. *i jak byłem na **wakacji** to z dziadkiem*(зам. na wakacjach)
5. *że myśmy spotykali pamientam **na święta Boże Narodzenie***(зам. na świętach Bożego Narodzenia)
6. *pracuje w Szargorodzie od siedem lat* (зам. od siedmiu lat)

Словотворення.

1. *kiedy **poszło** po polsku **sie studiować*** (зам. zaczęli po polsku studiować)
2. *bo myśmy poszliśmy **do seminarii** tam byli jeszcze moje koledzy* (зам. do seminarium).
3. ***do seminariju*** (зам. do seminarium).

4. *dawaj bendziemy prosić u naszych wladz zakonnych z Polski* (зам. *prosić się*).

2.2 Способи номінації специфічних реалій

Важливим компонентом у дослідженні польської мови священників Вінницької області було мовлення та мова, які були вивчені від бабусь та дідусів, не лише мова, а й традиції, результатом збирання яких стають праці відомих мовознавців.

Польське мовлення священників, які проживають на території Вінницької області, вирізняється відхиленнями в реалізації лексики, синтаксичних конструкцій, словозміни та словотворення. У 37% цього типу прикладів виділено словозмінні типи помилок на тлі нормативної польської мови реалізованими у закінченнях минулого та теперішнього часу однини та множини. Переважна більшість аналізованих особливостей щодо категорії часу пов'язана з характерним відхиленнями, що притаманні священникам, що вчили мову у родині. Відхилення простежуємо у формах дієслів теперішнього та минулого часу: *był na kilka spotkaniach na różnych* (зам. *byłem na kilku*); зустрічаються похідні слова з української мови, наприклад, *była taka ksionżeczka z wiekuw, i czytali modlitwy, uczyli pieśni* (зам. *uczyli się*) похідне з української мови - вчили пісні; спостерігаємо також відхилення у чергуваннях в корені слова іменників чоловічо-особового роду множини, де -k змінюється на -c. Наприклад: *fizyk-fizycy polak-polacy*. ...*prawie nazywali nas polakami, bo polaki chodzili na język polski, a to proste katolice* (зам. *nazywano nas Polakami, bo Polacy chodzili na język polski, a to katolice*); ще одне з відхилень, які зустрічаються досить часто є неправильні закінчення у словах, що змінює рід, число та час, наприклад, ... *Dziadkowie, ze strony mamy, rolnice, a wienc mieszkali na wiosce, zajmowali sie rolnictwem, ze strony, ojca pracowali na tartaku* (зам. *rolnicy*).

2. Z domu pszerobili takou malou kapliceu, a wienc ksiondz odprawial w tym domu prez okno, a my wszyszczy w takim sadu (зам. садzie).

3. ...pracowali tam na elektrowni, a wienc budowali elektrowni z Energopol, a wienc z nimi też byla taka rozmowa (зам. elektrownię)

4. ksiondz Antonij Andruszczyszyn nauczył też podprawial i tak czytałem lekcje w jenzyku polskim (зам. czytałem lekcję).

У словотворенні простежуємо ряд змін, що становить 20% від всіх типів досліджуваних відхилень. Наприклад; *pewnie, tszy lata uczył tak zwanej homiletyki* (зам.uczyłem się), де мається на увазі, три роки навчався так званої хомілетики, тут відбулася заміна дієслова *uczył* – вивчав, зам. *uczyłem się* – навчався. Польське мовлення духовенства Вінницької області, аналізуємо через призму словотворення і простежуємо відхилення від загальнопольської мови у мовленні носіїв. До прикладу, як говорить духовна особа *do rużna jeżdżilo sieu, aby obsługiwać pomagać tym ludziom przebliżyć Boga.*(зам.*przybliżyć*), де спостерігаємо префіксальний спосіб творення слова.

Відхилення від загальнопольської мови з боку лексики бачимо у 20% від всіх досліджуваних типів помилок. Багато мовознавців досліджували лексичні відхилення, професор Алла Кравчук зазначає, лексичні помилки, спричинені так званою міжмовною омонімією чи недостатньою лексичною компетенцією (незнання лексем на позначення певних денотатів, слабка обізнаність із синонімічними засобами мови та особливостями лексико-семантичної сполучуваності), та помилки, що виникають унаслідок прагмалінгвістичної інтерференції – уживання правильних системних форм, але невідповідних у певній комунікативній ситуації[39,с. 209-217].

Наприклад

1...*prasa, ateizacja, parady* (зам. *pochody*) вплив російської мови атеизация, парад.

2...*czyli siostra mojego dziadka nazywała sie Kasia* (зам.*nazywała się Kasia Myszowska*) – дієслово *nazywać się* укр. називатися.

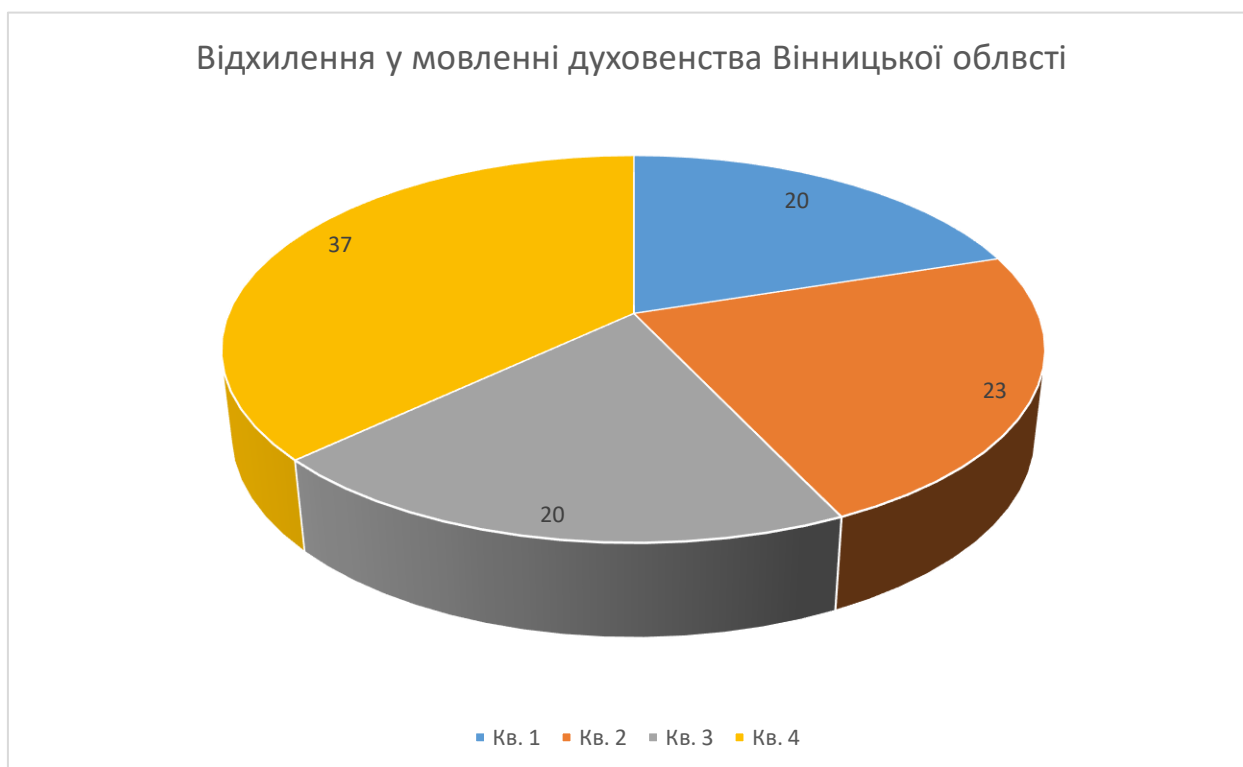
Поширені відхилення вживання синтаксичних конструкцій, у мовленні духовенства Вінницької області, становить 23% від загальної кількості помилок. Наприклад, *Na ziemi rodzice pracowali obaj.* (зам. *oboje*) збірні числівники цієї форми вживаються на позначення обох статей чоловічої та жіночої. *Babcia pierszy raz zamonż wyszła* (зам. *pierwszy raz wyszła zamaż*) ...*nigdy o tym nie słuchałem* (зам. *nigdy o tym nie słyszałem*). ... *mój ojciec z jego bratem byli na sile wysłane na prace do Donbasu* (зам. *mój ojciec z bratem zostali na siłę wysłani do pracy na Donbas*) вживання прийменників з іменниками у назвах регіонів потрібно вживати *na Donbas*, згідно правил загальнопольської мови...*i takim sposobem nad młodymi bardzo chłopakami, po tszynaście lat, znencali sie.* (зам. *i w taki sposób nad młodymi chłopakami trzynastoioletnimi znęcali się*) калька з укр. мови таким способом над молодими хлопцями по тринадцять років знущалися.

Отже, порівняльний аналіз синтаксичних конструкцій, лексики, словозміни та словотворення, дає можливість побачити особливості кожної групи, виявити інтерферентний вплив між мовами, яка впливає з польського мовлення духовенства Вінницької області. Мовлення священників відрізняється між собою текстами та використанням синтаксичних, словотвірних словзмінних та лексичних конструкцій.

На прикладі графіка можна побачити скільки відсотків від загальної кількості мають відхилення.

1. Відхилення у лексиці становлять 20% кв.1.
2. Відхилення в синтаксичних конструкціях становлять 23% кв.2
3. Відхилення у словотворенні становить 20% кв.3.

4. Відхилення у словозміні становить 37% кв.4.

Таким чином, слід зазначити, що найбільше відхилень реалізовано у словозміні, що свідчить про недосконале володіння мовою та вживання конструкцій запозичених з української мови. Конструкції, які вживаються в українській мові, не є характерними для польської мови.

2.3 Семантичні й етимологічні групи лексики представників духовенства у Вінницькій області

Нами було проаналізовано лексичні та синтаксичні, словотвірні та словозмінні відхилення від нормативної польської мови представників духовенства у Вінницькій області (загалом 158 прикладів). З них особливості на рівні лексики притаманні 20% одиниць. Синтаксичні конструкції запозичення, тобто лексичні одиниці, перенесені з української мови (чи російської за посередництвом української мови), які на ґрунті досліджуваного мовлення пройшли процес фонетичної адаптації до норм польської мови,

становлять 23% (від усіх лексичних особливостей), напр.: nauka religii to była po polsku za mych czasuw (зам. nauka religji była po polsku za moich czasów) вживання займенника mój у Р.в. множини має форму moich. . 20% матеріалу (від загальної кількості виділених лексичних одиниць) – це словотвірні запозичення – лексеми, утворені за допомогою польських морфем, але за іншомовним словотвірним взірцем: 2. Jiża (зам. jedzenie) похідне від українського їжа. Pomolytysia, komentarze, zasady, podumaty (зам. pomodlić się, pomyślić).

У 20% (від усіх аналізованих особливостей на рівні словотворення) випадків фіксуємо кальки – лексичні одиниці, які належать до словникового складу загальнопольської мови, але в польському мовленні вжиті в значеннях, притаманним їхнім формальним східнослов'янським відповідникам: ...opowiem szmesznu przypadek, miałem osiem lat (зам. wypadek) у польській мові przypadek означає відмінок, але подібне до укр. слова випадок.(калька).

Jeżeli muwić o znaniu jenzyka w tym znaczeniu, że można tak normalnie porozmawiać (зам. znajomości) утворення дериватів від дієслівної основи за допомогою формантів, що вживаються у польській мові, а саме, -u,-a,-e1.

Серед відхилень словозмінного характеру (37% від сумарної кількості зафіксованих особливостей) виділяємо нетипові для нормативної польської мови, наприклад, prądziad był represowanyj (зам. represowany) закінчення -ий притаманне для української мови репресований. У польській мові прикметник чол.р. має закінчення -у. Chodził do kosciola z rodzicami. (зам. chodziłem do kościoła) закінчення дієслова chodzić в 1ос. однини мин. часі чол. роду -łem.

Nie rozmawiali na polskij mowi.(зам. rozmawiali po polsku) словотвірні кальки утворені від укр. Не розмовляли на польській мові.

У звертанні до духовної особи(коли між співрозмовниками неоднакові відносини) в аналізованому мовленні активно функціонує конструкція rap

ksiądz: Pan ksiądz czy już idziemy? Зам. Proszę księdza, czy już idziemy. Такі конструкції порушують прийнятні в духовній спільноті етикетні норми.

Серед висловлювань поширеною є вживання конструкцій в лексичі, словотворенні, які є притаманні українській мові і не є вживаними у польській. Наприклад, *Мама trochy po polsku, ponieważ wtedy nie można było, a wienc z jenzykiem polskim chowali sie i też, tylko pacież, modlitwy, kolendy.* - (зам. *trochę*) запозичене з українського трохи; *proboszcz miał do obsluguwania* (зам. *obsługiwania*) (похідне з української обслуговування), формально-семантичне запозичення – слова, що запозичили форму разом зі значенням.

Досліджуючи синтаксичні конструкції бачимо такі відхилення від норми, наприклад, пропущений присудок у реченні: *dziadkowie ze strony mamy rolnice, a wienc mieszkali na wiosce, zajmowali sie rolnictwem, ze strony ojca pracowali na tartaku* – пропущений присудок (зам. *dziadkowie ze strony mamy są rolnikami*). Синтаксична конструкція зі складеними числівниками останній компонент, якого закінчується на три в поєднанні з іменником чол.р. *Urodzilem sieu tysionc dziewientset szeszdiesiont trzeciego roku, tu na Podolu, na Ukrainie.* (зам. *urodziłem się tysiąc dziewięćset sześćdziesiątego trzeciego roku*). *W szkole języka polskiego nie było w czasy komunistyczne.* (зам. *w czasach komunistycznych*) в даній конструкції прийменник *w* вимагає зміну відмінка Н.в. на Місц.в., прийменник *w* у польській мові вживається з іменниками, що не вказують на особу, наприклад: *w czwartek*.

У словозміні відбувається відхилення від польськомовної норми, наприклад, у відмінюванні власної назви *...jeździliśmy z proboszczem do najbardziej oddalonej parafii do Sarny* (зам. *Sarn*). Відмінювання дієслова минулого часу першої особи однини чоловічого роду, наприклад, *...jednego razu otworzyłem i zaczęłem czytać, na poczontku piersza strona to byla modlitwa Ojciec nasz, i z pamienici zaczęłem czytać* (зам. *zacząłem*); у закінченнях 3 ос. множини мин. часу, наприклад, *pienćset kilometruw, aby odprawić msze swientou, też wyspowiadać, a my jako ministranci poslugowali do mszy*

(зам. *posługiwali*) У загальнопольській мові дієслова, які вживаються з частинкою *się*, часто виникають від українських відповідників з морфемною часточкою – *ся*, наприклад: треба приготуватися, ...*tszeba pszygotować sieu na kazdy dzień jakiś inny temat, żeby ludziom było ciekawie*.(зам. *trzeba przygotowywać się do każdego dnia z innym tematem*). Вживання іменників з дієсловом *być*, наприклад, ...*to większość dzieci byli w domu, nie mieli możliwości...*(зам. *dzieci były*).

Отже, проаналізувавши види відхилень у мовленні духовенства Вінницької області, найбільше відхилень прослідковується у словозміні 37% різного типу, у синтаксичних конструкціях виявлено 23% від загальної кількості, лексичні відхилення та словотвірні мають по 20% від загальної кількості. Аналіз дозволяє виявити найпоширеніші помилки та врахувати їх при вивченні польської мови.

Поширеним у польськомовних висловлюваннях і водночас характерним для загальнопольського узусу, але ненормативним способом представлення є вживання після дієслова *nazywać się* лише імені мовця (без прізвища): *Nazywam się Ania* зам. *Mam na imię / jestem Ania* або *Nazywam się Ania + прізвище*. Іншою типовою для досліджуваного мовлення ознакою є послідовність прізвище + ім'я після дієслова *nazywam się* чи *jestem*: *Nazywam się Kowalski Artur* зам. *Nazywam się Artur Kowalski* та вживання перед іменем або іменем і прізвищем особи, яка представляється, займенників *pan / pani*: *Jestem pani Anna (Kowalska)* зам. *Jestem Anna (Kowalska)*.

У вітальних конструкціях з нагоди свят і т. ін. носії польської мови в Україні надають перевагу дієслову *witać*: *Witam pani z Dniem Nauczyciela*, рідше – *pozdrawiać*: *Pozdrawiam z urodzinami* зам. *Wszystkiego najlepszego z okazji [...]* або *Z okazji [...] życzę (-уму) [...]*. Ці ж дієслова слугують для вираження радості з нагоди досягнень співрозмовника: *Witam siebie!* [складений іспит] зам. *(Moje) gratulacje!*; *Gratuluję (-ему)*. Поширені кальки новорічних привітань *Z Nowym Rokiem*; *Z następującym Nowym Rokiem* зам.

Szczęśliwego Nowego Roku або Wszystkiego dobrego / najlepszego w Nowym Roku. Нетиповою для загальнопольської мови є реакція на чхання іншої особи – Bądź zdrow zam. Na zdrowie або Pomyślności.

У висловлюваннях співчуття поширена конструкція з іменником współzucie у сполученні із займенником moje (swoje) і дієсловом przyjąć, а іноді – wyrażać: Moje współzucie; Przyjmij moje spółzucie; Wyrażam swoje spółzucie zam. Współzuję / współzujemy (ci) або Składam (ci) / przyjmij wyrazy współzucia.

У поодиноких випадках трапляється іменник kondolencje: Przyjmij moje kondolencji.

Звертаючись до співрозмовника в офіційній комунікативній ситуації з певним проханням, досліджувані вживають здебільшого конструкцію proszę mi + інфінітив: proszę mi (po)dać: Proszę mi dać bilet do Warszawy; Proszę mi podać sałatkę grecką i herbatę або proszę pana / pani + інфінітив: Proszę pani dać mnie bilet do Warszawy zam. (Po)proszę + іменник / poproszę o [...] чи Proszę pana / pani, czy może / mógłby (mogłaby) pan (pani) + інфінітив.

У досліджуваному мовленні натрапляємо на вираження пропозиції за допомогою наказової форми дієслова dawać: dawaj / dawajcie + дієслово в першій особі множини майбутнього часу: Dawaj pójdziemy razem na spacer, а також конструкції proszę + безособова форма дієслова: Proszę pójść ze mną do kina zam. напр.: Idziemy / chodźmy / może pójdziemy / może poszlibyśmy / moglibyśmy się wybrać / (nie) chcesz pójść do kina? Відмову від пропозиції юди часто мотивують безпосередньо – їм не до вподоби частування чи вони не хочуть пригоститися: Przepraszam. Ja nie lubię takie ciasto; Przepraszam alie ja nie chcem zam. Dziękuję, ale nie mogę / nie wolno mi jeść słodkiego.

Відсутність сформульованих висловлювань у деяких запропонованих в анкетах комунікативних ситуаціях може бути зумовлена, як припускаємо, невмінням респондентів належно на них відреагувати.

РОЗВИТОК ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТА-ФІЛОЛОГА НА МАТЕРІАЛАХ КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Міжкультурна компетенція займає особливе місце в структурі професійної компетентності фахівця. Поняття "міжкультурна компетенція" з'явилося в методиці викладання іноземних мов в середині 80-х років. У трактуванні Н. Д. Гальскової «міжкультурна компетенція» - це здатність людей вступати у взаємодію, в процесі якого виявляється культурологічна специфіка і її варіативність. Увага також може приділятися психологічним сторонам процесу комунікації без зв'язку з однією або різними лінгвокультурами [7, с. 9].

Незважаючи на наявність ряду досліджень на тему розвитку іншомовної міжкультурної компетенції при професійно спрямованому навчанні іноземної мови, теоретичні основи цього процесу ще недостатньо розроблені. Володіння польською мовою передбачає ряд ключових компетенцій студентів-філологів. Це:

- культурно-шанобливе і толерантне співіснування з представниками інших лінгвокультур;
- для студентів потрібні соціальні вміння працювати в команді, відчувати відповідальність під час прийняття рішень та їх виконання, не створювати конфліктних ситуацій, намагатися їх вирішувати мирними шляхами;
- комунікаційні - досконале володіння як рідною, так і іноземною мовою;
- інформаційні - володіння основами сучасних інформаційних технологій;
- освітні - здатність до безперервної самоосвіти для професійного та особистісного зростання [53].

Всі ці компетенції входять до складу професійної компетентності студентів-філологів, дозволяючи особистості бути більш мобільною і володіти достатнім рівнем соціальної адаптації.

Дослідження мовлення та відхилень від унормованої літературної польської мови заслуговує на особливу увагу при вивченні польської мови студентами-філологами. Для підготовки майбутніх фахівців, можна використати наше дослідження, а саме, аналіз текстів, де відображено та проаналізовано лексичні, синтаксичні, словотворчі та словозмінні відхилення на прикладі речень у різних типах завдань.

Звертаючи увагу на риторичний складник, можемо зазначити, що матеріали недостатньо спрямовані на роботу з текстами, лише окремі трапляються серед підсумкових вправ, а також вправ, пов'язаних із вивченням синтаксичних структур. Але корисними для розвитку комунікативних умінь є вправи (їх досить багато) на переклад з української мови польською. Подібну функцію виконують і творчі, пошукові та логічні завдання, що передбачають роботу зі словниками; вимагають доповнення речень; створення короткого тексту за певною темою. На нашу думку, досліджуваний матеріал доцільно використовувати з метою поглибленого вивчення комунікаційних категорій польської мови. Навчальний матеріал досить дотичний до аспектів розвитку риторичних умінь.

Розглядаючи сутнісні характеристики компетенцій як складових елементів професійної компетентності, важливо звернути увагу на співвідношення компетенції зі знаннями, вміннями та навичками. Якщо вміння і навички забезпечують засвоєння і застосування знань, то розвиток компетенцій становить практичний сенс цих знань. Адже компетентність і компетенції завжди проявляються в практичній діяльності. Компетентнісна спрямованість навчання виражається в тому, що зміст навчання включає в себе лише такий програмний матеріал, який відповідає компетенціям, затребуваним в реальних життєвих обставинах [23].

Міжкультурна компетенція займає особливе місце в структурі професійної компетентності студентів-філологів. Останнім часом часто не бачать різниці між соціокультурною і міжкультурною компетенціями. Багато дослідників виступають проти постановки знака рівності між даними компетенціями. Соціокультурна компетенція є показником інформованості особистості про країну мови, що вивчається. А міжкультурна компетенція, в свою чергу, тісно пов'язана з областю усвідомлення людиною загальних і специфічних особливостей своєї та іншої лінгвокультури. Сьогодні при вивченні іноземної мови розширюється і поглиблюється як соціокультурний кругозір, так і усвідомлення, розуміння і прийняття ним чужорідних елементів інших лінгвокультур. Але тільки міжкультурна комунікація дозволяє особистості володіти міжкультурною компетенцією. При цьому особистість, враховуючи досвід, традиції і особливості своєї культури робить спроби зрозуміти і визнати інший мовний код, його інші особливості, що стосуються норм поведінки, звичаїв і традицій при усвідомленні їх чужорідності [4].

Слід також проводити відмінності між терміном «комунікативна компетентність» і широко застосовуваним в лінгводидактиці терміном «комунікативна компетенція». Працюючи над розвитком теоретичних ідей і положень соціолінгвістики, автором якої є Н. Хомський, етнолінгвіст Д.Хаймс висуває поняття «комунікативна компетенція», вказуючи на тісний зв'язок лінгвістичної компетенції і соціолінгвістичної, її прояв в реальному житті. Комунікативну компетенцію Д. Хаймс визначає як знання і здатність особистості доречно використовувати мову відповідно до певної мовної ситуації, виступаючи учасником мовленнєвої діяльності [114, с. 270]. Змістова сторона комунікативної компетентності була розкрита Ван Еком в 1975 р. на основі специфікацій Ради Європи. Комунікативна компетенція відповідно до концепції, запропонованої ним, включає наступні складові:

- Лінгвістична компетенція - сформовані навички оперування мовними засобами спілкування на основі знань про систему мови, що вивчається - є основним компонентом комунікативної компетенції.

- Соціолінгвістична компетенція полягає в знаннях, навичках і уміннях здійснювати спілкування (вербальне і невербальне) з представниками іншого лінгвосоціуму, враховуючи його національно-культурні особливості.

- Дискурсивна, або мовна, компетенція має на увазі комунікативні вміння і навички з організації та успішної реалізації мовної діяльності, при обліку і плануванні своєї мовної/немовної поведінки.

- Соціокультурна компетенція має на увазі комплекс знань, умінь, навичок і здібностей, що стосуються соціокультурних особливостей країни мови, що вивчається, відповідної специфіки мовної/немовної поведінки, виділення загальних і специфічних рис в культурі рідної країни і країни мови, що вивчається.

- Соціальна компетенція має на увазі акт комунікації з іншими людьми, що здійснюється за бажанням учасників мовного спілкування.

- Стратегічна компетенція - вміння пояснюватися в умовах дефіциту мовних засобів при отриманні та передачі іншомовної інформації [1, с. 53].

Таким чином, комунікативна компетенція може служити базою для розвитку комунікативної компетентності студентів-філологів, де компетентність включає в себе:

- мовну (лінгвістичну) компетенцію, що передбачає володіння мовними засобами і процесами породження і розпізнавання тексту;

- професійну компетенцію, що охоплює професійні знання, вміння, ділові якості;

- соціокультурну компетенцію, що включає в себе знання особливостей національної та світової культури, правила поведінки в суспільстві, дотримання культурних норм [3].

Можна виділити наступні компоненти міжкультурної компетенції, розвиток яких за допомогою навчання іноземним мовам може і має бути ефективним [53]:

- лінгвокраїнознавчий компонент (еквівалентні і безеквівалентні лексичні поняття, фонова і термінологічна лексика, фразеологізми в поєднанні з елементами країнознавства і вміння їх застосовувати в ситуаціях міжкультурного спілкування);

- соціолінгвістичний компонент (правильне співвідношення між вибором лінгвістичної форми і способом мовного вираження згідно комунікативної ситуації);

- соціокультурний (комплекс знань, умінь, навичок і здібностей, що стосуються соціокультурних особливостей країни мови, що вивчається, відповідної специфіки мовної / немовної поведінки, виділення загальних і специфічних рис в культурі рідної країни і країни мови, що вивчається);

- загальнокультурний компонент (обізнаність і неухильне виконання норм і правил мовної поведінки);

- прагматичний компонент (набір знань, навичок і умінь учня -володіння яким відкриває шлях ознайомлення – залучення до національно-культурних багатств і цінностей країни мови, що вивчається для успішної реалізації міжособистісної та інтеркультурної взаємодії);

- тематичний компонент (навички читання "між рядків", що дозволяють сприймати міжкультурну інформацію, що стоїть за текстом).

Іншомовна міжкультурна компетенція у сфері професійної комунікації означає сукупність:

- знань про рідну та іншомовну культури;
- умінь і навичок розуміти і адекватно використовувати в мові міжкультурну лексику, застосовувати знання про культуру носіїв мови в професійно спрямованих ситуаціях спілкування;

- здібностей брати участь у професійній міжкультурній взаємодії [32, с. 92].

У практиці використання іноземної мови при професійно орієнтованому навчанні викладачі відчують серйозні труднощі через недостатню вивченість даної проблеми поряд з дефіцитом науково-методичних розробок системоутворюючого і інтегруючого начала, без яких неможливо сформувати готовність студентів до вступу в діалог культур і до професійної комунікації на міжкультурному рівні.

Отримані знання належним чином не реалізуються в практиці іншомовного спілкування в типових ситуаціях конкретної професійної діяльності. Одним з можливих шляхів розвитку комунікативної компетентності студентів-філологів є застосування переважно активних та інтерактивних методів навчання, міжкультурно-комунікативних мовних ситуацій, які мають величезне практичне значення в розвитку іншомовної міжкультурної компетенції, міжособистісного спілкування, особливо в процесі формування умінь і навичок професійної взаємодії.

Мета професійно - формування суми знань, необхідних для ефективного міжкультурного професійного співробітництва. Успішним і продуктивним способом її реалізації може бути, на нашу думку, звернення до поняття міжкультурної комунікації.

Серед дидактичних технологій, спрямованих на інтенсифікацію заняття, особливе місце посідає проблемне навчання з застосуванням проблемних ситуацій у процесі формування іншомовної компетентності, що є сприятливим для формування комунікативної компетентності у говорінні та реалізації мисленнєвого потенціалу.

Створення проблемної ситуації – найвідповідальніший етап. У навчанні студентів-філологів належить до найбільш актуальних комунікаційний рівень володіння лексичними уміннями. Специфіка створення та особливості присвоєння проблемних ситуацій у процесі навчання іноземної мови пов'язані

з особливостями створення проблемних ситуацій на основі проблемно-комунікативних завдань; пізнавально-комунікативні потреби і можливості студентів у «присвоєнні» проблемних ситуацій; професійні потреби і можливості викладачів в управлінні процесом вирішення проблемних ситуацій; формування та розвиток умінь студентів і викладачів для роботи з проблемними ситуаціями. Створюючи проблемні ситуації, потрібно дотримуватись правил їх укладання, які визначає Н. Є. Дмитренко. А саме:

- 1) виконання завдання має передбачати оволодіння новими знаннями, формування навичок, розвиток умінь;
- 2) самі завдання мають відповідати інтелектуальним можливостям;
- 3) вони мають містити достовірні й реалістичні проблеми, що представляють інтерес для суспільства, науки та освіти;
- 4) слід передбачити їх комплексне вирішення, аналіз та узагальнення вивченого і зібраного матеріалу з метою пошуку оптимальних шляхів досягнення поставленої мети;
- 5) мати міждисциплінарний характер;
- 6) мотивувати до самовдосконалення і самоосвіти; передбачити право вибору та можливість контролювати процес;
- 7) налаштовувати на співпрацю та встановлення партнерських стосунків між собою; стимулювати пізнавальну діяльність у студентів, надаючи їм свободу вибору й самостійність [81, с. 80].

Аналіз літературних джерел та наукових доробків, які ми використовуємо у нашій кваліфікаційній роботі, дозволяє виділити основні способи створення проблемної ситуації для формування іншомовної комунікативної компетентності у говорінні:

1. Спонування до вибору вірного варіанту відповіді та його обґрунтування.
2. Перехід від окремих поодиноких фактів до узагальнень.

3. З'ясування наявних протиріч між можливими засобами розв'язання завдання та практичною недоцільністю обраного способу його вирішення.

4. Використання протиріччя між досліджуваними фактами та наявними знаннями.

5. Знаходження найбільш раціонального шляху вирішення проблеми, при дотриманні певних умов і кінцевої мети.

6. Самостійний пошук і знаходження рішення для заданих умов.

7. Завдання, з використанням додаткової літератури, довідників, тощо.

8. Зіткнення з життєвими фактами чи незвичайними явищами.

9. Постановка переліку проблемних питань.

10. Спонування до порівнянь, протиставлень, зіставлень окремих положень, фактів, явищ та поглядів, унаслідок чого виникає пізнавальне утруднення [45].

Як підсумок зазначимо, що студент має володіти лінгвістичними, соціолінгвістичними, мовними, соціокультурними, стратегічними компетенціями, щоб досягти ефективної комунікації. Це вплине у майбутньому на розвиток таких риторичних умінь, як уміння аргументувати; уміння самостійного знаходити інформацію, активно осмислювати й опрацьовувати її; уміння дотримуватися правильності в мовленні; уміння будувати правильні граматичні конструкції; уміння уважно ставитися до почутого / прочитаного, а польські – на уміння будувати логічні конструкції; уміння аргументувати; уміння самостійного знаходити інформацію, активно осмислювати й опрацьовувати її; уміння варіювати думку в мовленні (гнучкість мислення); уміння дотримуватися правильності в мовленні; уміння будувати правильні граматичні конструкції; уміння аргументувати; уміння уважно ставитися до почутого / прочитаного; уміння брати активну участь у рольових іграх, діалозі, полеміці; уміння усно та письмово передавати чужі думки.

ВИСНОВКИ

Провівши дослідження, можемо зробити висновки: у першому розділі ми з'ясували, що означає термін «білінгвізм», у другому - класифікували та аналізували відхилення у польському мовленні представників духовенства у Вінницькій області, а також показали та порівняли кількість відхилень, що дало змогу побачити якісний показник, у третьому – описали, як дослідження мовленнєвих відхилень від унормованої літературної польської мови можна використати при вивченні польської мови студентами-філологами, що допоможе їм в уникненні не лише мовленнєвих помилок, а й вграмотній письмовій та усній комунікації.

Аналіз наукової літератури свідчить про можливість різноманітних підходів до трактування поняття комунікативної компетенції та її структури, що зумовлене насамперед складністю і неоднозначністю предмета дослідження. Існують і розбіжності у терміноназвах. Ідеться, зокрема, про можливість уживання термінів «комунікативна компетенція», «соціолінгвістична компетенція», «прагматична компетенція» чи «(мовні) комунікативні навички» на позначення того самого явища. Однак, незважаючи на розбіжності в розумінні терміна «комунікативна компетенція» в українській та зарубіжній науковій літературі, можна виділити характерну рису, яка об'єднує різні підходи до трактування цього поняття: здатність ефективного спілкування в різних комунікативних ситуаціях, що можливе завдяки знанням комунікантів, їхнім умінням чи навичкам або ж сукупності всіх цих елементів. У такому сенсі комунікативну компетенцію розміщують на найвищому щаблі в ієрархії компетенцій, і до її складу входить низка інших різновидів-компетенцій: мовна, лінгвістична (яку деколи ототожнюють з мовною), мовленнєва, соціокультурна, соціолінгвістична, прагматична, дискурсивна, ілюквативна, стратегічна, предметна тощо.

У кваліфікаційній роботі комунікативну компетенцію розуміємо як сукупність знань, умінь і навичок ефективного використання мовного коду в

різноманітних комунікативних ситуаціях. Описані в науковій літературі моделі комунікативної компетенції відображають складність цього багатокomпонентного поняття, до розуміння якого слід підходити комплексно. Рівень сформованості комунікативної компетенції духовенства Вінницької області є вирішальним чинником реалізації поставленої комунікативної мети та досягнення безперешкодного взаємопорозуміння і – тим самим – успішності комунікації. Аналіз наукових підходів до розуміння понять, які окреслюють усілякого роду труднощі, ускладнення, непорозуміння, що виникають у процесі комунікації, свідчить про певні термінологічні розбіжності (порівн. «комунікативна невдача», «комунікативна девіація», «комунікативний ляпсус», «комунікативний збій», «комунікативний шум», «комунікативний провал» тощо). Досліджуючи комунікативну компетенцію польськомовного духовенства, використовуємо засади системно-структурної та функціонально-комунікативної парадигм. Охоплюємо спектр комунікативних ситуацій, у яких можна з'ясувати використання мови респондентами в усній формі у взаємодії з різними адресатами. В оцінці висловлювань керуємося такими критеріями, як їхня адекватність до комунікативної ситуації, зрозумілість та побудова на мовно-комунікативному рівні відповідно до загальнопольських норм. З метою збору репрезентативної кількості матеріалу забезпечення об'єктивності дослідження використано комплекс методів. Провідним в аналізі є описово-аналітичний метод. У ході вивчення комунікативної компетенції духовенства у Вінницькій області, застосовано методи польового дослідження, опитування, зокрема анкетування, і неформальне інтерв'ю (індивідуальне). Зібраний за допомогою методу польового дослідження диференційний мовний матеріал виділено в результаті застосування зіставного методу, який слугував також для виявлення інтерферентних українських (чи рідше – російських) елементів. На основі аналізу текстів розповідей, виділено елементи, текстова сполучуваність яких не відповідає загальнопольським нормам.

У роботі представлено кількісні показники кожного типу зафіксованих мовних відхилень. Результати, отримані шляхом анкетування, дають змогу спроектувати висловлювання на комунікативні ситуації і виділити потенційні відхилення, які можуть бути причиною комунікативних невдач. При аналізі зафіксованих відхилень від нормативної польської мови простежуємо, чи виділені особливості функціонують у загальнопольській мові.

Зіставлення всіх диференційних елементів досліджуваного мовлення з їхніми українськими відповідниками дає підстави стверджувати інтерферентне походження переважної більшості виявлених відхилень. Інтерферентні явища, джерелом яких є українська мова або російська мова, в аналізованому матеріалі простежуємо в 10% випадків, напр. *ja pujde spytać* (зам.*zarutać*) укр. запитати.

Підтвердженням висновків про інтерферентне походження значної частини виявлених відхилень є присутність тих самих типів помилок у мовленні не лише священників, а й у людей, які вивчають польську мову як іноземну.

В аналізованому мовленні, відхилень від ужиткової і зразкової загальнопольської норми (8% матеріалу) простежується в учнів, студентів, які вивчають польську мову в Україні.

Серед синтаксичних відхилень від норми виділяємо такі: *ona miała w kolgospie, w tym kołchozie, miała pszedzielone buraki* (зам.*podzielone działki z burakami*); *że myżmy w dzieciństwie nie muwiliśmy po polsku (gwara)*.

Характерною рисою лексичного складу досліджуваного варіанта польської мови кінця XIX – початку XX, як і XXI ст., є значний вплив української мови, що виявляється в формально-семантичних і словотвірних запозиченнях, семантичних кальках та лексико-семантичній сполучуваності слів.

Мовно-комунікативні особливості польського мовлення є здебільшого результатом польсько-українського мовного контакту, функціонування

польської мови як мови національної меншини в домінантному іншомовному (україномовному) середовищі. Відхилення від нормативної польської мови виявляються в усіх різновидах компетенцій, розмежування яких доволі умовне, оскільки в кожному сформульованому мовцем висловлюванні виділені компетенції «перетинаються». Особливості польського мовлення духовенства, а отже, недостатній рівень сформованості відповідної компетенції, простежуємо передусім на рівні базової – мовної (словотвірної, словозмінної, лексичної та синтаксичних конструкцій) компетенції, що певною мірою відображається й на інших компетенціях: соціолінгвістичній, соціокультурній, дискурсивній та прагматичній.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бакум З. П., Пальчикова О. О., Костюк С. С. Навчання іноземних мов: крос-культурний підхід: монографія. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2019. 288 с.
2. Бертагеев Т.А. Билингвизм и его разновидности в системе употребления. Москва. 1972. С. 84.
3. Боса В. П. Формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення фахових дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія та методика професійного навчання. Житомир, 2018. 277 с.
4. Бутенко Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні: Підручник. Київ: КНЕУ, 2004. 384 с.
5. Великий словник правильної польської мови. Укл. Марковського А., Варшава, 1999.
6. Вайнрайх У. Языковые контакты. Київ. 1979. С. 262.
7. Гальскова Н. Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика: учеб. пособие для студ. лингв. ун-в и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. Заведений. Москва. Издательский центр «Академия», 2009. 336 с.
8. Герд А.С. Введение в этнолингвистику. 2-е изд. Санкт-Петербургского университета. 2005. С. 35-37.
9. Зелінська М. З. Комунікативна компетенція: методологія дослідження (на прикладі польськомовної молоді в Україні). Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-

психологічні аспекти. Зб. матеріалів всеукраїнської науково-методичної Інтернет-конференції, Луцьк. РВВ Луцького НТУ. 2014. С. 207–210.

10. Зелінська М. З. Комунікативні невдачі в мовленні учнів польських суботньо-недільних шкіл. Мова і культура. Київ. 2010. Вип. 13. Т. V (141). С. 89–96.

11. Зелінська М. З. Мовленнєвий етикет молодих носіїв польської мови (на прикладі учнів суботньо-недільних шкіл Львівщини). Мова і культура. Київ. 2011. Вип. 14. Т. V (151). С. 168–173.

12. Зелінська М. З. Мовна свідомість осіб польського походження, що навчаються в недільній школі м. Самбора. Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського: зб. наук. праць. Київ. 2010. Вип. 12. С. 66–77.

13. Зелінська М. З. Орфоепічні особливості польського мовлення молоді в Західній Україні. Язык, сознание, коммуникация. Сб. статей. Москва. 2017. Вып. 55. С. 98–107.

14. Зелінська М. З. Особливості сучасної мовної ситуації : використання польської мови в західних регіонах України. Слов'янський збірник. Зб. наук. праць. Одеса–Чернівці. 2015. Вип. 19. С. 278–288.

15. Зелінська М. З. Словотвірні особливості мовлення молодих носіїв польської мови в Західній Україні. Східнослов'янська філологія. Зб. наук. праць. Горлівка. 2012. Вип. 22. Мовознавство. С. 233–242.

16. Зелінська М. Комунікативна компетенція молодих носіїв польської мови у Львівській області (на прикладі м. Борислав.) Проблеми слов'янознавства : зб. наук. праць. Львів . 2012. Вип. 61. С. 137–148.

17. Зелінська М. Комунікативна компетенція польськомовної молоді західноукраїнських областей. Польська мова та полоністика у Східній Європі : минуле і сучасність : зб. праць. Київ . 2015. С. 107–117.

18. Зелінська М. Комунікативно орієнтоване навчання мови національної меншини в польських суботньо-недільних школах. Мовне

обличчя міста Черкаси: матеріали науково-практичної конференції. Черкаси . 2010. С. 308–317.

19. Зелінська М. Лексичні особливості польського мовлення учнів суботньо-недільних шкіл Львівщини. Проблеми слов'язознавства : зб. наук. праць. Львів . 2011. Вип. 60. С. 225–234.

20. Зелінська М. Словозмінні особливості польського мовлення учнів суботніх шкіл (на прикладі школи м. Борислав). Проблеми слов'язознавства : зб. наук. праць. 2010. Вип. 59. С. 283.

21. Зелінська М. Специфіка синтаксичних структур у мовленні молодого покоління носіїв польської мови Львівщини. Київські полоністичні студії. Київ. 2011. Т. XVIII. С. 439–443.

22. Інший словник польської мови. Укл. Банька М., Варшава.2000.Т.1–2.

23. Козаченко О. М. Специфіка викладання і навчання польської мови україномовних мовців. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Випуск 1 (126). Серія: Педагогіка. Одеса, 2019. С. 23-28. URL: <https://nv.pdpu.edu.ua/>

24. Колодько Т.М. Формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття. ступеня канд. пед. наук: спец. Теорія та методика професійної освіти.Київ.2005. С. 24.

25. Коваль В. Комунікативна компетенція як одне з ключових понять лінгводидактики. Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. Праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини . 2012. №5. Ч. 2. С. 168–173.

26. Король Л. Зв'язок керування у мовленні учнів польських шкіл Львова. Польська мова та полоністика у Східній Європі: минуле і сучасність: зб. праць . Київ . 2015. С. 136–142.

27. Король Л. Особливості вираження граматичної категорії роду у мовленні учнів польських шкіл Львова. Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур: зб. наук. праць. Київ . 2010. Вип. 9. С. 89–100.
28. Король Л. Проект питальника для виявлення особливостей польської іменної словозміни в мовленні учнів шкіл міста Львова з польською мовою викладання. Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Львів. 2007. Вип. 40. Ч. II. С. 135–142.
29. Король Л. Регіональні особливості словозміни польських іменників та прикметників (на матеріалі питальника для учнів шкіл міста Львова з польською мовою викладання). Проблеми слов'янознавства : зб. наук. праць. Львів . 2009. Вип. 58. С. 176– 183.
30. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник. Київ .2010. С. 187.
31. Кравчук А. Граматика і успішність комунікації (дещо з польсько-українських граматичних контрастів). Проблеми слов'янознавства : зб. наук. праць. Львів. 2012. Вип. 61. С. 111–128.
32. Костюк С. С. Розвиток компетентностей міжкультурної комунікації студентів-іноземців на основному етапі навчання української мови: дис. канд. пед. наук: 13.00.02 – теорія і методика навчання (українська мова); Київ, 2018. 292 с.
33. Кравчук А. Комунікативні невдачі в польськомовному дискурсі українців з поляками. Магістр гри слова. Філологічні дослідження. Луцьк. 2009. С. 209– 217.
34. Кравчук А. Лексикологія і культура польської мови : у 2 т. Т. 2: Культура мови: підруч. для вищих навч. закл. Київ.2011. 520 с.
35. Кравчук А. Морфологія сучасної польської мови (словозміна). Львів. 2007. Ч. I. 140 с.
36. Кравчук А. Польська мова – українцям: Іменна словозміна з елементами синтаксису. Львів. 2008. 288 с.

37. Кравчук А. Соціолінгвістична неоднорідність польських адресативних зворотів (на тлі українських). Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Львів. 2009. Вип. 46. Ч. I. С. 43–53.
38. Лазаренко О. Залишки польської мови в околицях Білої Церкви на Київщині. *Kontakty językowe polszczyzny na pograniczu wschodnim*. Warszawa : Semper. 2000. S. 131–136.
39. Лейко С. В. Поняття «компетенція» та «компетентність»: теоретичний аналіз. Педагогіка. 2013. С. 133.
40. Літературознавча енциклопедія у 2 т. уклад. Ю.І. Ковалів. [електронний ресурс]Київ.Академія,2007. С.510.
41. Лингвистический энциклопедический словарь. Москва. 1990. С. 685.
42. Макушинська Г., Попова О. Типологія помилок, які найчастіше роблять слов'янськомовні студенти (на підставі досвіду навчання польської мови як іноземної в центрах польської мови і культури в Запоріжжі і в Бердянську). ЗДІА. Випуск 73. 2018. С. 137.
43. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація : навч. посіб. Київ . 2012. 288 с.
44. Масенко Л. Українська мова. Енциклопедія. Київ. 2000. С. 122. Режим доступу: http://slovo.ua.com/masenko_mova_politika
45. Матяш О., Гуцало Е. Комунікативна освіта у сучасному світі. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Випуск 134. С. 166–169.
46. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. Кол. авт. під кер. С.Ю. Ніколаєвої.Київ.Ленвіт.1999. С.19.
47. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах.Кол.авторів за ред. М.Пентилюк. Ленвіт. Київ.2003.С.349.
48. Непоп Л. В. Лексичні особливості польських говірок на території Хмельницької та Житомирської областей: монографія. Київ. 2004. 212 с.

49. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. – Львів.: «Фенікс», 1995.С.7
50. Огорілко О. В. Синтаксичні особливості текстів сучасної польськомовної преси в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.03 «Слов'янські мови». Київ. 2014.С 20.
51. Омельчук С. Формування мовленнєво-комунікативних умінь у процесі вивчення синтаксису. Дивословою.2006.№9.С. 2.
52. Потюк І. Комунікативна компетенція як невід'ємна складова навчально-виховного процесу. Молодь і ринок. №1(84). 2012. С. 128
53. Пассов Е. И. Коммуникативное иноязычное образование (Концепция развития индивидуальности в диалоге культур). Липецк. 2000. 204 с.
54. Рудь В. І., Юркова В. П. Історичні аспекти розвитку комунікативної компетенції. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні та психологічні науки. Хмельницький. 2013. №1(66). С. 235–244.
55. Рябошапка О. Розвиток мовленнєвої компетентності студентів-філологів на основі комунікативних ситуацій. Навчально-методичний комплекс. Навчальний посібник, 2021. 75 с.
56. Совтис Н. М. Білінгвізм як результат міжмовних контактів: причини виникнення та наслідки функціонування. Наукові записки. Серія «Філологічна». Київ. 2013. С. 273.
57. Семчинський С.В. Загальне мовознавство (підручник). Київ.1998. С. 328.
58. Лингвистический энциклопедический словарь. Гл. ред. В.Н. Ярцева. Москва. 1990. С. 685.
59. Солощук Л. В. Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англomовному дискурсі. Харків .2006. 300 с.

60. Словник-довідник з української лінгводидактики навч.посіб. кол.авторів за ред.М.Пентиліук. Ленвіт Київ.2003.С.149
61. Універсальний словник польської мови. Варшава. 2003. Т.1– 4.
62. Хомский Н. Аспекты теории синтаксиса: Пер. с англ А.Е.Кибрика, В.В.Раскина, Ш.Шовкуна.Москва. 1972. 227с.
63. Швець А. Прояви лексичної інтерференції у польському мовленні мешканців Кам'янського. Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. 2016.Т.21.С. 171 - 174.
64. Шадриков В.Д. Новая модель специалиста: инновационная подготовка и компетентностный подход. Высшее образование сегодня.2004. №8. С.183-184.
65. Ananiewa N. Fleksja czasownika w gwarze wsi Maćkowce i Szaróweczka na Podolu. Studia nad polszczyzną kresową. Warszawa. Semper. 1995. Т. 8. S. 51– 61.
66. Baraniwska O. Polsko-ukraińskie interferencje gramatyczne i leksykalne w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Literatura, kultura i język polski w kontekstach i kontaktach światowych. III Kongres polonistyki zgranicznej. Poznań 2006 roku. Poznań : Wydawnictwo Naukowe UAM. 2008. S. 747–753.
67. Benni T., Łoś J., Nitsch K., Rozwadowski J., Ułaszyn H., Gramatyka języka polskiego. Kraków, 1923. 604 s.
68. Buttler D., Kurkowska H., Satkiewicz H. Kultura języka polskiego. Zagadnienia poprawności gramatycznej. Warszawa. 1986. 480 s.
69. Buttler D., Kurkowska H., Satkiewicz H. Kultura języka polskiego. Zagadnienia poprawności leksykalnej (Słownictwo rodzime). Warszawa : PWN. 1987. 464 s.

70. Cechosz I. Końcówka 1 osoby liczby mnogiej w gwarach polskich na Ukrainie. *Studia nad polszczyzną kresową*. Warszawa : Semper. 2001. T. X. S. 59–64.
71. Cechosz I. O języku polskim w dzisiejszym Kijowie. *Język polski dawnych Kresów Wschodnich*. Warszawa : Semper. 1999. T. 2. S. 115–137.
72. Cechosz I. Polska gwara Oleszkowiec na Podolu. *Fleksja imienna i werbalna*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe DWN. 2001. 189 s.
73. Cechosz I. Teksty gwarowe z Gródka Podolskiego z komentarzem językowym. *Język polski dawnych Kresów Wschodnich*. Warszawa. Semper. 1996. T. 1. S. 289–296.
74. Cechosz I. Uwagi o sytuacji językowej w Oleszkowcach na Podolu. *Język polski dawnych Kresów Wschodnich*. Warszawa : Semper. 1996. T. 1. S. 257–265.
75. Cegięła A., Markowski A. *Z polszczyzną za pan brat*. Warszawa : ISKRY. 1982. 262 s.
76. Czarnecka K. *Słowotwórstwo gwar polskich na Ukrainie*. Czasownik. Kraków. LIBRON. 2014. 276 s.
77. Czarnecka K. Uwagi o słowotwórstwie czasowników odczasownikowych w gwarach polskich na Ukrainie. *Język polski dawnych Kresów Wschodnich* Warszawa : Semper. 2006. T. 3. S. 129–142.
78. Czarnecka U. *Nauczanie mówienia w języku polskim jako rozwijanie kompetencji komunikacyjnej (program dydaktyczny)*. Skrypty uczelniane nr 616. Kraków : Nakładem Uniwersytetu Jagiellońskiego. 1990. 184 s.
79. Czernysz T. Polsko-ukraińska bliskość lingwogenetyczna i typologiczna w świetle zadań glottodydaktyki. *Київські полоністичні студії*. Київ. 2009. T. XV. С. 419–424.

80. Czernysz T. Polsko-ukraińskie pułapki językowe: korzyści i trudności nauczania języka polskiego w kontekście bliskości lingwogenetycznej i typologicznej. Nauczanie języka polskiego jako obcego i polskiej kultury w nowej rzeczywistości europejskiej. P. Garncarka. Warszawa : Uniwersytet Warszawski. 2005. S. 477–481.

81. Dmitrenko N. Implementation of problem-based learning in tutorials at higher educational institution. Innovative Solutions in Modern science. Dubai, 2016. № 1 (1). 167 p. S. 77–82.

82. Dunaj B. Język mieszkańców Krakowa. Część I. Zagadnienia teoretyczne, fonetyka, fleksja. Prace językoznawcze z. 88. / B. Dunaj. – Warszawa-Kraków : Państwowe wydawnictwo naukowe, 1989.– 148 s.

83. Dzięgiel E. Dawne a pochylone w kilku gwarach południowokresowych. Kontakty językowe polszczyzny na pograniczu wschodnim. Warszawa : Semper. 2000. S. 79–87. 218

84. Dzięgiel E. Język a identyfikacja narodowa młodzieży polskiego pochodzenia w Samborze. Język polski dawnych Kresów Wschodnich. Warszawa : Semper. 2010. T. 4. S. 11–23.

85. Dzięgiel E. Polacy czy cudzoziemcy? Kształtowanie się identyfikacji narodowej młodzieży polskiego pochodzenia na Ukrainie. Konstrukcje i destrukcje tożsamości. T. II: Tożsamość wobec wielojęzyczności Golachowskiej, A. Zielińskiej. Warszawa : Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy. 2012. S. 235–246.

86. Dzięgiel E. Polska gwara Sąsiadowic pod Samborem: Fonetyka. Studia nad polszczyzną kresową. Warszawa : Semper. 2001. T. X. S. 105–124.

87. Dzięgiel E. Polska gwara wsi Zielonej na Podolu na tle innych gwar południowokresowych. Fleksja imienna i werbalna. Kraków : DWN. 2001. 209 s.

88. Dzięgiel E. Polskie gwary «mazurskie» na Ukrainie. Polskie dziedzictwo językowe na dawnych Kresach. Język polski dawnych Kresów Wschodnich. Warszawa : Semper. 2012. T. 5. S. 65–73.

89. Dzięgiel E. Polszczyzna na Ukrainie. Sytuacja językowa w wybranych wsiach chłopskich i szlacheckich. Warszawa : Semper. 2003. 192 s.

90. Dzięgiel E. Sytuacja językowa w Zielonej koło Wołoczysk. Język polski dawnych Kresów Wschodnich .Warszawa : Semper. 1996. T.1. S. 267–281.

91. Dzięgiel E. Zróżnicowanie gwar polskich na Środkowej Ukrainie. Poradnik Językowy. 2000. Z. 6(575). S. 50–60.

92. Geben K. Język internautów wileńskich. Poradnik Językowy. 2008. Z. 3(652). S. 62–71.

93. Geben K. Kresowizmy pochodzenia białoruskiego w języku uczniów szkół polskich na Wileńszczyźnie. Poradnik Językowy. 2000. Z. 9(578). S. 46–61.

94. <https://sjp.pwn.pl/szukaj/nazywa%C4%87%20si%C4%99.html>

95. Izdebska-Długosz D. «Czyje są te syny?» czyli o błędach w rodzaju męskoosobowym popełnianych przez studentów ukraińskojęzycznych. Horyzonty nauczania języka polskiego jako obcego. Poznań : TetraStudio. 2016. S. 43–57.

96. Izdebska-Długosz D. «Za tym czasem, co spędziłem w Polsce» – błędy w użyciu okolicznika czasu w języku polskim na podstawie prac pisemnych studentów ukraińskojęzycznych. Польська мова та полоністика у Східній Європі: минуле і сучасність. Збірник праць з нагоди десятиліття кафедри польської філології Львівського національного 221 університету імені Івана Франка. Київ. ІНКОС. 2015. С. 395–407.

97. Izdebska-Długosz D. O błędach rodzaju gramatycznego w polszczyźnie studentów ukraińskojęzycznych. Pogranicza (nie tylko) Podkarpacia. Rzeszów : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego. 2016. S. 47–60.

98. Jadacka H. ABC gramatyki. Polszczyzna na co dzień .Warszawa : PWN. 2010. S. 97–158.

99. Jadacka H. *Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia*. Warszawa : PWN. 2013. 254 s.
100. Korol Ł. *Odstępstwa od normy gramatycznej w polszczyźnie młodzieży polskich szkół Lwowa i studentów polonistyki lwowskiej. W poszukiwaniu nowych rozwiązań: Dydaktyka języka polskiego jako obcego u progu XXI wieku*. Kraków : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. 2008. S. 199–204.
101. Korol Ł. *Wielojęzyczność i kompetencja językowa uczniów polskich szkół we Lwowie (na podstawie kwestionariuszy)*. *Polonistyka bez granic*. Tom 2. *Glottodydaktyka polonistyczna – współczesny język polski – językowy obraz świata*. Kraków : Universitas. 2010. S. 363–368.
102. Kostecka-Sadowa A. *Polsko-ukraińskie kontakty językowe w zakresie słownictwa (na przykładzie Mościsk)*. *Język Polski*. 2010. XC 4–5. S. 376–383.
103. Kowalewski J. *Dlaczego popełniłeś ten błąd? Próba glottodydaktycznego opisu i klasyfikacji błędów popełnianych przez uczących się języka polskiego jako obcego na Ukrainie*. *Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców*. T. 22: *Błąd glottodydaktyczny*. 2015. S. 337–355.
104. Kowalewski J. *Językowy obraz świata zamknięty w składni? Hipotezy na podstawie badań błędów popełnianych w pracach pisemnych przez uczących się języka polskiego na Ukrainie*. *Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców*. T. 19: *Glottodydaktyka polonistyczna a lingwistyka kulturowa*. 2012. S. 83–91.
105. Kowalewski J. *Kultura polska na Ukrainie 2012. Obecność. Świadomość. Perspektywy. Polonistyka wobec wyzwań współczesności*. V Kongres Polonistyki Zagranicznej. Opole : Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego. 2014. T. II. S. 542–552.

106. Kowalewski J. Pułapki interkulturowości w nauczaniu języka polskiego na Ukrainie. Tożsamość na styku kultur. Vilnius : Edukologija. 2011. T. 2. S. 469–479.
107. Kowalewski J. Wizja pilnie potrzebna. Język polski na Ukrainie w aspekcie glottodydaktycznym. Przeszłość i terażniejszość edukacji na Kresach. Wrocław : GAJT.2013. S. 131–153. 225
108. Krasowska H. Górale polscy na Bukowinie Karpackiej. Studium socjolingwistyczne i leksykalne. Warszawa. 2006. 331 c.
109. Krasowska H. Mniejszość polska na południowo-wschodniej Ukrainie. Warszawa : Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy. 2012. 435 s.
110. Krasowska H. Tożsamość narodowa Polaków na Bukowinie północnej i środowisk polonijnych na Wschodniej Ukrainie. Tożsamość a język wperspektywie slawistycznej. Opole. Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej. 2008. S. 345–353.
111. Krasowska H. Zakres użycia języka polskiego i jego funkcje w Czerniowcach i w Zaporozżu na Ukrainie. Polskie dziedzictwo językowe na dawnych Kresach. Język polski dawnych Kresów Wschodnich. Warszawa : Semper, 2012. T. 5. S. 169–175.
112. Krawczuk A. Błędy gramatyczne studentów polonistyki lwowskiej spowodowane polsko-ukraińską interferencją. Postscriptum. 2006. 2(52). S. 137–153.
113. Kurzowa Z. Język polskiej inteligencji Lwowa dwudziestolecia międzywojennego. Podkarpackie spotkania. Literatura-Kultura. Kraków.Universitas. 1998.T.2 S.165-169.
114. Hymes D. On Communicative Competence.in J. B. Pride and J. Holmes (eds). New York: Harmondsworth.Penguin, 1972. P. 269–293
115. Lipińska E. Język ojczysty, język obcy, język drugi.wstęp do badań dwujęzyczności. Kraków.2003. S.115.
116. Łos J. Początki piśmiennictwa polskiego. Lwów, 1922.

117. Nitsch K. Próba ugrupowania gwar polskich. Kraków, 1910.
118. Rieger J. Język polski na Wschodzie. Współczesny język polski. Wrocław. Wiedza o kulturze, 1993. S.257.
119. Rudnicki S. Polacy i język polski w obwodzie Żytomierskim. Język polski dawnych Kresów Wschodnich. Warszawa. S.153–174.
120. Smułkowa E. Uwagi o języku starszego pokolenia inteligencji lwowskiej A.D. 1989/1990. Język polski dawnych Kresów Wschodnich. Warszawa. Semper. 1996. T. 1. S. 223–256.
121. Szober S. Gramatyka języka polskiego. Wyd. 3. Warszawa. 1931.
122. Tymbrowska G. Teksty z Susłów koło Nowogrodu Wołyńskiego z komentarzem językowym. Język polski dawnych Kresów Wschodnich. Warszawa. Semper. 1999. T. 2. S. 228
123. Zielińska M. Język polski w pozaszkolnych placówkach oświatowych na Ukrainie. Przeszłość i teraźniejszość edukacji na Kresach. Zbiór studiów z języka i kultury. Wrocław : Wydawnictwo GAJT, 2013. S. 155–169.
124. Zielińska M. Kompetencja językowa uczniów polskich szkół sobotnioniedzielnych na Ukrainie Zachodniej. Kresowe dziedzictwo. 11 Studia nad językiem, historią i kulturą. Wrocław : Oficyna Wydawnicza ATUT – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe. 2012. S. 247–258.
125. Zielińska M. Nauczanie języka polskiego w polskich szkołach sobotnioniedzielnych na Ukrainie. Kształcenie językowe w dobie kultury masowej polisensorycznej. Rzeszów : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego. 2010. S. 173–181.
126. Zielińska M. Odstępstwa od ogólnopolskiej normy składniowej w polszczyźnie młodzieży pochodzenia polskiego na Ukrainie Zachodniej. Polonistyka wobec wyzwań współczesności. V Kongres Polonistyki Zagranicznej . Opole : Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego. 2014. T. II. S. 237–245.
127. Zielińska M. Osobliwości fleksji werbalnej w polszczyźnie młodych osób pochodzenia polskiego na Ukrainie Zachodniej. Polonistyka w Europie.

Kierunki i perspektywy rozwoju. Rzeszów : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego. 2013. S. 403–412.

128. Zielińska M. Rola polszczyzny w życiu młodych użytkowników języka polskiego na Ukrainie Zachodniej. Język. Komunikacja. Informacja. Polityka językowa w Europie Środkowo-Wschodniej. Poznań : Wydawnictwo SORUS. 2011. T. 6. S. 127–134.

129. Zielińska M. Sytuacja socjolingwistyczna uczniów pochodzenia polskiego w obwodzie lwowskim (na podstawie badań ankietowych. Tożsamość na styku kultur. Vilnius : Edukologija. 2011. T. 2. S. 551–564.

130. Zielińska M. Sytuacje komunikacyjne a umiejętności tworzenia wypowiedzi przez młodych użytkowników języka polskiego na terenach Ukrainy Zachodniej. Słowo. Studia językoznawcze. 2012. Nr 3. S. 192–200.

140. Op.cit.

ДОДАТКИ

Додаток А

Ankieta służy dla celów naukowych

1. Data urodzenia.
2. Pochodzenie. Polacy w rodzinie.
3. W jakim języku rozmawiali ojciec i matka?
4. Dziadkowie czym się zajmowali?
5. Lata dziecięce i język polski?
6. Jak często język polski był używany przez rodziców?
7. Historia rodziny za czasów władz radzieckich?
8. Nauka języka polskiego w szkole?
9. Młode lata. Ciekawe wspomnienia.
10. Do kogo Ojciec mówi w języku polskim?
11. Pierwsza spowiedź i komunია święta, gdzie się odbyła, w jakim języku?
12. Czy prowadził Ojciec zajęcia języka polskiego? Gdzie?
13. Czy pamięta Ojciec pierwszą mszę? W jakim była języku?
14. Jak często jeździ Ojciec do Polski?
15. Jakich języków wyuczono przez Ojca?
16. Jakie tradycje rodzinne pamięta Ojciec?
17. Jak przybiegała Wigilia w domu? W jakim języku?
18. Z kim Ojciec chodził do kościoła? W jakim języku była msza?
19. Powołanie do kapłaństwa?
20. Jaki język był w seminarium?
21. Czy pamięta Ojciec spotkanie z Papieżem? Jak to było?
22. W jakim języku Ojciec wygłasza homilię?
23. Kto ma prawo wygłaszać homilię?
24. Czy są zasady do przygotowania homilii?
25. Czy uczono w seminarium jak nie stresować się przed audytorium?
26. Z jakich części składa się homilia?

27. Jaka parafia ma mszę w języku polskim?
28. Czy z czasem zmieniła się msza i homilii?
29. Jakie przemówienie Ojciec pamięta w języku polskim?

Додаток Б

1. о. Василь Жинський. Самчинці.

[Szczęść Boże, witam serdecznie! Oto odpowiedzi na pytania z ankiety. Pierwszy. Dwudziesty usmy grudnia tysionc dziewientsot siedemdziesionty czwarty rok. Pochodzenie mam z polskiej rodziny. Ojciec i matka son polacy, a wienc, jak ze strony ojca Żyński, jego ojciec ,a moj dziadek polskiego pochodzenia i ze strony ojca – matka to była ukrainka, a wienc moja babcia. Ze srony mamy,jak i dziadek i babcia son polskiego pochodzenia – polacy. Nomer tszy. Rodzice rozmawiali, przeważnie to w jenzyku ukraińskim, też rosyjskim, mało co po polsku. Mama trochy po polsku, ponieważ wtedy nie można było, a wienc z jenzykiem polskim chowali sie i też, tylko pacież, modlitwy, kolendy, a wienc, na święta, powiedzmy tak. Dziadkowe ze strony mamy rolnice, a wienc mieszkali na wiosce,zajmowali sie rolnictwem, ze strony ojca pracowali na tartaku. Nomer pienć. Jenzyk polski, no jenzyk polski, wiadomo, to najwienciej przy kościele, a wienc, od samego poczontku, jak u nas w Slawucie była możliwość odzyskania, otszymania w daże od jednej babci takiego domu, a wienc, z domu pszerobili takou malou kapliceu, a wienc ksiondz odprawial w tym domu prez okno, a my wszyszcy w takim sadu, a wienc pod dzewami znajdowalyszmy sie, bo taki bardzo malutki domek ten i zresztou, jeszcze ta babcia mieszkala, a wienc, to msza swienta, to modlitwy, to rozmowy z ludzmi, ktore pszyjeżdżali z Neciszyna, pracowali tam na elektrowni, a wienc budowali elektrowni z Energopol, a wienc z nimi też była taka rozmowa i miendzy innymi, taka jedna pani, ja tam jeszcze jako maly chlopak jako ministrant, biegajonc, ona zawolala i wrenczyła mi właśnie ten maly modlitewnik, do pierszej komunii świętej, a wienc, jenzyk polski,to można powiedzeć to poczontki stamtond, a wienc, jednego razu otworzyłem i zaczelem czytać, na poczontku piersza strona to była modlitwa Ojce nasz, i z pamieni zaczelem czytać Ojce nasz i to jest litera O, to jest P i tak dalej, i sam sobi ułożyłem te alfabetke i wiadomo litery i tak zaczelem czytać po woli, puźniej bendonc ministrantem chcialem czytać lekcje, śpiewać psalmy, a wienc ksiond – proboszcz jeszcze bardzo ksiondz Antonij

Andruszczyszyn nauczył też podprawiał i tak czytałem lekcje w języku polskim czytania później też śpiewałem psalmy i tak język polski w domu, w domu to pszeważnie modlitwa i bardzo tak mało rozmawialiśmy po polsku wencej po ukraińsku. Takie są właśnie początki języka polskiego z dzieciństwa. Pytanie numer siedem. Pamiętam z historii rodzinnej, a więc, jak bardzo często ile tylko było możliwe nie co niedzieli, ale jeździliśmy do Polonnego, to jest osiemdziesiąt kilometrów od Sławuty, jeździliśmy pociongem osobowym w niedzielę na mszę świętą, później od dworca do samego kościoła trzeba pięć kilometrów iść pieszo ponieważ tam aż tak za bardzo nie było polonczenia przez pole, przez kawałek takiego lasu, a więc, prawie pięć kilometrów do kościoła chodziliśmy pieszo jeszcze od dworca, no i tam wiadomo była msza święta, spotkania różne, też rozmowy i powracaliśmy później do Sławuty. Tak że takie ja pamiętam dość często przynajmniej raz na miesiąc, jak tylko to było możliwe przede wszystkim na Boże narodzenie na Wielkanoc my jeździli do Polonnego. Nauki języka polskiego w szkole nie było, to co było wszystko było przy parafii, a więc przez księdza proboszcza księdza Antoniego Andruszczyszynę i też z Polski przyjeżdżali wolontariusze i przez dwa lata może pszeważnie to latem były takie spotkania, taka nauka języka polskiego. Ciekawe wspomnienia, lata szkolne znajdowaliśmy się przy kaplicy, przy parafii, dużo czasu z księdzem proboszczem na różne też wyjazdy, też po parafijach na msze święte, na pogrzeby, na udzielania szluby, chszty, duszpasterska posługa, ksiądz zabierał nas jako ministrantów, dwóch, trzech czterech do samochodu Niwa i wszyscy jechaliśmy. Nie raz bywało tak, że w takim zapracowaniu, bo ksiądz – proboszcz miał do obsługiwanego prawie obszar dookoła ponad trzydzieści kilometrów, to i województwa Łuckie, Ruwińskie, Chmielnickie. Na pogrzeb jechaliśmy dziesięć godzin do jedynastej wieczorem. Aby tam odprawić, pomodlić się, a na następnego dzień chowali zmarłego, pamiętam taki nie raz do późna jeździli się, aby obsługiwać pomagać tym ludziom przeblizać Boga i dawać Jezusa też pamiętam z dzieciństwa, to klasa usma, dziewczynka, cały czas jeździliśmy z proboszczem do najbardziej oddalonej parafii do Sarny, to jest

Wolynskie wojewudztwo to teraz Lucka diecezja ponad dwiescie siedemdziesiont kilometrow, jezdziłiśmy, to w jedno strone tam i z powrotem, wiecej niż pienćset kilometrow, aby odprawić msze swientou, też wyspowiadać, a my jako miniistranci poslugowali do mszy świentej, to byly pienkne czasy. Zwracam sie w jenzyku polskim do wszystkich kturzy domnie sieu zwracajo, albo do osub starszych kturzy znajo jenzyk polski albo bardzo chentnie z wielkou radoscio kiedy uslyszou chcou tez posluchać albo spiew kolendy, albo rozmowy, albo pomodlić sieu w jenzyku polskim. Bardzo ważne. Pamientam z poprzedniej parafii w Lityn ,gdzie bylem siedem lat,a jak pszyjechaly do nas wolontariusze z Polski, strażacy z wojewudztwa Wroclawskiego, z Wroclawia, Olesznicy, zaszpiewalyszmy „My chcemy Boga”, „Boże cos Polskie” ludzie w kosciele plakali i muwili już dawno nie slyszeliśmy i nie śpiewalyszmy tych pieszni. Pirsza spowiedz i komunია swienta,to byla w Slawucie w kaplice, pszygotowywal nas ksiond proboszcz Antonij Andruszczyszyn, wszystko w jenzyku polskim, można powiedzić ikrutka katecheza pszez dwa tygodni ksiondz-proboszcz z nami ze mnou i moja rodzonou siostrou mialtakie spotkanie i puźniej nas dwuch pszyjol do pierszej komunii swientej, tobyli takie pienkne radosne chwile, ze mogli pszystompicz dospowiedzi pierszej komunii swientej, już w pewni uczestniczyć we mszy swientej, wielka radoszcz, wielke szczenszcze. Na razie nie ucze jenzyka polskiego. Chyba jak ktoś przyjdzie i poprosi jak pszczytać albo jak pszetlumaczyć, wszystko w jenzyku ukraińskim odbywa sieu, czy katecheza, czy msza świenta, przy spotkaniu rozmawiamy też w jenzyku ukraińskim. Pamientam mszeu swientou, msze prymicijnou, bylo to tszydziestego pierszego pazdziernika tysionc dziewentset dziewndziesiontego dziewiontego roku w Slawucie, mojej rodzinnej parafii i msza świenta byla w jenzyku polskim, wielka uroczystoszcz, wielki dzien, bardzo pamientam ten dzien. Wszyscy razem z calou parafijalnou wspulnotou cieszylyszmy sieuz tego, że jest z tej spulnoty nastemnuy kaplan, z naszej parafii osmiu ksienży wycalej calosci, za te lata jest powolań jest ksienza to wielka parafia, licze, a wienc wielka parafia urodzajnosci ksienży, cieszymy sieu, Bogu dzienkujemy za to. Wczesniej pultora roku temu to jezdziłem

bardzo często do Polski, teraz, wiadomo, szczególnie ten czas koronawirusa, Kowid dziewiętnaszcze. Granice przekrywane kwarantanna, nie ma jak jechać. Ale szczerze mówiąc, tęsknie za Polską, tęsknie za ludźmi, przyjaciółmi, kolegami, księżmi. Bardzo z wielką radością tam się pojedzie, jak tylko będzie ta możliwość. W seminarium mieliśmy język łaciński, grecki, włoski, swobodnie językiem polskim, ukraiński, rosyjski. Tradycja wokół święta Boże Narodzenie, Wielkanoc, Wigilia jak jedna tak i druga wszystko w języku polskim, śpiewanie kolend, uroczyste pszczywanie narodzenia Pańskiego. Na Wielkanoc bardzo uroczyste było. U nas w parafii trzy dni adoracji Wielki czwartek, Wielki Piątek, Wielka Sobota i całą noc. Nie tylko jedną noc, cały dzień całą noc, trzy dni, z wielkiego Czwartku na Wielki Piątek, z Wielkiego piątku na Wielką Sobotę i na Wielkanoc. Trzy dni i trzy noce była u nas adoracja. Bardzo pięknie my to przerywali, modliliśmy się. Też robiliśmy ciemnice i grób Pański, dla nas to było takie pamiątkowice. Później była procesja rezurekcyjna, wielkanoc, Zmartwychwstanie Pana Jezusa. Chodziliśmy do kościoła całą rodziną, msza święta była w języku polskim. Wszystko zrodziło się przy parafii przy tym jak byłem ministrantem, posługiwałem też w duszpasterskim działaniu dla księdza proboszcza Antoniego Andruszczyszyna, cały czas, można powiedzieć, szczególnie to klasa święta – jedenasta to codziennie byłem przy kościele przy parafii, na mszy świętej, przy różnych pracach pomagałem, bo później początek dziewięćdziesiątego pierwszego udało się nam parafijalnej wspólnotie odebrać kościół parafijalny w Sławucie, który był bardzo zniszczony. Pomagaliśmy w tych remontach odrodzeniu, odnowienie świątyni, która była zniszczona, ponieważ tam w obu zakrystiach leżało po siedemdziesiąt ton soli, bardzo była zniszczona świątynia. To wszystko tynkowaliśmy, wynosiliśmy, spłaszczaliśmy, bardzo dużo pracy było. W seminarium był język polski, kapłani, profesorowie przyjeżdżali z Polski. Filozofia, teologia, wszystkie podręczniki były w języku polskim. Rozmawialiśmy w języku polskim, Wszystko było w języku polskim, z czego bardzo się cieszy. Pamiętam spotkanie z Papieżem, wielkim świętym, Janem

Pawłem Drugim. Mieliśmy takou wielkou možliwoszcz wielkie szczenszce tysionc dziewentset dziewendziesionтым usmym roku pojechacz z piergrzuymkou na niedzele Wielkanocnou do Rzymu. Bylismy tez na trydium wielki Czwartek, wielki iontek, wiielka Sobota i niedzela zmartwychwstania Panskiego. Wszytkie te nabozenstwa z udzialem Ojca Świentego, bardzo my z wielkou radoszczou, jako dziakoni, poslugiwalismy, a puźniej w Wielkou Środeu po niedzieli Zmartwychwstania byla audijencja z Ojcem Świentym na placu świentego Piotra. Niezapomniane chwile, osobiste spotkanie, jak Ojciec Świenty podszedl do naszej takiej malej grupy z Grudka na Podolu z Ukrainy, nas bylo tszynaszcie osub i z nami byl ojciec profesor, podszedl do nas Jan Pawel Drugi do kazdego pszemuwil ,z kazdym cos zapytal, cos szczegulnego powiedzial tojest bardzo wazne .Pamientam jak do dzis takie jego powiedzenia „Tam na tych terenach, starajcie sie odrodzic wiare i gloscie Ewangelie Chrystusowou”. W jenzyku polskim i jenzyku Ukrainskim, teraz pszewarznie w jenzyku Ukrainskim, poniewaz mlodziej i srednie pokolenie to jenzyka polskiego malo kto rozumie. Szczegulnie starsi jeszcze pamientajau. Gdy chodzi o homilie moze wyglaszc diakon, ksiondz, do homili trszeba sie pszygotowac, zrobic rozwazanie tego slowa, ktore jest na dzisiaj ,czy na danou niedziele, czy na dany dzien powszedni i tez odczytac co przez to slowo chce Pan Bug przemowic i co przekazuje jako swojou wole, my jako wierni ,uczniowie odczytujemy to slowo i przekazujemy dla ludu wierneho, bardzo wazne w tym przygotowanie do homilii, wygloszeniu, karmic sieu samemu, karmicz sieu Slowem Bozym zeby puźniej nakarmic lud wierny, tym Bozym slowem, kturze jest bardzo spragniony Słowa Bozego, lud wierny oczekuje tego slowa. W naszej dijecezje Kamieniecko –Podolskiej tez sou parafii gdzie jest odprawiana msza w jenzyku polskim, w Kamiencu – Podolskim, w naszej rodzinnej miejsowoszczi Slawuta, tez Polonne, czy tez inne parafii ,gdzie sieu kaplani posluguja dla ludu Bozego, szczegulnie pochodzenia polskiego, szczegulnie ci kturzy tez ten jenzyk rozumiejo, tez jest i msza swienta i tez kazanie i homilia w jenzyku polskim. Jak i tutaj w parafii, kiedy pszyjechal ksiondz z Polski, tez msza byla po polsku, potem nauczył

sie ukraińskiego, to już też odprawiał w języku ukraińskim i katecheza była w języku ukraińskim.] Фонетичних одиниць – 1616.

о. Віктор Шевцов. Брацлав.

Віктор Шевцов – народився в 1963 році у Мурафі. Настоятель парафії в Брацлаві, Немирівського району, Вінницької області. Виховується в католицькій польській родині. Батьки розмовляли польською мовою. У школі не було польської мови. Жили на Поділлі. Закінчив семінарію в Ризі. Володіє вільно польською, литовською, російською.

[Urodzilem sieu tysionc dziewientset szeszdiesiont trzeciego roku, tu na Podolu, na Ukrainie. W rodzinie katolickiej. Takie pochodzenie z rodziny powstanców styczniowych. Uciekali i rodzina okazała sieu na Wolyniu i w ostatnim czasie mieszkali tu już na Podolu. Mojej babci, wujek mamy, jeszcze zdjencia z tych czasuw powstanczych, mojej babci wujek to jeszcze braw udzał to uczeszczał do szkoły podstawowej, bo nie było wtedy żadnych szkół, to wienkszość dzieci byli w domu, nie mieli możliwości, ale jego możliwości pochodzi z domu rodzinnym i tam też dzieci uczono w domu rodzinnym. Uczono pierszych tradycij w domu rodzinnym też. To swientowanie Bożego narodzenia, Świont Wielkanocnych, swientowali calou rodzinou. Ojciec i matka rozmawiali tylko po polsku. Dzieci też. Dziadków nie pamientam, bo zostali wyslani, a potem rozstszelani, i nie wrucili już z zaslania, babci to po polsku. Była pruba uznanie gdzie, szukanie sladów, byli uwienzione i rozstszelane, to tylko dowiedziały sieu miejsca w kraju, w Sybarii bardzo dalekim stond. Jeden dziadek byw w kopalni. Dziadkowi mieli ziemi. Jedna rodzina to była trochy bogatsza. Dziadek po mamie uprawiał gospodarkeu. Pracowała cała rodzina w gospodarce, hodowali krów, zajmali sieu spszedarzou produktów. W tym czasie jedna rodzina i druga miała problemy z tym czasem reprysyjnym. Byli wyslani ze swoich miejsc ojczystej ziemi i na daleki schud, pszykro, bo mieli powrucić, nie zdonrzyli. Rodzina to była tam daleko na wsi, na Wolyniu, a mamy bliżej do Oratowa. Z Podola, potem mieszkali na Podolu. Jak to było, nie było kontaktowania z Polskou, wenszość rozmawiali po polsku w

rodzinie. Była taka ksionżeczka z wiekuw, i czytali modlitwy, uczyli pieśni. Chowali sieu wtedy, bo nie wolno było. Pszeszliadowani. Moje rodzensto mieszkajo tutaj, siostra rodzona i bracia. Znajo jenzyk polski, majo Kartę Polaka. Ja nie mam, tak specjalnie nie potszebuje. Oni wyjeżdżajo do Polski. Mieszkajo w obwodzie Winnickim, wszyscy razem, pszyjeżdżam do nich od czasu do czasu. Do pewnego momentu rozmawiali po polsku. Kiedy chodziłem do szkoły to na zajenciu było zadanie domowe i ja napisałem po polsku, wtedy wyzwano ojca do deryktora i wyjaśniono w jakim miejscu można rozmawiać po polsku, po rosyjsku i ukraińsku. Potem bali sieu. Ta informacja była tabu, mnie ojciec powiedział, że nie wolno. To było terz zwionzane z dziadkami, kturych represowano do Sybiru, nie wolno o tym było muwic. Uczyłem sieu do dziesiontej klasy w szkole jednej, potem pszechodziłem do drugiej. Jedna była na wsi. Byłem dwa lata na wsi, ponieważ miałem problemy z nauczycielami. Uciekałem z lekcij. W tych jeszcze czasach, latach szeszczdziesiontych – osiedemdzesiontych było dużo rodzin wielodzietnych. Rodziny chodzili do kosciola i dzieci wychowane w atmosferze katolickiej. Bo jeszcze stszerzono tej starej tradycji katolickich rodzin i wychowanych w atmosferze katolickich tradycjach i przekazano. Był inny tryb życia pszystosowany do religijnych zasad. W szkole była nauka w jenzyku rosyjskim, wtedy żadnych innych nie było. Rodzina uciekala, powyjeżdżali, uciekali. Ojciec uciekl do kopalni. Aresztowanie. Chyba była jedna szkoła polska, jeszcze technikum. I było to tylko we Lwowie. Moja rodzina nie mala możliwości. Chodzilem do rosyjskiej szkoły, ktura była pul na pul. Wszystko po rosyjsku, a literatura była w jenzyku ukraińskim. Młode lata, pamientam, jak z chłopakami lubilem uciekać z domu na takie wycieczki do innego miasta pociongiem, a potem szybko wracać, żeby nie otszynać od ojca. Bo to było nielegalnie. No to jekieś groszy. To kosztowało kopiejki, a dzieciakam dawano drobne. Starszym nie. No zazwyczaj z polakami, w koszciele też, czasem z ksienżmi, a także z ludzmi polskiego pochodzenia. Msza, ale to zalerzy, czy ludzie rozumiejo czy nie. Na wakacjach byłem u babci i jako dziecko przygotowywał ksiondz po cichu do komunii świentej, katechety nie było, uczyłem w jenzyku

polskim. Bo wszystko było w języku polskim, uczył piosenki, modlitwy w języku polskim. Trzeba było dużo nauczyć się na pamięć i zdać, każdą modlitwę. Potem poszedłem na studia, gdzie był język rosyjski. Byli takie zajęcia w małych grupkach na Podolu, ale nie długo. Byłem w seminarium i msza prymicyjna odbyła się na zachodzie. Ostatnio nie byłem już dawno, ale przed tym często jeździłem do Polski. Wolnie posługuje się tymi językami, ale tak specjalnie nie uczyłem. Pamiętam świętowania w gronie rodzinnym, to takie jak Boże narodzenie, Wielkanoc. Mama gotowała postne potrawy, zawsze była świąteczna atmosfera. Zbierali się razem u mamy, brat przyjeżdżał z rodziną, siostra z dziećmi i mężem, ojciec czytał modlitwy przy stole, dzielili się opłatkiem i kończyli mszę uroczystą w kościele. Moim prezentem, był wymarzony mały rowerek turystyczny na którym jeździli też starsze dzieci i sąsiedzi i zresztą złamali rower. Wigilia była w języku polskim, kolendowanie było po polsku, najpierw było kolendowanie w domu potem szli do znajomych po chatach, daleko do innej wioski. Po Pastercy szli. To byli ładnie ubrani w kożuski, dziadka, gwiazdźca, który nosił gwiazdę, dzieci ukraińskie i chodzili od chaty do chaty. Do kościoła chodziłem z kolegami, mieszkałem daleko i wychodziłem pierwszy, a potem zachodziłem za kolegami od chaty do chaty i szliśmy razem. Dużo dzieci zbierało się i taka ekipa szła na piechotę, bo było daleko. U mnie to było po dwudziestu, próbowałem siebie w różnej działalności, przyszedł odpowiedni moment, kiedy zdecydowałem wstąpić do seminarium. Tam każdy młody chłopak przechodził takie wypróbowanie. To inne czasy, to nie było marzeniem z dzieciństwa, to przyszło w starszym wieku, doszedłem do tego w jakiś moment. To dziesięć lat w seminarium. Wstąpiłem do szkoły wojskowej, a potem chciałem się uczyć na marynarza, nie wyszło, to wtedy już poszedłem do seminarium. Nie było jednego języka w seminarium, bo każdy był inny, miał swoje pochodzenie i rozmawiał w swoim języku. Była łacina i język litewski, ale każda grupa miała swój, byli tam litwini, polacy, węgry, ukraińcy, rosyjanie. Było takie spotkanie z Papieżem, to takie wrażenia mocne. Do każdego przyszedł, przywitał się, odmówił z nami Różaniec i to był taki bliski kontakt, a

potem tylko na odległości, gdzieś daleko. Papierz nie pszyjmował wszystkich ksienzy, ale nas, jak wyjontek, zaprosił na audijencje. Tylko po ukraińsku, czasami po polsku. Może wygłaszać wyśwencony ksiondz, dyjakon, biskup, Papierz. Temat, szczegulnie pszygotowanie do grup, poziom wierzoncych, temat sieu zmienil. Niekturzy ukonczyli studia katechetyczne, jakieś pojawiajo sieu tematy katechetyczne, bo nie było jeszcze wtedy katechizmu, teraz ludzie majo dostemp do internetu, mogo dużo rzeczy pszeczytać. Wtedy Ukraina pszeszła taki czas od poziomu bardzo niskiego do wyzszego. Każda parafia ma jakiś poziom, który ksiondz podwyższa. Szczegulnie w pszykladach wiary, tszeba pszygotować sieu na kazdy dzień jakiś inny temat, żeby liudziom było ciekawie. Zasady i reguły homilii to uczy homiletyka. Codziennie mamy inne kazanie. W seminarium uczono jak sieu nie stresować, były zajencia praktyczne, podzieleni byliśmy na takie grupy, i chodziliśmy do szpitalu psychicznego, gdzie był ksiond-kapelan i pszyjmował pacjentów u niego byli zajencia praktyczne. Wprowadzenie, poszerzenie, rozwinonć temat, i zachencić do nierobienia grzechu. Mamy jednou msze. Od tych lat msza zmienila sieu, udalo sieu odswieżyć, to chor, to organy. Ciekawie robimy homilii. O, przepraszam, niestety, nie pamientam. Każde kazanie nie powtarza sieu. Muszou poglebiacć wiare ludzi. Troche inne czasy teraz i ludzie inni, inne podejszcie do nauki Bożej]. Всього слів – 1145.

о. Владислав Халуп'як. Ямполь.

Владислав Халуп'як народився 18 вересня 1955. Родина мала польське походження. Бабуся розмовляла добре польською мовою. Батька не було. Мама виховувала одна. Польської навчався від мами, а також вчив у костелі. Служба була польською. Навчання в семінарії теж відбувалося польською мовою. Зараз о. Владислав обслуговує Ямпільський район. [urodziłem sieu osiemnastego wrzesznia tysioc dziewentset piendziesiontego piontego roku. Mama rozmawiała po polsku i po ukraińsku. Dziadek i babcia byli polakami. Dziadek i babcia pracowali przy domie. Mama nauczyła sieu od swojej mamy. Na co dzien

rozmawiali po polsku i jeszcze w kościele. Kosciół dał znajomości języka polskiego. W powojenne lata mama pracowała w domu. U mnie wszystko było jak u wszystkich – szkoła, wojsko. W szkole języka polskiego nie było w czasy komunistyczne. Najpiękniejsze, to było chodzenie do kościoła, mama bardzo się cieszyła z tego. Ona była pobożna. Pierwsza spowiedź i komunia była w Odessie, tam mieszkała ciocia Stanisława z wujem, tam przygotowałem się do komunii u księdza Tadeusza. Języka polskiego nie prowadziłem. Nie jestem asem w języku polskim. Pomagałem, poprawiałem w mówieniu. Jeden – dwa razy w miesiącu liturgia była po polsku. Władze nie pozwalały prowadzić mszy. Znam języki litewski, bo mieszkałem na Lotwie, polski, ukraiński, rosyjski. Uczyłem się w podziemnym seminarium. Wyświęcony w Rydze przez Kardynała Wojwitsa. - Msza była po polsku w Grudku Podolskim, wszyscy chodzili. W młodych latach odegrał ważną rolę Jan Olszanski, od niego cionęło dobroć. Pan Bóg działa przez ludzi. To było trudno w czasach totalitarnych. Kamienec –Podolska diecezja pojawiła się po latach dziewięćdziesiątych. Nauka była trochę po polsku i trochę po litewsku, to czasy ZSSR. Podpole skończyłem i pojechałem do Czenstochowy. Msza była po ukraińsku, za czasów radzieckich po polsku. Homilie może głosić ksiądz, diakon, biskup. Dobra homilia to trzymanie się Ewangelii, interpretacja i głoszenie kazania, to co chciał powiedzieć. Czasem jest nie tak, jak na początku, pszeżywa się, potem nie ma strachu. Nie można nigdy pomyśleć źle, odmówić, nie pszeżyje się homilii, to po prostu pusty dzwon. Homilia powinna mieć początek, wstęp, rozważanie tematu, zakończenie. Żeby nie było masło maślane, trzeba pracować nad homiliami, trzeba uwielbiać różne księżki, żeby pszeżyć samemu to czy inne słowo. Pracuje teraz w Jampolu, Dzygiwci. Mszy nie ma po polsku. Z dwudziestoletniego czwartego roku nie było. Msza nie zmieniła się, wszystko zostało to samo, słowo to gęmbia, można zmieniać wiele razy. Kiedyś śpiewali wierzę, teraz odmawiają. Stale ceni się powianzane z rużanicem, ale kiedyś nie było jak teraz. Wiara to kwestja człowieka, było prościej, bardzo pszeżywali za kościół, cierpeli, byli przesładowani, nie to co teraz, jak nic nie boli, to i lekarz nie

potszebny. Mam czterdzieście lat kapłanstwa. Pamientam, podzienkowanie w Mańkowcach za swiadectwo wiary, zawsze zawdzięczamy Bogu w kazaniu po polsku, to było w kapliczce na cmentarzu. Starsi pszeżyli zaslania za wiare. Z tysionc dziewentset osiemdziesiontego perszego roku byłem przeszladowany, to wielkie pszeżycie i cienżkie czasy. Zależy od nastawienia wewnentsznego. Pamientam, przyjechali do chsztu ludzie w Polsce to było, a ksiondz odmawił, to nie dzień pszyjencia. I to demoralizuje, a ta Pani bendzie unikać. Nie pszyjdzie. Ksiondz Profesor u schyłku swoich lat powiedział takie kazanie:”Chcem z wami podzielic sie doswiadczeniem. Nic tak nie zbliża, jak sama dobroć kapłana. Tylko dobro rodzi dobre płony.”] Всього слів – 477.

о. Микола Мишовський. Калинівка.

Микола Мишовський – народився 22 травня 1987 року у Шаргороді. Має польське походження. Польську мову чув від бабусі. Вивчав молитви польською мовою. Польську мову вивчав у семінарії. Головний редактор католицького видання «CREDO», уже понад 10 років працює в сфері медіа. Окрім діяльності в ЗМІ, він є настоятелем у Калинівці (Вінницька область). Також католицький священник викладає студентам журналістику в Інституті Богословських Наук (м. Городок Хмельницької області). [Dwudzesty drugi maja tysiąc dziewienset osiemdziesiontego siudmego roku urodzony. Myszowski Mykołaj. Dokumentalnie nie znalazłem, ale w nastempnych pytaniach bendzie odpowiedź na to pytanie, jest dużo jenzykowych, czyli dokumentalnie specjalnie nie szukałem, Karty Polaka, czy czegoś takiego. Uważam, że tak. Rozmawiali po ukrańsku, ale właśnie jak to mówie, że w budowie zdań, było, jest wielu słów, które son polskimi, ale oni o tym nie wiedzieli.

Ja później o tym sie dowiedziałem, kiedy uczyłem sieu polskiego. Na ziemi pracowali obaj. No i dziadek, i babcia. Tak. Babcia pierszy raz zamonż wyszła, właśnie za polaka. On był, przez to, że był polakiem i przez to, że miał ziemi, to tutaj, teraz sie znajdujemy, w Winnicy, dwa kilometry stond, z tego miejsca w parku

był rozstszelany i zakopany. Drugi monż, no i drugi raz wyszła zamonż też. To znaczy tak, nigdy o tym nie mówiono, nigdy o tym nie słuchałem, ale później przez rozumienia jenzyka, naprzykład, że ciocia, czyli siostra mojego dziadka nazywała się Kasia, czyli nie Katia, nie Kateryna, a Kasia. Dużo różnych słów było i to, że dziadek uczył się w szkole polskiej, czytał po polsku, babcia nie czytała, a dziadek czytał, no to stondu wnioskuję, że raczej tak. Raczej modlitwy, szczególnie Różaniec, Otcze nasz, Zdrowaś. Nie był używany, tylko jako na modlitwie, a tak, to jeszcze raz mówię w różnych słowach.

Po drugiej Wojnie Światowej mój dziadek z bratem, nie dziadek, mój ojciec z jego bratem byli na siłę wysłani na prace do Donbasu, byli wtedy nastolatkami, bardzo ciężko tam pracowali, później musieli uciekać przez Gruzję, Azerbajdżan, do domu z powrotem. I tak ja pamiętam, co to jest Zwjonek Radzecki. Przyszli wyzwoliciele i takim sposobem nad młodymi bardzo chłopakami, po trzydziestu lat, znencali się. No później tak jak i u wszystkich - praca, ateizacja, parady pierwszomajowe, październikowe, no to tak w dwóch zdaniach.

Młode lata, opowiem szmeszny przypadek, miałem osiem - pięć lat, moja ciotka przywiozła mnie z klasem, ona była nauczycielką, tutaj do Winnicy. Bo tak miałem nie wiem, pięć- sześć lat, siedzieliśmy w cyrku i zachciało się siusiu, i poprostu nie widziałem gdzie wyjść, gdzie szukać. Bo poprostu gdzieś wyszedł z cyrku i szukałem jakiegoś miejsca, które by się przydało na to, na tualetę. Toaletę nie znalazłem, znalazłem jakieś klatki, no i jakby zaczęłem czynność fizjologiczną i w ten moment wyskakuje na mnie przez klatkę, w samej klatce wyskakuje lew. Bardzo się przestraszyłem. I wtedy nakszyczał na mnie jakiś ochroniarz, nie wiem kto. I powiedział razem z tym lwem, do mnie w języku polskim, tak bardzo brutalnie „Baranie, co ty robisz?”. I dla mnie wtedy było coś strasznego w języku polskim. Dla tego, że język polski słyszałem wyłącznie, jako język modlitwy. To był język Ojcze nasz, Zdrowas Marija, język mszy, a tutaj on do mnie mówi, ja zrozumiałem o co chodziło „Baranie, co ty robisz”. Tak że o takie ciekawe wspomnienie z językiem polskim, no i później kiedy też, ja mając jedenaście lat,

kiedy jeździłem z parafijo do Polski, kiedy słyszałem jak ludzie powszechnie rozmawiają po polsku. Bardzo to dziwiło, jak to można jakoś też wulgarnie się wyrażać po polsku, bo to nie wypada, bo to język dla modlitwy. Kiedy rozmawiam z Polakami, raczej nie wiem, jakiś wywiad po polsku, tak jak teraz, albo jak jechać do Polski. W Ukrainie raczej tak specjalnie, nie. Rozmawiać to co innego, odprawiać msze co innego, jeżeli chodzi o kazanie to jeszcze co innego. Trzeba rozumieć, że bardzo często babci mówili tak, jaki region, to trzeba też badać, ale bardzo dużo ludzi, jeżeli chodzi o Podole, nie tak po polsku, jak po mazursku, a to jeszcze co innego. To wielki obszar badań filologicznych dla tego, że używają takich słów neologizmów, które naprawdę w języku polskim nie istnieją, w ukraińskim albo w rosyjskim są takimi neologizmami, po prostu na podstawie tych trzech języków. Pochodzę z Szargorodu. W jakim języku już nie przypominam, czyli w jakim języku już nie pamiętam

Spowiedź była po ukraińsku. Języka polskiego jako takowego nauczyłem się już w seminarium, to już tam w siedemnastym roku. Raczej nie. Pamiętam, była prymicja, no tak po ukraińsku. No to znaczy, święcenie w Kamieńcu, msza prymicyjna w Szargorodzie. Do Polski raz na rok. Jeżeli mówić o znaniu języka w tym znaczeniu, że można tak normalnie porozmawiać, nie tylko tam znać kilka słów, mniej więcej, to znaczy ukraiński, polski, rosyjski, musiałem. Żeby było ciekawie, to rosyjskiego nauczyłem się w Lublinie, na studiach, bo jasne, że rosyjski był w szkole, w bajkach, w kreskówkach, filmach, ale nigdy nim nie rozmawiałem, każdy język miał swoje artykulacje i narządy mowy przystosowują się do każdego języka, ale raczej mam bardzo mocny akcent. No to znaczy tak łacina w seminarium wyuczona pod tym kontem, żeby można było odprawiać msze po łacinie. Na KULU jak się uczyłem, to w akademiku mieszkaliśmy razem z Białorusami, którzy rozmawiali po rosyjsku i próbowałem rozmawiać po rosyjsku, a do tej pory to nie rozmawiałem. To nie jest ten poziom żeby można mówić kazanie po łacinie, to nie ten poziom.

Tradycje rodzinnych naprawdę jest dużo, jeżeli mówić o tych religijnych tradycjach, no to wiadomo, że Wigilia, Pasterka i tak dalej. U nas na Podoliu jest

takie pomieszanie tradycji bożonarodzeniowych. Jest tradycja taka katolicka polska, właśnie że polska, bo w innych krajach tego nie ma, jako opłatek, a w Ukrainie jest kutia. Tak, to też prawda, że w Polsce gdzie mieszkali ukraińcy też jest kutia, ale to inny temat. W Ukrainie zwłaszcza w mojej rodzinie na Boże narodzenie, na Wigilje łamiemy się opłatkiem, czyli łamie się opłatek nim się nie dzieliło, a kawałek braw się ze stołu, później z tym kawałkiem opłatka był pacierz, do kuti która jest na mokro, maczało się kawałek opłatka tak się jadło, taka kolejność, taki był zwyczaj, o to pamiętam, można tak że, nie wiem, czy będzie takie pytania, kiedy mówi się o polskości czy o języku to według mnie, to pytania wymaga też takich badań nie tylko filologicznych, ale i gastronomicznych, czy w domu jadło się polskie danie, takie jak fliaki albo jeszcze coś było, już nie pamiętam, bardzo dużo osób nie wie co to jest flaki i trzeba opowiadać, to jest cała taka tradycja i uważam, że te zwyczaje narodowe bardzo mocno wpływały tak że przez kuchnię. Chodziłem z rodziną, babcia, dziadek, mama, ojciec, kto był z tym chodziłem, msza jeszcze była w dzieciństwie bardzo wczesnym do pięciu lat też i po łacinie, w tych to początek 80 to mszał był studyjny też polski, mszał polski był zatwierdzony już nie jako studyjny w osiemdziesiątym piątym roku, a do tego czasu, kazanie było po polsku, z tych kazań mało co rozumiałem i jako dziecko miałem jedno pytanie, kiedy to się skończy. Bardzo obszerny temat, Pan Bóg dał, dziadek i babcia to wymodlili, bardzo dużo się modlili, bo oni byli święci ludzie, bo żyli według reguły Świętego Benedykta ora et labora, można było ich zobaczyć przy pracy i modlitwie. Szesnaście lat. Absolutnie z tym się nie zgadzam, bo jako dziecko mam dużo wspomnień, na przykład, ta spowiedź. Ja bardzo dobrze rozumiałem co jest grzech, co nie jest grzech, że muszę się wyświadczyć, że się wyświadczałem, że przyjmuję komunię, czyli jak ktoś mówi, że o to małe dziecko nic nie rozumie ja z tym się nie zgadzam, nie wiem może inne dzieci nie rozumieją ale mi się wydaje rozumieją tak samo, potem jeżeli mówić o powołanie do kapłaństwa, czy tak samo do małżeństwa, że człowiek nie wie czego chce, to jest problem nie w kapłaństwie, czy nie w małżeństwie, to jest problem w człowieku, który w ogóle nie wie czego chce,

natomiast, jak ja rozumiem swoje powołanie, ta myśl przyszła, kiedy miałem czternaście lat, bardzo wczesnie, od tych lat do mojego czterdziestego pierwszego roku, o, tam jedyńka i cztery i tutaj jedyńka i cztery, no tak doświadczenie inne i studia. W seminarium uczyliśmy się polskiego, mieliśmy wszystkich wykładowców z Polski. Musiliśmy nauczyć się polskiego, mnie jako, czyli tak, w dziewięćdziesiątym szóstym roku, nas było w seminarium siedemnaście osób podzielono tak, sześć dano na pierwszy rok, a sześć na zerowy. Mnie na pierwszy rok dano, bo ja dwa lata przed tym jeździłem na kursy katechetyczne, ja chciałem być katecheto, chciałem ewangelizować ludzi, najpierw miałem powołanie do katechizacji, później do kapłaństwa, i właśnie mnie przedzielono na pierwszy rok i na pierwszym roku odrazu wszystko leciało po polsku. I to nie taki polski Ojciec nasz, a taki polski gdzieś naukowe terminy i filozofia, i wtedy zrozumiałem, że nie pociągają mnie tego seminarium, i poprosiłem się na rok zerowy, wszyscy ze mnie się śmiali, że ja przedłużam sobie seminarium mogłoby stać księdzem wcześniej, wtedy dobrze zrobiłem, dlatego że święceni byliśmy wszyscy razem, ci z pierwszego, ci co z zerowego wszyscy razem. Czyli nikomu szybciej się nie udało, nikt nie przeskoczył, między innymi, z takich powodów nie chciałem się uczyć na pierwszym roku, a poszedłem na zerowy rok, było to, że byli lekcje z polskiego, uczyliśmy się jak pisać, jak czytać poprawnie, tłumaczenia, siedeliśmy z słownikami i to była taka normalna i bardzo potrzebna nauka polskiego. Był na kilka spotkaniach na różnych w Siedlcach, w Krośnie, we Lwowie, w Kijowie. W nabożeństwach i mszach z Papieżem Benedyktem brałem udział w Rzymie. Było inne spotkanie, to można długo opowiadać, bardzo mi się zapamiętała ta msza we Lwowie, kiedy papież w dwutysięcznym pierwszym roku przyjeżdżał, bo ja wtedy w asyście niosłem krzyż i bardzo szczyliłem się tym. W Ukrainie po ukraińsku, jeżeli w Polsce na rekolekcjach, jak ksiądz zapraszał, to po polsku. Może już diakon, jeżeli ksiądz pozwolił na msze, ksiądz, biskup. So, w seminarium jest kilka przedmiotów dla przygotowania homilii, tych zasad naprawdę jest dużo, ale uważam, że każdy ksiądz musi pracować nad swoimi homiliami przez całe życie, czytać,

pszygotowywać się. Teraz to właśnie ja ucze jak wygłaszać. To znaczy tak, to jest coś normalnego, jak kierowca siada za kierownicę, to musi ten stres pszeżyć, to poprostu musi człowiek pszeżyć. Za bardzo nie tszeba, bo poprostu dużo ludzi i tak myślo o swoim. Homilii w różnych modelach, stylach, trybach po różnemu można powiedzieć, taka najproszcza musi mieć poczontek, rozwiniencie, koniec, najlepsza homilia, kiedy pierwsze od tszeciego jest jak najbliżej. W Kalinówce ludzi nie znali polskiego. W Winnicy, Tiażyłow od czasu do czasu, była msza po polsku. Dla prowadzenia mszy po polsku, trzeba prowadzić lekcje w jenzyku polskim. Żeby ludzie wiedzeli o czym się mówi, z tym jest problem. Tszeba powiedzieć czyja chomilia moja, od dziewendziesiontych to nie, bo ja byłem wyśwencony w dwutysięcznym czwartym. Trudne pytanie, napewno co zmieniła, bo do pewnych rzeczy człowiek się przyzwyczaje, ale to nie jest coś dobrego i trzeba msze pszeżywać jako pierwszo i ostatnio. Ale z latami pszychodzi pszychyczajenie, napewno, że zmeniła, bo eksperimentuje, probyje jakoś pszemuwić do ludzi i bardzo mnie to cieszy i myślę o tym, co powiem na następny raz. Lubie o tym rozmawiac, jakoś się dzielić tym z pszyjaciułmi tak jest. Jako chomilie w jenzyku polskim pamientam kazanie biskupa Jana Olszańskiego, w dziewendziesiontym czwartym roku, pogrzeb w parafii, ksiondz był neoprezbiterem zginął w samochodzie miał wypadek, Antonij Nemczenko i wtedy biskup powiedział „Antonij, popatsz ilu ludzi niepospowiadanych, popatsz ilu dzieci nieochszczonych, ilu ludzi trzeba do sakramentu pszygotować, a ty tu leżysz, Antonij wstań - kilka sekund ciszy- nie wstaniesz”, no to pamientam pszez lata.] Кількість слів – 1851.

o. Шлячук Віктор. Немирів

Шлячук Віктор Станіславович – народився 28 грудня 1970 року в Мурафі. Зараз є вікарієм в м. Немирові, Вінницької області. Польську мову чув від бабусі. Батьки розмовляли лише українською. Польську вивчав у семінарії в Городку, Хмельницької області. [Urodził się dwudziesty ósmy grudnia tysiaczu dziewientset siedemdziesiaty. Polakiem był daleki pradziadek, polskiego

pochodzenia. Rozmawiali w ukraińskomu. Praca w kolgospu. W kościele uczył. W modlitwie. Pradziad był represowany. Nie było. Msza święta. Nie rozmawiali na polskiej mowie. Pierwsza spowiedź w Murafie. Nie było języka polskiego. Msza w języku Ukraińskim. Bardzo rzadko. Tradycji katolickie. W ukraińskim, już. Chodził do kościoła z rodzicami. Mam dwadzieścia trzy roky, rozmawiał z Biskupem Olszańskim. Polski wykładowy, Gródka, Chmelnicki obwód. Kyjów. Ukraiński. Diakon, ksiądz, biskup. Pomolytysia, komentarze, zasady, podumaty. Homiletyka. Wstęp. Nie mamy. Słowo Boże, ewangelja. Nie było, nie wyjeżdżałem]. Загальна кількість слів – 92.

о. Павло Каліновський. Вороновиця.

Павло Каліновський – народився 3 січня 1978 року. Батьки були католиками. Бабуся молилася польською мовою. Ходили до костелу, де відбувалися служби польською мовою. У родині розмовляли українською. Колядки співали польською. Сестра бабусі завжди розмовляла польською. Польську мову вивчав у костелі з вчителькою з Польщі, а потім ввели 1 годину польської мови в школі в Бару, де навчався з 8 класу.

[Trzyciego stycznia tysionc dziewentset siedemdziesiont usmego roku. Paweł Kalinowski. Jestem ukraińcem, ale moi dziadkowie byli polakami. W domu zawsze rozmawiali po ukraińsku, ale kiedy chodzili do kościoła, to wszystko było po polsku, wtedy byłem dzieckiem księża byli z polski, chociaż sam proboszcz był ukraińcem Bernacki pochodził z Murafy, ale on rozmawiał tylko po polsku i wszystko było po polsku. Dziadkowie ziemi mieli, ferme mieli, kurkuli byli. Potim komunisci wszystko to zabrali. Po stronie ojca byli polakami, a po stronie matki to po stronie babci polaki, a po stronie dziadka rosjanie. W rodzinie rozmawiało się po ukraińsku i w szkole wszędzie, a w kościele, katechezy, nauka religii to była po polsku za moich czasów.

Kiedy na modlitwie, kiedy czytali Pismo Święte, kiedy modlili się, katechizm był po polsku. Wszystko co związane z religią. To było w języku polskim. Było kolendowanie po polsku. Mój ojciec był kierowcą, matka była

konstruktor. Pracowali nic takiego nadzwyczajnego nie było. Fajna taka rodzina była. Jakoś tak nie opowiadali o dziadkach, kiedy już dorosłem to szukałem drzewo rodzinne. Nie, ani ojciec, ani matka nie opowiadali o pradziadkach, jeszcze o babci, dziadku to tak mówili, dalej już nic nie wiedzieli. Była już tam później była taka Wanda Wodianowska, ona pierwszym takim misionerem była, która zaczęła wprowadzać język polski. To był taki fakultet i my chodzili tam, ale było przesładowanie, było zawsze była katecheta w kościele, bo siostry wtedy nie było, to potem w szkole jedna godzina języka polskiego. W Barze, w ósmej-siódmej klasy był, prawie nazywali nas Polakami, bo Polacy chodzili na język polski, a to proste katolicy, bo z prawosławnych nikt nie chodził. Z trudem to było pamiętać język polski, no był. Urwisem był w młode lata. Kiedy kończyłem szkołę mieli dać mi maturę po dziewczęcej klasie, jaka była wioseczka do dziewczęcej klasy uczyłem się tam, a potem dwa klasy dziewczęta - jedynasta była w Barze. Dyrektor powiedział nie da mi tej matury, bo wszystkie lata tłukłem okna. Za te lata nabierało się osiem takich szyb, wielkich takich półmetrowych, to wtedy trzeba było wolać ojca. Ojciec rozmawiał z dyrektorem. Ojciec musiał te szyby za wszystkie lata oddać szkole. O, to było mi bardzo ciężko, kiedy ojciec dobrze wychowywał, po tych latach, takie to wrażenia. Chłopiec był urwisem, to tak to piłka była, to kamieniem stszelał, ja był na pierwszym miejscu po strzeleniu w okna. Ni do kogo nie mówię po polsku, jeśli ktoś do mnie mówi to ja odpowiadam, Polaków nie ma, wszystko jest w języku ukraińskim msza po ukraińsku, katecheza po ukraińsku, wszystko w języku ukraińskim. Kiedy szedł tutaj do parafii, to biskup mi mówił, że Paweł, proszę nie likwidować msze po polsku. Proszę księdza, w żadnym razie. W Murafie wszystko jest po polsku, a potem stało po ukraińsku. To nie prawda, to wszystko plotki, nic a nie zlikwidowałem. Jak szedłem tu do parafii, siostry pytałem czy jest coś po polsku. One mówią nie ma nic. No, potem dostanie od biskupa. Tak że nie ma po polsku, zastałem tutaj parafie gdzie jest wszystko po ukraińsku. W Barze, cały katechizm, wszystko w języku polskim trzeba było zdawać proboszczowi. Nawet byli katecheci, po domach chodzili uczyli tylko

połskou, bo do pierwszej komunii było po polsku i potem, dzieci psychodzili i tam zdawali do zakrystii tet a tet z proboszczou. On zadawał po polsku pytania, ja odpowiadałem po polsku. Nie, nie prowadziłem, polki przyjeżdżali i uczyli dzieci. Dwanaszcie lat nie byłem w Polsce. Pracowałem w Murafie. Piersza msza była po ukraińsku. Dwanaszcie lat temu byłem bardzo czensto, bo miałem studia podyplomowe, na psychologii i psychotarie na KULU. Dwa lata takie byli studia w Lublinie, no a potem takie znajomstwa były, do ksienży jeździłem, potem do koleguw, znajomych, czensto jeździłem, bardzo często jeździłem. A potem był w Oratowie , to bardzo wielka parafia była, to już nie jeździłem. Nie uczyłem specjalno, o to tylko tak, dobrze znam rosyjski, ukraiński, polski. To wszystko było zwionzane z kościołem Wielkanoc, Boże narodzenie, listopadowe pominki. Było zwionzane z kościołem. Rodzice rozmawiali po ukraińsku, nie rozmawiali po polsku. Mojej babci siostra, ona została jedyna ktura w paszporcie była zapisana polką. Wszyscy ukraińcy, to tak komunisci robili. To ona rozmawiała po polsku, nawet kiedy przychodzili do niej, to ona rozmawiała po polsku, a wdomu to po ukraińsku, tylko kolendy, bo ksionżeczki byli po polsku, dla dzieci nie było kolend po ukraińsku i kolendowali tylko po polsku. Modlitwa i kolendowanie było po polsku, a tak miedzy sobou, to po ukaińsku. Chodzili do kosciola w niedzielieu z ojcem albo matką lub razem. Moja rodzina była bardzo wieżonca, katolicka, tak że „Dzień pański” to był obowionzkowy dzień wolny. Ja i rodzeństwo zawsze byli na mszy swientej z rodzicami. Babci z nami nie mieszkali, po ojcu to nie było, wszystkie zmarli. Kiedy mój ojciec brał szlub z mojo mamou, było mu tszydzieści dwa lata, mamie było dwadziescia dwa, dwadzieszcia lat rużnica, dlatego po stronie ojca, to babć i dziadków nie było, a po stronie mamy to babcia żyła na Donbasie w Lesyczańsku. Od czasu do czasu do nas przyjeżdżała, ale była zrusyfikowana, nie dotszymywała sie katolickości i polskości. Normalnie, zwyczajnie, bez żadnych tych, patszyłem na ksiendza jak on pracuje, i chce jak on, i poszedłem do seminarii. Jeszcze biskup przyjeżdżał świentej pamieci Jan Olszanski, ja służyłem przy ksiendzu jako ministrant, a on krencił mi ucho i muwił ”To co pujdziesz do

seminarii” odpowiadam „No pujde”. Jakoś Pan Bug dał i ja poszedłem do seminarii. Msza była po polsku, jeszcze w seminarium po polsku, a już później po ukraińsku. Po ukraińsku stało kiedy przyszli nasi kadry, ojcowie z Polski poczali wyjeżdżać do Polski, a nasi wychowanki zaczęli wracać z Polski, z Włoszech, z Ameryki otrzumali doktoraty, magisteria - wracali i teraz seminarja dziewięćdziesiąt pięć procent ukraińcy. I zaczęli wszystkie wykłady po ukraińsku. Ja to miał wykłady po polsku. Literatura, podręczniki, wszystko po polsku. Kiedy przyszli to mówili jako tako po polsku, pierwszy kurs i od razu filozofia po polsku, to było trudno, początkowo, ale polski język stał bardzo taki wyuczony. Literatura, książki, modlitwy po polsku. We Lwowie oni rozmawiają po polsku do tej pory. W Kamieniec – Podolskiej seminarii po ukraińsku rozmawiają. Pamiętam, bardzo wielkie wydarzenie było, jeździłem do Kijowa i służyłem nawet koło Papieża. Jako diakon byłem i ja służyłem koło Papieża, stałem obok niego. Dla mnie było to wielkie przeżycie już świętej pamięci Jana Pawła Drugiego. Potem z kolegą po mszy upiliśmy się, bo była msza i krew pańską spożywali, spożywali, a tam było trzydziści kielichów i te kelichy z winem nie wolno wylewać. Mój kolega mówi:” Pawle już nie mogę” i ja też nie mogę, a nasi kolegi się śmieją, ale przyszli na pomoc i nam pomogli. Tak że było takie dobre przeżycie. Nie, tak prosto my diakoni służyły, nie było audjencji. Pewnie, że była homilia po polsku, kiedy jeździłem do Polski. Prowadziłem rekolekcji dla dzieci, dla młodzieży dla parafii. Tak, że tylko po polsku tutaj nie było nigdy. Nie było możliwości. Diakon. Pewnie, te lata uczył tak zwanej homiletyki, uczy się struktura, jak przygotowuje się, jaki plan, nie prosto sobie wyszedł i pogadanki takie. W seminarium mówili po polsku. Każdy dzień przeznaczony jakimś językiem. Poniedziałek po polsku, wtorek po ukraińsku, środa była po łacinie, czwartek był po rosyjsku. I w tym języku, jaki był dzień wygłaszali homilie. To diakonie. Po polsku, po ukraińsku, po rosyjsku, a jeśli łacina, to wszystko po łacinie, a kazanie po polsku. Nie uczono, każdy się śmiał jak ćwiczył homilii, ale każdy musiał sam się musztrować, trzeba to przeżyć. Czytanie słowa Bożego, tak dokładnie nie pamiętam, ale rozważanie, Stary Testament,

Ewangelia, potem teologia i zakończenie Ewcharystija. Nie, uda, ale jeśli, ale bez kompetencji po planu, może poczynkowo, kiedy młody ksiondz zaczyna muwić, głośić homilie czy kazanie, on sie pszygotowuje, siedzi biedny, pisze. Ja prawie tszy lata pisałem każde kazanie. Teraz pisze notatke, albo krutkie tezy. Było, wracałem do swoich notatek. Jak czytam te stare, to myślę Panie Boże, co to za kazanie jakie naiwne, ale z niekturych korzystam, jak nie pszyhodzi, a tak mam napisane. Przeczytałem i mam sobie z głowy. Pisało sie od renki, komputeruw nie było, a mobilny miałem na drugim roku kapłaństwa. A komputer to o wiele, wiele puźniej. U kapucynów jest w Winnice, w Chmelnickim jest. Zmieniło sie fakty i pszemawianie. Jak kiedyś muwili, to wszyscy plakali, łzy byli u ludzi. A teraz takie śmieszne troche. Inne czasy, inne podejście, inny styl muwienia, to nie może być że w tych czasach muwili tak, a teraz tak samo. Kiedyś jak Jan Olszanski glosił kazanie pięćdziesiont minut, godzine - to ludzie siedzeli godzinami plakali, rydali, nie jedno godzine wysłuchali. Dzisiaj może jeden raz wysłuchali dwa, juz w takim stylu nie, nie te czasy. Pewnie, że zmieniła, wszystko dostempne, katechezy po domach po polsku, teraz wszystko po ukaińsku. Wiedza religijna wyższa niz kiedyś. Kiedyś tylko babci i dziadkowie, a teraz mamy pewno, dużo literatury mamy, internet. Drugie pytanie czy kożystamy, ale jezeli prowadzi sieu duszpasterstwo, to parafianie o wiele i wiele naz ci piersi, bo kiedyś tego nie było. Kiedyś miendzy nami, a nimi była pszepaść. Ale zwykły człowiek odczuwa tou pszepaść, dzisiaj to zatarło. Ksiondz jest ksiondzem może taki nie pan-brat, ale takim kolegom, kapłanem. Szacunek jest, ne taki jak kiedyś, całowanie reńki, noszenie sutanny. U nas na Ukrainie to z tym chwała Panu. I dostempność kaplanuw jest taka bezpośriednia. Zmieniło sieu, kiedyś to był taki dystans i to wielki dystans. Pamientam, moja matka opowiadała, pojechała ze swojo koleżanko do Brailowa. Z Baru awtobusem do Winnicy, i tam tszeba było iść pieszo tszy- cztery kilometry do sanktuarium Brailowskiego. Pszyjechał probość na czarnej Woldze, kiedyś tak jeździli. Koleżanka muwi "Probość sam pszyjechał, samochud pusty, pujde, poprosimy sie niech weźmie nas" moja mama muwi "Nie, jak to prosić, nie, nigdy", no ona muwi

ja pujde spytać. Pszychodzi czerwona, cała czerwona, a moja matka muwi „Co sieu stało?”. Zapytała sieu ksiendza proboszcza, ona była katechetka, ta pani. Muwie „My ot z panio Lilio, czy może ksiondz-proboszcz wzionć nas dodomu.” On do niej „ty sieu nie wszydzisz, kobieto, razem z ksiendzem jechać w jednym samochodzie, ty sieu nie wszydzisz kobieto”. I ona muwi „Stało mi jak całe wiadro wody na glowe wylano”. Otakie to było podejście, teraz już normalnie. Takie były czasy, to mało prawo być. Teraz to takie proste relacje. Dużo pieśni nowych, ciekawych po ukraińsku. Relacje z Panem Bogiem sieu nie zmieniły, każdy człowiek ma swoje. Może to, że było Wy, Panie Boże, Wy zaszli na nas. Teraz Chrystus Ty.] Всього снів – 1695.

o. Рафал. Мурафа

[Moje imie od chsztu Piotr, to po polsku tszeba mówić, a nazwisko Makowski. Dwudziestego czwartego maja tysionc dziewentset sześćdziesiontego usmega roku. To znaczy u nas takie jakby te etniczne polacy, tu mieszkajonce, tu urodzeni moje rodzice, oni pochodzo z polskich rodzin. Tato muj jakby z całej polskiej rodziny, bo tak i mama, i tata, czyli moje dziadkowie po stronie taty, to byli polakami i tata, i mama. A po stronie mamy to tylko dziadek jest polakiem, a już babcia moja po stronie mamy to jest ukrainkou i prawosławnou. Ojciec i matka po ukraińsku rozmawiali, tylko, że moja matka, ona z dzieciństwa rozmawiała, ze swoim tatem po polsku, a ze swojou mamou po ukraińsku, dziadek tak zachował, że dzieci rozmawiajo z nim tylko po polsku, a to już jest takie awtomatycznie, że nie zastanawiajo że jeżeli z tatou muwio, czyli z dziadkiem, to muwio po polsku, a jeżeli z mamou, to po ukraińsku. Tak dziadek ich wychował. Mama opowiadała, że kiedy ona biegała, tam bawiła sie z dziećmi na ulice, wiadomo, że tam dzieci po ukraińsku gadali i puźniej ona pszybiegła, tam do swego taty, czyli mego dziadka i muwi „Tato, ja choczujisty” tak po ukraińsku, a tato, tam coś robi i udaje, że nic nie słyszy. „Ta, ja jisty choczuj”, a dziadek muwi „co ty chcesz, co nie możesz powiedzeć, co ty chcesz, no powedź mi normalnie, co ty chcesz” i mama już musiała „ja chce jeść,

a ty jeść chcesz, teraz rozumiem” i w taki sposób stymulował do nauczania polskiego języka. Moi rodzice to już raczej po ukraińsku mówili, bo może, dla tego, że mój tata wyrosł bez taty, bo mój dziadek po stronie taty zginął na wojnie, może dla tego babcia, nie wiem, ja już tym się nie interesowałem, bo jakoś w dzieciństwie w ogóle polski język słyszałem jak u dziadków byłem i mama rozmawiała z dziadkiem po polsku, to słyszałem, i w kościele po polsku słyszałem. A tak to nie słyszałem, bo w domu nie mówiono po polsku. Moje dziadkowie, no to ja wiem, że moja babcia po stronie mamy, to była lankowa po ukraińsku, nie wiem jak to będzie po polsku, ona pracowała, wiem, że ona miała w kolgospie, w tym kolchozie miała pszedzielone te buraki ona sapała. Pamiętam, jak byłem na wakacjach, to też z moim wujkiem, on też był starszym o pięć lat ode mnie, to myśmy razem chodziliśmy razem z babcią te buraki sapać nie, a dziadek był stolarzem, jak to stolarz i był jeszcze cieślou. Cieślou i stolarzem, bo to jest różnica między cieślou i stolarzem. Stolarz to robi okna, drzwi, a cieśla może tam, napszykład, dachy robić, to po mamie, a po tacie to babcia, ona była już na emeryturze, to ja nie wiem, jaki ona miała zawód, ale wiem, że ona szyła, była krawczynią, tym się zajmowała, bo dużo szyła, ludzie przychodzili do domu, to ona w domu też szyła była krawczynią, a mój dziadek, jej mąż po stronie taty, to on był kowalem, wiedziałem, tak mi przekazano, że on był kowalem. Ja już powiedziałem, że myśmy w dzieciństwie nie mówiliśmy po polsku, tylko to co w kościele słyszałem dla mnie był język nie zrozumiały ja za bardzo nie rozumiałem. Rodzice tylko nauczyli mnie po polsku się modlić myśmy się modlili od dzieciństwa po polsku, czyli nie było ukraińskich modlitw, ale byli tylko polskie chociaż my do końca nie rozumieliśmy tych modlitw, ale myśmy się po polsku modlili. Czyli jeżeli chodzi o to że język polski tylko w modlitwie był, a tak w ogólnie to nie było polskiego, tylko że słyszałem w kościele, mama rozmawiała z dziadkiem. Prosto tata pracował w kolchozie, jeździł na furmarku, na koniach, jeździł tam rozwoził jedzenie pamiętam, że myśmy on brał mnie czasem rozwoził jedzenie dla tych krow, mama to była lankowoju, lankowa, czyli pracowała na polu, w kolchozie. Nie było, w szkole nie uczyłem się, zacząłem się uczyć dopiero w

seminarium, bo ja zaczęłem seminarium w tym, choć rozumiałem, bo jak do kościołu szli, to ja trochę rozumiałem, ale może nie do końca rozumiałem wszystko, bo jak później się okazało, kiedy poszło po polsku się studiować, bo ja pierwszy rok skończyłem na Lotwie w Rydze, to u nas był polski język chyba dwie godziny tygodniowo był chyba polski język, wszystko było po rosyjsku, no i dużo było języka lotewskiego na Lotwie, codziennie było po dwie godziny lotowskiego. Nas uczono żebyśmy po lotewsku umieli rozmawiać, pisać, to znaczy ja tylko rok skończyłem, to tylko niektóre słowa pamiętam, ale myśmy się naprawdę mówiono myśmy się nie przykładali do lotowskiego, dla tego, że po co nam lotewski na Ukrainie, myśmy bardziej i dla tego, między innymi, poszli na studia do Polski, bo myśmy poszliśmy do seminarium tam byli jeszcze moje koledzy to myśmy już byli, na przykład, franciszkanami tylko w podpolu, bo ja wcześniej wstąpiłem do zakonu niż do seminarium, w seminarium już w podpolu byłem zakonikiem i kiedy już była taka sytuacja, że mówiono nam wszystko w seminarium po lotewsku bendou wykladać, to myśmy sobie tak z jednym kolegą z Żytomierza w seminarium, z pierwszego roku myśmy tak powiedzieli, po co nam lotewski, dawaj bendziemy prosić u naszych władz zakonnych z Polski, lepiej żeby nas zabrali do Polski, bo po co lotewski nam lepiej polskiego się nauczyć. Dla tego, że na Ukrainie wszystko było po Polsku, wszystkie księżki liturgiczne, wszystko było po polsku, czytania, no pierwszy raz, naprawdę mówiono, ja byłem przed seminarium, to też po polsku czytałem czytania. Przystudiowałem. Umiałem czytać, nie wiem, bo to w szkole chyba niemiecki język nas uczono, języka niemieckiego, to ja już litery znałem i po prostu tak, że czytanie ja czytałem jeszcze bendonco przed seminarium, przed wojskiem, bo ja w wojsku też służyłem, to przed wojskiem ja już umiałem czytać po polsku, nauczyłem się czytać. Był osłuchany językiem, słyszałem go, często słyszałem na mszy świętej, co niedzieli chodziłem na msze święte, później jak byłem ministrantem, to już i częściej byłem w kościele na sobotę przyjeżdżałem, później już czytanie czytałem i tak dalej, u mnie był taki kontakt z językiem polskim. U mnie takie ciekawe wspomnienie z wakacji, bo jak byłem na wakacjach, to zawsze

byłem u dziadkuw, czyli u mamy rodziców byłem, bo u niej i dziadek i babcia byli, bo jeszcze w dodatku, że rodzice, dziadkowie po stronie mamy mieszkali sześć kilometrów od naszej miejscowości, to mi było ciekawie, bo babcia po stronie taty ona mieszkała niedaleko od nas, w tej miejscowości, to mi bardzo ciekawiej było być u dziadkuw mamy, tym bardziej jeszcze mój wujek był ode mnie o pięć lat starszy, czyli brat mamy był starszy o pięć lat, starszy ode mnie, czyli mi ciekawiej było być z nim, dziadek był stolarzem, to mi było bardziej ciekawie. Miał pasike, dziadek ule miał, pszczoły. Później moje wujkowie starsi tam pracowali mechanizatorami, czyli na traktorach pracowali w kolchozie, na kombajnie to mi było bardziej ciekawie tam. To spędzałem wiecej czasu tam. Takie ciekawe było dzieciństwo, bo lubiłem gdzieś tam na traktorze pojechać, bo mi starsi wujkowi dawali na kombajnie jechać czy na traktoże jechać czyli było bardziej tam ciekawie, no to takie z dzieciństwa wrażenie, pamiętam. Teraz ja muwie w języku polskim, napszyklad, do mego kolegi, u mnie jest kolega z lat semynaryjnych, kolega z kturym myśmy studiowali na jednym roku i on sieu czuje bardziej polakiem po świenieniu. Na jednej placuwce w Czeczelniku, razem pracowaliśmy i myśmy sieu z nim dogadali że bedziemy z nim tylko po polsku gadać, żeby poprostu język nie zapomnieć. Żeby go utrwalić. I myśmy z nim tylko po polsku gadali. I teraz kiedy my pracujemy w innych miejscach, już dawno nie pracujemy ze sobou, ale kiedy dzwonimy sieu czy spotykamy to tylko po polsku. Tak jak moja mama z rodzicami, z dziadkiem tylko po polsku, to takie było mechaniczne, bez zastanawiania sieu, tylko widzisz człowieka i już muwisz po polsku, a jak to muwie po polsku jeżeli tam siostry czy księża z nimi po polsku, a tak między sobou, to tylko po ukraińsku mowimy. Odbyła sieu w rodzinnej parafii Polonne i pamiętam chyba, że to ksiondz chyba greko-katolicki był, bo to byli w podpolu ci greko-katolicy księży i oni gdzieś tam na parafijach byli, pomagali, chyba on sie nazywał Jan. On mnie spowiadał, nie pamiętam czy to było po polsku, czy to było po ukraińsku, ja nie pamentam dokładnie, nie wiem, nie powiem czy po ukraińsku, czy po polsku. Ale to było w Polonnym i u greko-katolickiego ksiendza ja sieu spowiadałem. I nas

przygotowano po polsku, katechizm po polsku, wszystko po polsku i brzechy po polsku, może i muwiłem po polsku, bo jeżeli niech będzie pochwalony Jezus Chrystus sieu muwi na poczontku, nie pamientam, tego już nie powiem pani. Prowadziłem troszeczkę takie wieczorowe studium dla starszych osób którzy chcieli kartę polaka odczytać. To ja na placówce w Czeczelniku miałem takie zajęcia wieczorem, nie wiem czy to raz w tygodniu przychodzili i ja ich prosto uczyłem języka polskiego. Uczyłem czytać i rozmawiać, myśmy tak rozmawiali, to nie było długo, z pół roku tak uczyłem, a może rok, nie pamientam. Pierwsza msza była w rodzinnej parafii w Polonnym. I to była w języku polskim, to tylko było te stare cześci, a czytanie, liturgia słowa, kazanie to było po ukraińsku. Obecny wtedy muwił biskup Szyrokoradiuk, ja w dziewięćdziesiątym piątym roku był święcony, a on w dziewięćdziesiątym piątym roku jego wyświęcili na biskupa. Jego świętego stycznia dziewięćdziesiątego piątego roku wyświęcili

Papież Jan Paweł II w Watykanie. A ja byłem święcony dziesiątego czerwca dziewięćdziesiątego piątego, czyli pół roku po nim, i ja jego prosiłem żeby kazanie muwił. On po ukraińsku muwił kazanie, od dawna muwił kazanie po ukraińsku, chociaż msza była wtedy początkowo po polsku, a kazanie było po ukraińsku, tak że taka sytuacja była. Wcześniej jak byłem poprzednio na placówce w Czeczelniku byłem dwa razy na miesiąc, jeździłem na zbiórki, mowiłem kazania i zbierałem tam pomoc przed kościołem, a teraz do kwarantanny, do tej epidemii, pandemii jeździłem raz na kwartał, to już teraz pracuje w Szargorodzie od siedem lat, do kwarantanny to jeździłem trzy razy do roku, a teraz to nie byłem, na początku ubiegłego roku w marcu jeździłem. Książki my wydawali, o tym, o Szargrodzkiej Kalwarii, autor jest z Kalwarii Żebrzedowskiej, jest moim kursowym, to ja już mu pomagałem z korektacją, bo jest dwujęzyczna polsko – ukraińska wersja, to ja już tam byłem korektę robiłem, żeby to doprowadzić do końca, to wtedy byłem w Polsce w Kalwarii w Krakowie, to było ostatnio w marcu tego roku obecnego dwudziestego roku. Polski to raczej jest wyuczony, no i rosyjski jest wyuczony, ale po polsku lepiej umiem niżeli po rosyjsku, bo częściej muwie

po polsku, no i trochę uczyłem się niemieckiego, to raczej takie podstawowe zdania mogę powiedzieć, no może proste zdania to mogę nawet zrozumieć, przetłumaczyć nie, bardzo mi się podobał język niemiecki, chciało mi się go nauczyć, ale nie było możliwości, może ja mam słabą zdolność do języków, czyli wyuczony jest polski i rosyjski. Takie tradycje, że myśmy spotykali pamiętam na święta Boże Narodzenie, Wielkanoc jeździliśmy do swoich dziadków, czyli do mamy rodziców. Cała rodzina się jeździła, cała wszyscy wujkowie z żonami, dziećmi, to było takie bardzo radosne, dzieci się bawili między sobą, śpiewano wtedy różnych pieśni wielkanocnych, bożonarodzeniowych, dzieliliśmy się opłatkiem, o takie tradycje, to były bardzo piękne, to takie tradycje mi też się podobają. Już jak wspominałem Msza Święta była po polsku, jeszcze za Zwionzku Radzeckiego, to u nas w Polonnym był ksiądz i tam wszystko było po polsku czytanie, kazanie, wszystko po polsku. Ja chodziłem z rodzicami do kościoła przeważnie z mamą pamiętam, tata też chodził rzadziej tata chodził, z babcią czyli z mamą taty, ona też brała zawsze, ona była blisko ramiarki, mnie bliżej ołtarza, ona tam zawsze mnie bliżej brała, bliżej ramiarki. Pamiętam tak, bardziej mi było z mamą mego taty, bardzo mi się przypomina, że z nią bardzo często byłem, chociaż mają babcią po stronie mamy, ona Ukrainka, to brała mnie do cerkwi też, ale pamiętam, że bardzo długo te nabożeństwa były, pamiętam, że nudziłem się, jako dziecko, no tam pamiętam, że tylko jeden raz byłem w cerkwi, więcej nie byłem, chyba na Wodochreszcze byłem. Tam gołębki wypuszczali coś takiego i jak byłem na wakacji to z dziadkiem. Dziadek zawsze jeździł pierwszym autobusem do wioski, był autobus w południe czy o szustej, my się wstawiali o piątej rano czy w południe czy o szustej był autobus i myśmy z dziadkiem, mój ten wujek razem szli z moim dziadkiem. Msza święta była o dziewiątej, myśmy już o siódmej byliśmy w kościele, o taka sytuacja. Czyli kiedy się urodziło. No ja od dzieciństwa po prostu odczuwanie bycia w kościele, podobało mi się w kościele.